Refik Halid Karay

2

Kronik

Bir İçim Su

İNKILÂP

Refik Halid Karay

Bir İçim Su

Bir İçim Su / Refik Halid Karay

Sertifika No: 10614

Dizgi, sayfa tasarım Derya Balcı - İsmet Sayar
Kapak tasarım Okan Koç
Redaksiyon Levent Çeviker
Yayına hazırlayan Aslıhan Karay Özdaş

Kapakta kullanılan fotoğraf Karay Ailesi albümünden alınmıştır.

ISBN: 978-975-10-3056-6

10 11 12 13 14   9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı
İNKILÂP KİTABEVİ BASKI TESİSLERİ

İNKILÂP

Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna - İstanbul
Tel   : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

Refik
Halid
Karay

Bir İçim Su

roman

İNKILÂP

Refik Halid Karay

1888 yılında Beylerbeyi'nde Serveznedar Mehmed Halid'in oğlu olarak doğan Refik Halid'in anne tarafı Kırım Giraylarına dayanmaktadır; baba tarafı ise 18. yüzyıl sonlarında bir kolu Mudurnu'dan İstanbul'a göçen Karakayış ailesindendir. "Galatasaray Sultanisi" ve "Mekteb-i Hukuk"ta okuyan yazar, Meşrutiyet sıralarında gazeteciliğe başlamıştır. Kısa sürede hiciv yazılarıyla üne kavuşmuş, "Fecri Âti" edebiyat topluluğunun kurucularından olmuştur. "Kirpi" adıyla yazdığı taşlamaları ve siyasal yazıları sonucu İttihat Terakki hükümetince Anadolu'nun çeşitli illerinde beş yıl sürgüne gönderilmiş, ancak I. Dünya Savaşı'nın son yılı İstanbul'a dönebilmiştir. Dönüşünde Robert Kolej'de öğretmenlik, Sabah gazetesi başyazarlığı, iki kez Posta-Telgraf Genel Müdürlüğü yapan Refik Halid, bu süreçte "Aydede" mizah dergisini çıkarmıştır.
Siyasal yazıları ve görüşleri nedeniyle memleketten ayrılmak zorunda kalan yazar, Halep'e yerleşerek yayımladığı "Vahdet" gazetesindeki yazıları ve çalışmalarıyla Hatay'ın Türkiye'ye bağlanmasına katkıda bulunmuştur. 1938'de yurda dönen Refik Halid, dergi ve gazetelerde günlük yazılar yazmış ve 20 kadar roman kaleme almıştır.

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan zaman dilimini, güçlü gözlem yeteneği ve dilinin zenginliğiyle farklı türlerdeki eserlerine taşıyan Refik Halid, Memleket Hikâyeleri'nde Anadolu gerçeğini; Gurbet Hikâyeleri ve Sürgün gibi eserlerinde, derin memleket hasretini edebiyatla buluşturmuştur. Yazarın, Ago Paşa'nın Hatıratı, Kirpinin Dedikleri gibi mizah eserlerinde; Bir Avuç Saçma, Makyajlı Kadın gibi kroniklerinde; Minelbab İlelmihrab ve Bir Ömür Boyunca adlı hatıratlarında, çok yönlü ve renkli anlatımı, sosyal-siyasal ortamın resimlendirilmesini sağlar. Anahtar, Nilgün, İki Cisimli Kadın, 2000 Yılın Sevgilisi, Bugünün Saraylısı gibi romanlarında ise sürükleyici kurgular içinde tasvir yeteneğiyle yaratıcılığını birleştirerek, genel olarak bireysel ilişkileri ve özel olarak da kadın-erkek ilişkilerini mekân-zaman boyutlarında derinlemesine ele alır, romanların geçtiği dönem ve mekânlara ait ince detaylara yer vererek anlatımını zenginleştirir.

18.7.1965 tarihinde İstanbul'da ölen yazar Refik Halid, muhalif kaleminin keskinliği, temiz İstanbul Türkçesi, renkli anlatımı, tasvir gücü ve yaratıcılığıyla, Türk edebiyatının en güçlü isimlerinden biridir.

Kitap yayına hazırlanırken yapıtın edebi niteliği göz önünde tutularak yazarın özgün anlatımı korunmuş, gençlerin de yararlanması amacıyla bazı sözcükler dipnotlarla açıklanmıştır.

Nihal'e[1] Kısa Bir Masal:

"Bir varmış, bir yokmuş, gurbet çölünde yolunu şaşırmış bir susuz seyyah varmış. Allah ona acımış, bir pınara rasgetirmiş; pınar ona can, sonra da iman vermiş..."

Bu BİR İÇİM SU, kurtulan yanmış yolcunun, o menbaa takdim ettiği bir adaktır...

R.H.K.

---

1 Nihal, Jöntürklerden Mahir Sait'in kızı ve Refik Halid'in ikinci eşidir.

Gezip Gördüğüm Yerler

Ayşe Gül

Çam ağaçlarının sesi nasıl tarif edilmelidir? Hem buna ses demek doğru mudur? Ne fısıltıya benzer; ne de bir din nağmesi, ne bir sevda sözleşmesidir. Çamların sesi değil, nefesi vardır. Bana, kendi sıhhi rayihalarını[1] koklayarak derin, uzun, devamlı bir surette teneffüs ediyor gibi bir tesir yaparlar. Bakarsınız bir şey işitmezsiniz; o zaman galiba havayı içlerine çekerler. Sonra, hep birden nefes almaya başlarlar, çam korusunu fıstık, reçine, sakız ve ardıç kokan bir derin teneffüs kaplar. Nefeslerinde ve vücutlarında çam rayihası sezilen mahbubeler[2] olmadığı içindir ki zahir erkekler kadınları çamlıklara götürürler ve orada öperler, ta ki aşklarına bu sıcak, sağlam ıtırdan bir nebze karışsın diye... İşte Hatay sırtlarında, çamlar altındayım. Benim altımda da bin metre aşağıda İskenderun Ovası ile İskenderun kasabası soluk almaya mecalsiz, güneş altında dümdüz yatıyor. Serinlik, gölgelik içinden o kızgın yerlere hayretle bakıyorum. Ben o kadar rahatım, öyle okşayıcı, huzur ve saadet verici tatlı rüzgâr karşısındayım ki gözle görünen bir yerde sıcaktan bunalmış, sıtmadan kavrulmuş ve güneşten usanmış adam-

1 rahiya: koku, güzel koku
2 mahbube: sevilen, sevgili

ların mevcudiyetine inanamıyorum. Aşağısı bana bahar içindeki bir bahçeden Afrika çöllerinde geçen bir seyahat romanı okuyormuşum gibi çok uzak, çok korkunç, fakat yarı yalan gibi görünüyor. Zavallı küçük, şirin, beyaz İskenderun sanki burnuslu[1] bir seyyah gibi şu akçıl ve ağaçsız ovayı aç, susuz, bitkin bir halde zor geçmiş, nihayet denizin serinliğine kavuşmuş, fakat serinlik yerine yarı kaynar bir su tabakası bulunca bu dümdüz ve sımsıcak ova ile sımsıcak denizin arasında ümitsizlikten yıkılıp yarısı suda, yarısı karada serili kalmış! Zaten bu sahillerin denizi benim deniz hakkındaki bilgimi değiştirdi. Marmara'nın en sıcak günlerde soğuk sularında yıkanmaya alıştığım için, ben denizde daima bir serinlik var zannederim. Hayır burada deniz hem içinde bulunanlara, hem kenarında yaşayanlara sıcaklık veriyor: Yıkanmak için girenlerin terlemediğine inanmıyorum.

Şimal'in (Kızıl Dağlar) sırtları çok ağaçlı, çok sulak, çok meyveli ve serin... İşte bir pınar başındayım; oluğun altına bir sepet iri, olgun, renkli şeftali koymuşlar. Başı yemenli, saçları iki örgü, ayağı takunyalı sarışın bir köylü kızı bana sordu:

"Yer misin amca?"

Aldım. Buz gibi derisi, ısırırken dudaklarını yaktı; ezdikçe ağzıma serinlik, rayiha, usare[2] doluyor; buna biraz da çamların nefesi karışıyor. Ah ne güzel meyve... Bana şeftali ikram edene baktım: Ne güzel kız!

"Yavrum şu görünen köyün adı nedir?"

"Müftüler."

1 burnus: başlıklı, geniş, kısa kollu bir üstlük, bornoz
2 usare: özsuyu

"Daha ötede neresi vardır?"

"Nergislik."

"Ya bu suya ne derler?"

"Zerdali Oluk."

"Şu yukarıdaki dağ."

"Kınalı Tepe."

"Şu yol nereye gider?"

"Dere Bahçeye."

Ne güzel isimler! Lübnan portakal, turunç, hurma ve muz memleketiydi. Burası bana daha aşina meyveler diyarı: Şeftaliler, erikler, kızılcıklar etrafımı kaplıyor. Çiçekleri de öyle. Hep bildiğim şeyler: Nergisler, kınalar, küpeler ve yıldızlar... Sonra her evin pencerelerinde müslüman ve fakir meskenlerin adeta yarı mukaddes bir yeşilliği olan fesleğenler, fesleğen saksıları...

"Kızım o başına taktığın kırmızı çiçeğin adını bilir misin?"

"Bilirim: Kadife."

"Bu su kenarında açan beyaz çiçekler?"

"İnci çiçeği."

"Ya senin adın nedir?"

Utandı; kısaca, usulca:

"Ayşe Gül!" dedi.

Burada meyveler, çiçekler, ağaçlar, isimler, hepsi, her şey güzel, tertemiz ve güzel. Ya Ayşe Gül? Hepsinden daha güzel. Küçük Türk kızı isimlerinin üzerimde ne hoş tesiri vardır: Zehralara, Hadicelere, Fatmalara, Şerifelere karşı yakınlık duyarım. Ayşe Gül takunyalarını sürterek kadife ve

inci çiçeklerin arasından kaybolurken mütehassirane[1] arkasından baktım. Sevdiğimin ismiymiş gibi içimden şöyle söyleniyorum:

"Küçük Ayşe Gül, cici, şirin, şen Ayşe Gül, güzel Ayşe Gül!"

Milliyet muhabbetini insan sade gazete sahifelerinde, meclis salonlarında, ikbal mevkilerinde veya harb meydanlarında değil, böyle bir mini mini isimde ve bir küçük köylü kızının yüzünde okuduğu zamandır ki duygusunun derinliğini görüyor ve yüreğinin sızısını duyuyor.

Ağustos 1924

---

1 mütehassirane: özlem duyarak, özleyerek

Çadırda

Sıcak günleri, ter kokan insanlarla, insan kokan şehirlerden uzakta geçirmek için yaylada, meşe ve çamlar arasında kuytu bir yamaca çadır kurmuştum.

İskenderun Körfezi'ne sekiz yüz metre yukarıdan bakıyordum. Fakat Torosların bu taraftaki sürgünleri, Amanos Dağları da sekiz yüz metre yüksekten, dimdik, kupkuru, inatçı gözleriyle çadırımı seyrediyorlardı. Bu dağlarda, denizden ürkmüş, içerilere doğru kaçmak istemiş gibi bir yılgın hal vardı; hepsi de kambur sırtlarını körfeze çevirmişler, çıplak başlarını ileriye uzatmışlar, bir sırada, bir şekilde, bir firar safı teşkil etmişlerdi. O telâş vaziyetinde, kımıldanamayarak biteviye mıhlı duruşları, çok bakınca gözlerimi yoruyor ve yüreğimi üzüyor. Halbuki körfezin kumsaldan dantelâlar ve sazlıktan yastıklarla bezenmiş yumuşak beşiğine uzanan durgun deniz hiç de korkunç değildi; yaz buğularının cibinliği altında, göğsü rahat rahat kabararak, mışıl mışıl, çocuk saffetiyle, her zaman tatlı bir gündüz uykusunda idi.

Çamların kulağımda ikide bir, bir ağızdan fısıldadıkların gizli derdin ne olduğunu anlamıyor, meşe yapraklarının ara sıra, hep birden düştükleri nazlı telaşın sebebini bulamıyordum. Burada rüzgâr zaman zaman, durup durup esiyor

ve o estikçe yeşil ağaçlar devrişce fısıltılara başlıyor, narin yapraklar âşıkane çarpıntılara tutuluyordu.

Bazen başımın üstünde, bir dağdan bir dağa, bir gelin duvağı yetiştirir gibi neşeli, bembeyaz bulutlar koşuyor, onların simsiyah gölgesi ise vadilere, kablettarih[1] yaşamış mamutların karakalem karikatürlerini çiziyordu.

Çadırım, üstüme bir ana şefkati ile getirilmişti: Gece, eteklerinin altında, civcivlerini saklayan bir tavuk gibi, beni ılık tutuyor; gündüzleri gölgesinde güneşten esirgiyordu. Ben bu iri, halim kuşun yavrusu idim. Muhabbetle üstüme titreyen kanatları, sık sık koşup gizlendiğim ve korkusuzca dinlendiğim bir ana bağrı gibi idi. Gitgide çadırıma bağlanıyordum.

Gece, içerisinde lüksü yakıp dışarıdan seyrettiğim zaman iri ve buzlu bir fanusa benziyor, bu şeffaf ışık kâsesinin altına girmek, bu nurlu mahfazaya[2] sokulmak bana bir zevk veriyordu. Gündüz, güneş vurunca lekeleri, yamaları kayboluyor, bu yeşillik ve yükseklik denizinde, bir kotra yelkeni gibi göz alıyor, gönül çeliyordu. Akşamları, batının kızıllığı vurunca, gökten kopup düşmüş bir baygın bulut gibi nazikleşiyor; mehtap olduğu zaman köpük kesiliyor, üfleyince yamaçtan aşağı uçacak, çatlayıp kaybolacak, eriyip gidecek gibi bir nazeninlik[3] takınıyor, bir hafiflik alıyordu. Aysız gecelerde ise, yarı nurani bir hayalet oluyordu; loş, esrarengiz

1 kablettarih: tarih öncesi
2 mahfaza: korunak, koruma kabı
3 nazenin: zarif, ince yapılı

ülkesini devre çıkmış bir orman melikesi gibi tahta taçlı başı dimdik, mantosu kabarık, etekleri yerlerde azametle tek başına orada dinleniyordu.

Çadırımı, her tarafından bağlanmış, toprağa mıhlanmış, gerili vaziyetinde, bir işkenceye uğramış farzettiğim oluyor; bağlarını çözmek, hürriyetini eline vermek ihtiyacı duyuyordum. Sıcak saatlerde eteklerini fırdolayı kaldırınca o tufandan evvel yaşamış azman, acayip bir mantara dönüyor, yahut, devler diyarının bir şemsiyesi oluyordu.

Fırtına koptuğu gecede açık denizlerde giden bir gemideki bütün organ ıslıklarını, direk iniltilerini ve tente sarsıntılarını duymuştum. Sonra sağnaklar bu gergin kumaş üstünde sert parmaklarıyla tek ahenk bir musiki temrini[1] yaptılar. Nihayet uğultular dindi, hareketler kesildi; ıslak damımızdan içeriye sihirli bir ışık süzüldü. Hava açılmış, ay çıkmıştı.

Çadırıma muhabbetim arttıkça artıyordu.

Çadır! Dedelerimizin aziz yurdu çadır, bendeki bu sevgi ırkının mirasıdır; sen bana bir ecdat yadigârsın; mazinin tarihini saklayan mukades bir tomarsın! Kanatlarının her büklümünde Afrika'ya, Amerika'ya dayanmış olan Türklerden başlayarak Sen Gotar'a varmış olan Osmanlı akıncılarına kadar beş bin senelik bir şehname okuyabilirim. Ortada saplı duran direğin bir abide kadar gözüme azametli görünüyor. Toprağa çakılı her kazığında tarihe yer etmiş bir vakanın izini buluyorum; gergin iplerinin sazında ise doğudan batıya kadar ulaşmış bir zafer bestesi dinliyorum.

---

1 temrin: alıştırma

Kır Kahvesi

Âdet ettik, öğleden evvel ve ikindiden sonra "Soğukluk"un çardaklı kır kahvesinde yaşlı başlı, saçlı sakallı, adlı sanlı koca adamlar, bizler, çocuklar gibi tombala oynuyoruz. Havası güzel, suyu temiz; manzarası hoş ve hayatı sade yerlerin bir mahiyeti ve fazileti de şu: İnsanların ruhunu tasfiye ediyor. Mesela şimdi, kirli yelkenlerin güneşe karşı bembeyaz görünüşü ve esmer kanatlı kuşların aydınlığa karşı gelince gümüş gibi parlayışı gibi, aşağıda ışığın bolluğu içinde som mermerden bir eski Yunan harabesini andıran İskenderun boğucu, terletici havası kabil değil insanı böyle masum eğlencelerle saf düşüncelere sevkedemez. Biz burada muvakkaten[1] çocukluğa avdet etmiş[2] ve yahut seksenlik ihtiyar ninelerin yaşına ermiş dinç adamlarız, Yüreklerimizde yanan ikbal ve mal ihtirasından mütevellit ateşi soğuk oluğun billûrlara dokunur dokunmaz buğulanan buz gibi berrak suyu –o kadar berrak ki bardağı buğulandırmasa içinde su olup olmadığı anlaşılmayacak!– bir müddet için söndürdü. Beynimizde biriken âdi ve şüpheli fikirleri çam rayihalarına sürünmüş nazenin hava alıp götürdü. Çok biçimsiz, yamrı

1 muvakkaten: geçici olarak
2 avdet etmek: geri dönmek

yumru kahve iskemlelerindeyiz. Önümüzde sakat ve her tarafı yenik masacıklar duruyor, çay kadehleri ne kadar dar ve fincanlar ne derece şekilsiz... Evet burada insanların yaptığı ne varsa, masa, iskemle, kadeh ve saire hepsi tesanütden[1] mahrum. Lakin, galiba hep hava ve su tesiri, kusur göze batmıyor. Bir şehirde olsak bunlardan hangisine oturur ve hangi birisini dudaklarımıza sürmeye cesaret ederdik? Dedim ya, yüksek yerlerde yalnız ruhları tasfiye değil, eşyayı güzelleştiren ve insan yüzlerindeki tahammül edilmez çirkinlik ve kabalıkları zararsız hale getiren bir sihir mevcut. Seksen çeşit sanat ve seviye erbabı, işte bir kundura tamircisi yanında beşer onar köy sahibi Amuk beyleri, sağlarında Cum eşrafı ve ben, solumuzda berber ile manav ve arkamızda İskenderunlu tacirler, önlerinde kalaycı ve çerçicilerden mürekkep bir küme, hemen hemen hep bir arada haşir neşiriz. Numaralar okunuyor, görüşüyoruz, söyleşiyoruz, gruplardan gruplara sözler atıyoruz, şakalar ediyoruz, ne hoş eğleniyoruz! Kazanan bir kaz veya iki piliç ve yahut da bir sepet şeftali, elma alacak. Benim mukavva bir türlü dolmuyor; yanımdakinin üçü kaldı, karşımdaki bir tane bekliyor:

"Kırk sekiz!"

Kazandı. Ufak tefek ne tatlı heyecanlar geçirdik; şimdi kaybetmiş olmakla beraber daha geniş nefes alıyoruz. Adeta teheyyüce[2] gelmişiz. Kahve boşalıyor, otelin uzaktan birinci çanı aksetti. Tam öğle. Fakat güneşi buzlu camdan bir fanus altında imiş gibi bize fazla ışık vermiyor, gözlerimizi yakmıyor. İşte dağdan inen kadınlı bir müfreze neşe... Şu levent,

---

1 tesanüt: dayanışma
2 teheyyüc: heyecana kapılma

şu esmer, şu çekik siyah gözlü ve geniş ağızlı kıza, endamına, yürüyüşüne, çevikliğine, gençliğine baktıkça içimden bir iptidai, bir masumane arzu geçiyor: Onu bütün elbiselerinden kurtulmuş, çırçıplak, bir ürkmüş ceylan gibi şu loş, kuytu yamaçlara, çam korularına tırmanırken uzaktan seyretmek!

Çöldeki bedevî mahbubesini nasıl devesine, Turan türkü sevdiğini nasıl atına, Eskimo maşukasını nasıl Ren geyiğine benzetiyorsa ben de burada, kadın hususunda da öyle sade, görgüsüz, iptidai ve saf oldum. Onu ceylana benzetiyorum. Sonra bu çıplaklık isteğinden ve fikrinden incindim. Eski bir beyit terennüm ediyorum:

O gül endam biral şala bürünsün yürüsün,
Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün, yürüsün!

Bana bu kahve, bu lisanımla konuşan halk, bu kıyafet, bu muaşeret, bu laubalilik ve bu masumiyet memleketimin uzak sayfiyelerini, Yakacık'ı, Alemdağ'ı, Yuşa Tepesi'ni, İcadiyeyi, Merdivenköy'ü, Kozyatağı'nı, hülâsa çocukluklarımın serin serin ve seri seri geçtiği çınarlı havuzlu, rüzgârlı çardaklı yerlerini hatırlatıyor. Yarın buradan ayrılmak biraz da İstanbul'dan ve çocukluğumdan ayrılmaya benzeyecek. Birden gönlüme bir hüzün süründü. Yazık, beş gün sonra bu tepeden inmek lazım geliyor... Öyle geliyor ki beş yüz, bin metre değil, hesap ve hendeseye[1] girmez bir rakam ve bir şekil miktar ve sahasında ineceğim ve esfelisafilîne[2] gireceğim!

Fakat ne olsa Soğuk Oluk'un kır kahvesindeki çocukluğumu, çocukluklarımızı unutmayacağım.

1 hendese: geometri
2 efsel-i safilîn: cehennemin en alt katı, cehennem

Sis Dalgası

Ekseriya akşamları ve bazen sabahleyin ve geceleri sisler içinde kalıyoruz. Zaten buradan güneşi öyle Marmara'da olduğu gibi dumansız bir ufukta parıl parıl denize gömülürken, yahut dağların ardına sokulurken görmek kabil değil... Guruba yakın İskenderun Körfezi'ni sis basıyor, sisten dağlar vücuda geliyor; güneş de bu duman yığınının içine dalıyor, şevksiz kaybolup gidiyor, Maamafih bu manzarada ayrı bir güzellik var: O sisler içindeki güneş, bir odun parçasının dumanlana dumanlana neşesiz yanışına benziyor. Sanki üzerine nemli pamuklar yığılmış, bir türlü parlamayarak mütemadiyen tütüyor, dumanı yayılmaya, tepelere sarılmaya, her tarafı kaplamaya başlıyor. İşte önümüzdeki sırtlar görünmez oldu, sisin koşarak geldiğini seyrediyoruz... Hiç bir zararı dokunmayacağını bilmekle beraber gökten gelen ve gözleri perdeleyen bu yaş dumanın size doğru hücumunu ne korkunç bir tesir yapıyor, kasırga, yıldırım, zelzele gibi tahribat yapacağı vehmine kapılıyorsunuz, donakalıyorsunuz. Hatta ilk günleri duman basarken insan niçin halkın telaş etmediğine, kaçmadığına şaşıyor, bu, o kadar bir felâketin zuhuruna benziyor. Artık dumana boğulduk, bir kaç metre öteyi

görmüyoruz; sesler taninini[1] kaybetti, rengin manası kalmadı. Bayılmak üzere iken bir adam ne duyarsa ve ne görürse tamamen biz de onları duyup görüyoruz: Müphem, uzak, dünya ötesi bazı sadalar, önünüzde duman, ayaklarınızın altında baş döndürücü bir boşluk, hemen kaymak, kapılıp yüreğiniz gıcıklanarak yuvarlanmak halindesiniz. Fakat bu tesir bir an sürüyor. Siz sabitsiniz, sis koşup gidiyor. Birden, oh, kurtuldunuz, duman geçti, renklere kavuştunuz. Şu buğulanış sinemalardaki hülya ve maziyi yâd için kullanılan usulü andırıyor. Sis açılırken başka bir zaman ve mekânı düşünmekten dönmüşe benziyorsunuz, ufak bir şaşkınlık duyuyorsunuz. Ufak bir şaşkınlık ve büyük bir rutubet... Nem elbisenize işlemiştir, yaşlığında deniz suyunun tuzlu çeşnisi ve yapışkan teması hissolunuyor.

Geceleyin basan sis büsbütün bir gök afeti manzarası... Lâmbaların bir buğulanışı, ışıkların bir sararışı ve gökle yerin birbirlerine sessiz bir sarılışı var, korkunç! Bu sis ve karaltı içinde felaket perileri gibi mecnunane dans eden kadınlar, bir kıyamet musikisi olan cazbandın vahşi gürültüsü insana medeniyetsiz bir kavmin, mesela ay ve güneş tutuluşu gibi semaî hadiselerden dolayı manasız ayinler yapmasını hatırlatıyor ve zannediyorsunuz ki Polinezya adalarının birinde, vahşilerle bir mecliste, ay tutulmasına karşı kâhinlerin emriyle dini bir raksa koyulmuşsunuz; Allah korkusu içindesiniz. Havada yanık bir hamam külhanı[2] kokusu var. Derken şeffaf sinelerini örten koyu tüllerden fanusların kurtulduğunu ve ışıkların billurlaştığını görüyorsunuz, ay-

1 tanin: tını, çınlama, tınlama
2 külhan: hamam ocağı

dınlığa kavuştunuz. Başınızın üstünde gök eski uzaklığını, eski rengi bulmuş, yıldızlar parıl parıl! Her şey eski haline dönmüş, etrafınızda hiç bir şey olmamış gibi... Emare yok, yalnız Beyhan Geçidi'nde, uzakta, şoseye doğru müthiş bir duman yığını, kaskatı gibi hareketsiz duruyor. Amuk Bataklığı üstünden çıktığı için olsa gerek bana sıtmalı, solgun ve fersiz görünen bir ay, gökte tutunamayarak o sis tabakasının içine yorgun ve hasta vücudunu atacak, gömülüp batacak tesirini yapıyor.

Üşüyorum.

Ovalarda halk şu saatte cibinlikler altında, tere batmış, mecalsiz, fakat çırpına çırpına uyumaya çabalarken şimdi burada yorganımı başıma çekerek deliksiz ve tatlı bir kış uykusuna yatmak ne keyifli!

"Bonne nuit monsieur!"[1]

Olgun, latif bir kadın beni selamlayarak yanımdan geçti. İstemeyerek insan, yatmak üzere odasında nasıl ağır ağır soyunacağını ve dolgun vücudunu yarı örten kısa, kolsuz geceliğiyle nihayet serin yatağına nasıl sokulacağını düşünüyor ve elinde olmayarak göğsünün kabardığını duyuyor.

1 bonne nuit monsieur: iyi geceler beyefendi

Antakya

Gönlümü dinlendiren çınarlar beldesi, içinde kendi lisanının öttüğü yeşil yuva, gördüğüm dakikada kanımla kaynaşan ve canımla birleşen dostlar yurdu!

Tarihin ne kadar haşmetli, heybetli olursa olsun, bana onu düşündürmeye vakit bırakmadın. Bir zamanlar murassa[1] bağrında milyonlarca insan haşır neşir olurmuş... Somakiden saraylar, mozaikten mabedler yapar, tunçtan kaleler, fil dişinden tahtlar kurarmışsın. Kandan dereler akıtmış, ateşten bulutlar uçurmuş, boğaz boğaza dövüşenlerin naralarından göğü titretmiş, sarmaş dolaş sevişenlerin eninlerinden[2] yeri inletmişsin! Olabilir, bir vakit şarkın payitahtı idin; yollarından kâh mücevher yüklü kervanlar, kâh yalın kılıç ordular geçer; bahçelerine kâh gümüş bedenli nedimeler şehvetle uzanır, kâh yaralarında zehirli köpükler fıkırdayan askerler hasretle serilir; sedirlerinde kâh üç tuğlu müslüman vezirler bağdaş kurar, kâh çelik miğferli hıristiyan serdarlar ayak uzatırdı. Sana varmak için garbdan yedi millet harekete gelir, seni almak için şarktan yetmiş kabile yola düzelir, ne onlara azgın deryalar hail olabilir, ne bunlara engin sahra-

---

1 murassa: değerli taşlarla süslü
2 enin: inilti, inleme

lar sed teşkil edebilirdi. Önünde çarpışanların haddi hesabı mı vardı? Uğrunda can veren erlerin sayısı mı bilinirdi? Biliyorum, bugünkü ufacık beldenin altında dünyaya güç sığmış bir tarih gömülü... Bir tarih ki eski Yunan'ın kalemleriyle yazıldı, eski Roma'nın kılıçlarıyla işlendi, eski Arapların mızraklarıyla çerçevelendi ve eski Türklerin bayraklarıyla mahfazalandı... Sonra zelzeleden kazmalar ve taundan mezarcılarla el ermez, güç yetmez bir medfene[1] saklandı. Şimdi bu heybetli yadigârın, bu yaslı, fakat şerefli tarih türbesinin üstünde bir gürbüz çınar yetişmiş, dalına bir şirin yuva kurulmuş ve kenarında bir tatlı dilli bülbül ötüyor.

İşte Antakya!

Benim gördüğüm ve sevdiğim Antakya budur: Yeşil bir ova kenarında, sırtını rahat bir dağa vermiş, ayaklarını coşkun bir nehre uzatmış, bacalarının dumanını tüttürerek çınar gölgesinde dinlenen, keyif getiren hoş, münzevi belde!

Meyve, çiçek, su beldesi...

Orada meyveler çiçek kokuyor, çiçekler meyve lezzetinde duruyor; sular ise hem çiçek gibi kokulu, hem yemiş gibi şekerli; hem rayiha, hem lezzet. Hatta havasında bir meyan balı çeşnisi, gökünde hafif bir menekşe şurubu rengi, pınarlarında yaz yağmurundan sonraki toprak kokusu vardır. Şimdi kökleri bol, serin dereler içinde ve dalları ılık, şefkatli ışıklar altında gelişen "Defne"nin erikleri kıvamını bulmuştur. Arı sesleri coşkun kelebeklerin raksına tatlı, derin bir musiki gibi yardım eder; yamaçlarında gagaları mercandan, gözleri kızıl sürmeli, gerdanları kadife fiyongalı keklikler, kıra çıkarılmış bir tabur mektepli kız gibi seken, cıvıldayan

1 medfen: mezar, gömülme yeri

şen, şirin yavrularını gezdirir; derelerinde vücutları yosundan yapılmış gibi taze yeşil, gözleri potadan henüz dökülmüş gibi parlak altın, karınları hallâç yayından kopup fırlamış pamuklar gibi beyaz, genç, dertsiz kurbağalar nilüfer yapraklarından narin kayıklarında, uykudadırlar. Şimdi çağlayanlar üstüne Mayıs güneşi elemsamadan[1] köprüler atmış, köpükten köşkler kurmuş, yosun sedirlere ışıktan gümüş hamayiller örmüştür. Bana öyle geliyor ki peri padişahının kızı orada, arkasında bir huri kafilesi gezintiye çıkmıştır: İnce vücudu aydınlık vurmuş bir fağfur gibi narin, ay ışığı altında kalmış bir kâfuri gibi şeffaftır. Ağzında bir olgun erik, başında akşam yıldızlarından bir taç, sırtında sabah bulutundan bir maşlah, basmadan yürüyor, kayıyor, bir buhurdan dumanı gibi süzülerek, rayihalı, boşlukta eriyor ve sular onun şerefine köpürüyor, çağlıyor; meyveler onun için çoğalıyor, ballanıyor; çiçekler onun önünde serpiliyor, seriliyor; yer gök ona süsleniyor, ona açılıyor.

Göğün yedinci katında veya cennetin iç bahçesinde kurulmuş bu nur sayvanlı[2] ve esir boyalı hülya köşkleri Antakya sayfiyeleridir. İşte kucak kucak çiçek, işte sepet sepet meyve, işte Adem ile Havva'nın kovulduğu ülke!

Meyve, çiçek, su ve nur ülkesi...

Antakya'da sade meyvenin, çiçeğin, suyun değil, asıl sohbetin zevki var. Ya sohbetin tadı bunlara, ya bunların revnakı[3] ona geçiyor, söze, saza da doyum olmuyor. Bah-

---

1 elemsama: gökkuşağı
2 sayvan: şemsiye, güneşlik
3 revnak: tazelik, güzellik

çelerinde yetişen kehribar renkli, baygın kokulu erikleri ısırdığım zaman bir körpe ağzın muhabbetiyle dolu bakir lezzeti dilimin üstünde eriyorsa sözlerinin ince nükteleri de beynime öyle tad veriyor, sohbetleri beynimin meyvesi oluyor. Sazlarının nazlı nağmelerini dinlerken zihnime renk ve rayiha doluyor, musikileri dimağının bahçesi oluyor! Kudretten süzülmüş çiy damlaları kadar şeffaf rakılarından içerken sanki aşkın kokusunu alıyorsunuz ve sevgilinizin dudağı üstündeki inci terlerden tadıyorsunuz.

Bana bu beldede her bildiğim şey, bildiğimden daha güzel görünüyor; şekiller, renkler ve lezzetler her yerdekinden daha şirin, daha parlak, daha lezzetli geliyor!

Asi boyundaki izbe kır kahvelerinde, başım taze defne dalından kurulmuş çardağa dayalı, dertli su dolaplarının iniltisini dinlerken –yolcu vapurlarının hasret arttıran düdükleri gibi– bu seslerde insana memleketini özleten ve gönülde sılaya gidememiş mektep çocuklarının masum yasını uyandıran okşayıcı bir acı duyarım. Artık benim için zaman ve saat denilen şeylerin ölçüsü kalmamıştır... Nihayet gurup başlar. Karşımda Cebeli Ekra, bu süslü, renkli, güzel ova manzarası karşısında çıplaklığından utanarak kel tepesine batı güneşinden bir şal sarar, yalçın yamaçlarına uzaktaki Akdeniz'in göğe vuran akislerden mavi bir bornoz geçirir, beline Asi'nin gümüş şulelerinden bir kemer takar ve eteklerine akşamın yumuşak gölgelerinden kürkler çevirir; o da süslenir. Gündüzki sert, haşin çehresini hüzün bürümüş, beşerî bir melal[1] içinde yüzü şirinleşmiştir. Antakya'ya,

---

1 melal: bıkma, sıkıntı

uzaktan, tahassürler[1] bakıyor sanırım. "Eskiden," derim, "Bu beldeye âşık, zalim ve günahkâr bir dev miydin? Masallardaki gibi akıbet taş mı oldun? Fakat taş bedenin içineki taş yüreğin bu güzel akşam saatinde, çarpmaya mı başlıyor?" Ve kendi yüreğimin hızlı hızlı attığını duyarım. Cazibesiyle koca bir nehri yolundan çeviren, asi eden Antakya bir kaya ilahını neden kendisine âşık etmesin?

Antakya'nın taşı, toprağı, efsane ve tarih ile yoğurulmuş, havası ve suyu sır ve sihir ile karışmıştır. Onun için her çiçeğinde gömülü aşk maceralarından bir rayiha, her meyvesinde eski puselerden[2] bir lezzet seziliyor; çınarları tarihi azametine bir timsal gibi gelişiyor ve insanları parlak mazisinden yere dökülmüş küçük mozaikler gibi toz toprağın içinde sönüp sönüp parlıyor.

---

1 tahassür: özlem duyma, hasret çekme
2 puse: buse, öpücük

Amuk Ovası

Bir ay evvel geçtim: Arpalar sararmış, buğdaylar yeşildi; bazı yerleri gelincikler bürümüş, kızıla boyamış, bazı taraflarını hardallar basmış, altına çevirmişti. Papatya kokulu serin bir rüzgâr esiyor. Amuk üstünde taze ekinlerde gevrek otlardan örülmüş hoş renkli, atlastan daha parlak, müslinden daha yumuşak, geniş, şahane bayrak, çiftçi yurdunun mukaddes bayrağı, tarlalar, gönüllere sarılan bir haşmetle ağır ağır, nazlı nazlı dalgalanıyordu.

Rızık ve nimet diyarının ne öldürücü sıtmadan, ne çürütücü bataktan, ne keskin kıştan, ne hain sıcaktan, ne afetten, ne haşarattan yılmaz ve korkmaz askerleri, kahraman çiftçiler, size sapan kullanmamış çelimsiz, fakat vicdanlı, hisli elimle, kardeşçe selam!

Selam, mübarek toprak!

Evet, bir ay evvel geçtim; daha yaz başlamamıştı. Bataklıklarında henüz sazlar süzgün, nilüferler çürük, kurbağalar yorgun ve sular ölgün değildi. Daha sıcak basmamıştı; güneş henüz yakmıyor, hava daha boğmuyordu. Bahardı: Üveyikler ötüyor, kırlangıçlar uçuşuyor, kuzular coşuyor, danalar böğürüyor, her tarafta taze mevsimin neşesi seziliyor, gülüşü duyuluyordu. Bahar içinde idik: Amuk güzel

havalı, hoş kokulu, güler yüzle, renk renk, sıhhatte bir yerdi. Tepeleri karlı koca koca dağlardan etrafına devlerin çit çevirdiği, tarhlarına meleklerin kanaviçe işlediği engin bir bahçe idi. Ötesine berisine periler ipek kanatlarını germiş, huğlar[1] kurmuş; huriler buluttan eteklerini açmış, gölgeler serpmişti. Baharın şevki ve mahsulâtın rengi içinde burası bambaşka bir yer, bilmediğiniz bir dünyanın gam görmemiş rengarenk bir köşesi, yas çekmemiş insanlarla meskûn bir mesut yuvası idi. Zira daha yaz gelmemişti. Daha nehirleri şakraktı, insanları kıvrak... Daha sular pıhtılanmamış, hava çürümemiş, damarlara zehir karışmamış, sıtma baş göstermemişti.

Amuk tatlı renklerin hışıldadığı bir ekin seli, her su katresinden bir başak fışkırmış bir feyiz deryası, her kum tanesi altından bir demet yetişmiş bereket sahrası idi. Öyle azametli, eni sonu bulunmaz, kavranmaz ve kuşatılmaz görünüyor, insana istikbalden emniyet veriyor, bitmez tükenmez bir hazine geliyordu!

O gün böyle idi. Fakat yarın?

Tabiat şanosunun[2] üstünde allı morlu, pullu pırlantalı elbiselerini dalgalandırarak tatlı titreyişlerle baygın baygın raks eden bu bahar kızının, bu ekin perisinin çehresini, yarın, sıtmanın karaltısı ve miyasmanın[3] yası kaplayacak, şevk içinde oynayan çevik bedenini hastalığın sarsıntısı saracak, taze yıkanmış körpe vücudunu mikropların teri basacaktı.

1 huğ: Çubuk ve kamıştan yapılmış bağ ve bahçe kulübesi
2 şano: tiyatro sahnesi
3 miyasma: salgın hastalıklara yol açtığına inanılan etken

Şimdi billur gibi pırıldayan akıcı sular, yarın, erimiş bir kurşun gibi bulanıp ağırlaşacak, şimdi damarlara kan ve kana sıhhat katan hava, peltelenerek emilmez ve içilmez bir hal alacak... Amuk yarın, bu kısa saadet rüyasından uyanarak, felâket içinde gözünü açacaktı... Etrafındaki yüksek dağ yamaçlarında çamlar sevda fısıldar, çınarlar bazu şişirir ve insanlar iksir içerken, aşağıda, ovanın gayya kuyusundan sivri sineklerin vızıltısıyla mustarip, güneşten zebaniler ve hastalıktan ifritler elinde Amuk çiftçisi canından bezerek, dünyasından usanacaktı.

Fakat durmayacak, çalışacaktı.

Daha sonra yaşlık içinde yanık bu merhametsiz toprak, güz mevsimi gelince, dört tarafını çeviren dağların tunç sırtlarından kayıp gelen taşkın sellere gömülecek, gırtlağına kadar suya batacak, sırsıklam bir tufan ömrü sürecek, köylünün rutubet iliklerine işleyecek, ıslaklık ciğerlerine geçecekti.

Fakat durmayacak, gene didişecekti.

Derken kış gelecekti. Fırtınaların top oynadığı, sağanakların yarışa çıktığı, tipilerin güreşe tutuştuğu bu afetler stadyomunda, yarın, sıtma ateşinin yaktığı vücutları soğuğun dişleri kemirecek, sineklerin ateşten kıllarla soktuğu yerlere karların buzlu iğneleri girecekti. Her yer donacak, sazdan yapılmış yaş yurdlarında çiftçi buz kesecekti.

Fakat durmayacak, gene uğraşacaktı.

Hülasa Amuk, sıcağın boğucu alevleriyle, soğuğun aç pençesi ve yağmurun çürütücü deraguşlarıyla[1] daima boğuşacak, felaketlerle gırtlak gırtlağa gelecek, afetlerle kucak

1 deraguş: kucakta

kucağa düşecek, zayıf vücudundan beklenilmez bir kudretle, tabiatın hücumlarına karşı koyarak, işte, şimdi, tatlı tatlı seyrettiğim gibi, önüme her tarafı ekilmiş şu zümrüt ovayı hazırlayıp çıkaracak, yeşil çiftçi bayrağını büyük zaferinin bir haşmetli alameti olarak karşıma serecekti!

Amuk çiftçisi, ziraat ordusunun yüz yerinden yaralı, ciğerleri yanık ve gönlü mahzun, fakat kahraman, galip bir neferdir. Şimdi bana, şu tepeden bakarken öyle geliyor ki sarışın arpaların altın hurufatiyle[1] zemine bu misilsiz gazanın bir uzun destanı yazılmış ve bu beliğ destan gelincik çiçeklerinin yakutlarıyla süslenerek, buğdayların yeşil çuhasına sarılıp, her cefaya rağmen, gene bir tevhid ve bir tazarru[2] gibi Allah'ın gözü önüne serilmiştir!

1 hurufat: harfler
2 tazarru: yalvarma, yakarma

Ördek Avında Akşam

Bize çok uzakta, bizden çok yüksekte, Kızıl Dağ yaylaları ardında bir değirmi al ışık var: Bu bir kış gurubu... Küllenmeye yüz tutmuş ölgün bir kor gibi neşesiz. Gittikçe morlaşıyor, gece rengi bağlıyor. Sanki Gâvur Dağları'nın karlı tepelerindeki soğuk, bu ateşi çarçabuk eritmekte... Batıda hiç şaşaa yok; lakin gölün içi renkle dolu. Sanıyorum ki dağın arkasından İskenderun Körfezi'ne inen güneş suyun altına girmiş, biraz sonra etrafını kızıllara boyayarak kamışların arasından, el ile tutulacak gibi önümüze çıkacak. Her saz ve her kamış şekerli bir pembelikle, suda bitmiş gibi değil, suya sokulmuş gibi köksüz duruyor ve güya uçlarından eriyerek gölü tatlılaştırıyor. Eğilip bir avuç içsem ağzımda buzlu bir nar şurubu lezzeti bırakacak sanıyorum.

Şimdi ufukta hiç renk kalmadı; hatta güneşin battığı yer bile seçilmiyor. Fakat biz gurubun sinesinde yatıyoruz. Şafak zamanı batıdan geçen martıların kanatları nasıl ışık ve pembelik içinde kalırsa biz de öyle pembelere bürünmüş, ışıktan adamlara döndük. Bu esrarlı aydınlık nereden geliyor? Sandalı durdurdum, tüfeği bıraktım, kollarımı göğsüme çaprazladım, ayakta gölü seyrediyorum. Soğuktan kavrulmuş çiçeksiz nilüferlerin her yaprağı su üstünde sönmeyen bir parça

efsunlu alev... Sönmeyen ve ısıtmayan bir alev. Ayazdan için katılıyor; lakin renkten, şaşaadan gözlerim kamaşıyor.

Birden gölün üstünü karanlık bastı. Loş bir odada ışığı kesilen bir gaz sobasının şevk içinde yanan kızıl ve yeşil camekânı nasıl birden kararır veya lambası söndürülen boncuk işlemeli bir abajurun saadet içinde parlayan neşesi nasıl eksilirse sularda da öyle bir hal oldu. Sanki altımızdan yavaş yavaş üstüne çıkacağını beklediğim güneş anı vahidde[1] yarı yolda sönüverdi. Anı vahidde pembe kamışlar gama daldı, ipek sazlar mateme büründü ve şarap renkli sular yas tuttu.

Soğuktan veya hicrandan mı, bilmem, gözlerimde yaşlar var.

Ben neredeyim? Dünyanın büyük şehirleri bu Noel akşamını, unutmaya yüz tuttuğum bir ışık bolluğu içinde tesid ederken[2] ben neredeyim? Nerede?

Ben Amuk gölünün ortasında, zift kaplı bir iptidai kayığa binmiş, kuruni vüstaî[3] İsviçre'nin bir fedaisi gibi başımda keçe külah, belimde silah, gözlerim pusuda, bahtımı gözlüyorum.

"Ağa, artık gidek mi?"

"Gidek, evlat!"

Boğuk gamlı sesimi tanımadım. Hicran ve firkat seslerine, halbuki âşina çıkmaklığım lazımdı... Oturdum. Kayıkçım "Duran" sırığı suya daldırdı; gölün üstü soğuk bir ürperme ile uzun uzun harelendi ve değneğin isabet ettiği yer, hid-

---

1 anı vahidde: bir anda
2 tesid etmek: kutlamak
3 kuruni vüsta: ortaçağ

detlenen bir köpeğin esnesi ta sırtına kadar nasıl kabarırsa, öyle asabi bir titreyiş geçirdi.

Şimdi adadaki çadırımıza dönüyorduk. Loşluklar içinde bana, sandalımız ikide bir karaya vuruyor gibi geliyordu; halbuki kara görünen kamışların arasına hışıldayarak bir timsah gibi sokuluyor, süzülerek geçiyor, tekrar "aynız"a, yani açık sulara çıkıyorduk. Bu açık sularda, yıldızların aksiyle, tersine çevrilmiş kubbeler gibi yer yer kandiller salınmıştı. Öyle kandiller ki onları suyun yüzünden dibine sallandıran zincirler som altından veya sırma ışıktandı.

Bir aralık bunlarda sahura karşı şerefesinin ışıkları seyrekleşen ve sönükleşen minareler gibi karanlıkta azaldılar ve mahzunlaştılar. Şöyle baktım. Gördüğüm bir serab idi: Çok büyük ve kat kat bir apartmanın mutfak, merdiven ve dehlizlere hasredilmiş arka cephesi, önümde tecessüm etti, binanın bu yüzünde seyrek pencereler ve sönük lambalar vardı; sanki uzaktan, kulağıma yıkanan tabakların ve tencereye vurulan kepçelerin sesi geliyordu. Pangaltıda, arkası hali[1] arsa, muhteşem bir binanın ters cephesine karşı şaşkın, bakakalmıştım. Mütemadiyen yaklaşıyorduk; biran sonra duvarlarına çarpacaktık. "Dur!" diye haykırmak istedim.

Sonra vazgeçtim. Çarpsak ve parçalansak... Vücudum şu kapkara, buzlu ve batak göle, yaraladığım ördekler gibi, yüreği kilitlenmiş, gözlerinde bahtına küskün bir son melâl[2] ile, şikâyetsiz, feryatsız ağır ağır batsa ve gömülse...

---

1 hali: boş
2 melâl: sıkıntı

Amuk Bataklığı

Taundan[1] ölmek üzere can çekişen bir mecusi[2] nefesinin sıcaklığı ve taafünü,[3] acaba yüzüme soluyan şu havadan daha iğrenç, daha zehirli ve daha yakıcı mıdır? Etten birer cisim tefessühiyle[4] çürümüş ve kokmuş olan su birikintileri arasında otomobil tehlikeli bir sahadan canını kurtarır gibi olanca kudretini tekerleklerine vermiş, kaçışıyor.

Kaçıyoruz.

Sanki bu nakliye tazısı, şu sıtmalar yatağı, hastalıklar ülkesi ve kanları kurumuş kadidler[5] diyarını çarçabuk geçmek için bilhassa icat olunmuş... Bozuk şosada zıplayarak, sağa sola kıvrılarak, fakat süratini azaltmayarak koşuyor. Düz ovalarda otomobillerin bu koşuşlarına, tayyi mekân[6] edişlerine, mesafeleri yutuşlarına bakarken bana öyle gelir ki göze görünmeyen şeytan, gökle toprağın arasında bir yerde durup yüzünde acı bir takallüs,[7] insanların zekasına parmak ısırıyor! Yaya, deve sırtında veya at üstünde ve araba içinde,

1 taun: veba
2 mecusi: ateşe tapan
3 taafün: kokma, kokuşma
4 tefessüh: çürüme, bozulma
5 kadid: kurumuş et
6 tayyi mekân: bir mekândan başka bir mekâna bir anda geçmek
7 takallüs: kasılma, büzülme

saatlerce, belki de günlerce bu ağaçsız, binasız, hatta beni beşersiz[1] ovayı nasıl geçerlerdi ve hâlâ nasıl geçenler var, şaşıyorum. Buralarda su denen hayati madde hava dediğimiz hayatbahş[2] unsuru zehirlemiş... Her nefeste ciğerlerimize illet doluyor, kanımıza maraz karışıyor. Sanki şimdi, ben de sapsarıyım; sanki damarlarımda vücuduma dermansızlık veren, bakışıma nöbet hali getiren ve dizlerimi büken bir zehirli ecza dolaşıyor. Etrafımı kaplayan soluk benizli sazlar gibi, birdenbire, ben de yarı çürüdüm, tüvansızım.[3]

Koşuyoruz.

Üstleri yosunlu, içleri haşaratlı bu durgun, kokak sular insandaki içmek arzusunu kesiyor. Her uğradığı ve olduğu yere feyiz, bereket, neşe veren su, ovanın bu parçasına ölüm, felaket ve gam getirmiş. Şu çürütücü muhit içinde telgraf direklerinin sağlam kalışına, ayakta metanet göstermesine, devrilip sıtma nöbetleri içinde inlememesine hayret ediyorum. Tellerde binlerce kırlangıçlar bir sıra, yanyana dizilmişler, hareketsiz, belki de gözleri kapalı tahayyüle dalmışlar. İçinde kımıldayanı yok. Tel heyulai bir şeyhe ait iri, siyah, bin bir taneli efsanevi bir tesbihe benziyor. Kuşlar o kadar hissiz, dermansız ve kendilerinden geçmiş bir haldeler ki otomobilinizden ürkmüyorlar. Tele sanki kurutulmak için geçirilmiş bir takım kirli, çürük şeyler, paçavralar... Kanatları olan bu mahlukların neden şu merzagadan[4] kendilerini kurtarıp da soğuk sular çağlayan, serin rüzgârlar esen ve yeşil otlar biten karşıki tepelere akın edemedikleri-

1 beni beşer: insanlar, insanoğlu
2 hayatbahş: hayat veren
3 tüvan: güç
4 merzaga: bataklık

ne kızıyorum ve gittikçe havanın ağırlaştığını, başımın bir demir çenberle sıkıldığını duyuyuorum. Düzlüğün, boşluğun, ağaçsızlık ve binasızlığın ortasında ne küçük bir siyah noktayız... Fakat ufacık, çevik, muhayyerülukul[1] böcekler gibi pürmaharet kaçıyoruz, koşuyoruz. Bu siyah nokta, şu soluk geniş sahayı ve ucu görünmeyen uzun, pek uzun tozlu yolları hiç sayarak kafasının dikliğine gidiyor, uçuyor.

Uçuyoruz.

Yarım saate kalmaz Beylan sırtlarının her nefes alışta cana bin can kata şifalı havasına kavuşacağız ve oradan dönüp geçtiğmiz şu ovaya tehlike atlatmış adamların şaşkınlığı ile uzun ve durgun, bir müddet bakacağız. İçindeyken bizi boğan ve yakan o renksiz, zevksiz, fena kokulu ve çirkin yüzlü bataklık, şimdi, uzaktan ve yüksekten ne lâtif görünüyor: Batmaya hazırlanan güneşin pembeliği solgun sazlıklara geçici bir sıhhat rengi vermiş... Gölün durgun sularında akşam rüzgârı bir ürperme yapıyor, bir serinlik hissi duyuyoruz. Bataklıklar arasında yer yer parlayan su parçalarına bulutların koşan gölgeleri bir hayat veriyor, görüyoruz ki aşağıda renk ve hareket başlamış, güzellik ve serinlik var.

Bu hal güneşin on dakikalık bir sihri, bir oyunu... Biraz sonra biz yüksele yüksele sıhhate, saadete, ışıklı yamaçlara kavuşurken Amuk Ovası'nın zehirli sivri sinek uğultusu ile dolmuş ağır, kara, korkunç ve ateşli gecesi başlayacak...

Cennetle cehennemin dünya yüzünde ve birbirlerine pek yakın olduğuna inanınız. Beylan ile Amuk'un aralarındaki yol ne kadarsa, beş yüz metre yükseklik ve on bin metre yürüyüş... İşte Cennet ile Cehennem'i ayıran mesafe bundan ibarettir!

---

1 muhayyerülukul: akıllara durgunluk veren, şaşırtıcı

Daha Güzel Olabilirdi...

Damlaları zincir gibi halkalanmış, yine zincir gibi şakırtılı ve ağır bir yağmur altında Amuk Ovası'nı geçiyoruz. Tekerleklerinin yerden fışkırttığı sular arasından otomobil bir yarış motorbotuna benziyor; fırtına, sağnak, serpinti içinde dalgalana dalgalana, sırsıklam koşuyor, tabiatın su ve hava gibi iki korkunç kuvvetini yarıp ayırarak yoluna, haşin, haşarı, son süratiyle, uğuldayarak gidiyor. Dağlar dumanlı, dereler coşkun, bataklıklar pus içinde; ne varsa yaş ve yaslı... Göl kenarındaki çelimsiz, benizleri uçmuş, dalgın kamışlar gibi benim ruhumu da bir ıslak, ürpertici sis sarmış. Bükük boynumla ve güneş arayan dertli gözlerimle düşünüyorum. Düşünüyorum ki: Dünya daha güzel olabilirdi.

Evet, dünya daha güzel olabilirdi; olmalıydı. Bu kadarını yapan, yaratan, yaşatan tabiat ona daha fazla özenebilirdi; özenmeliydi.

Mesela yağmur için böyle ölçüsüz, hiddetli, hatta zalim bir afet halinde kapkara bulutlardan dökülmeliydi? Muayyen zamanlarda gökte atlaslar, kadifeler, tüller gibi tatlı tatlı renklerde, parlak, kıvrak, yumuşak, hoş hoş sisler hasıl olmalı ve bunlardan şekerlemeler, boncuklar, pullar gibi

rengârenk, süslü, pırıltılı ve içleri kokulu sularla dolu damlalar pıtır pıtır serpilerek yere rayihalı bir rutubet sinmeli; etrafa bir ıtriyat mağazasının kolonya, sabun, misk kokan kapalı, serin, temiz havası yayılmalıydı. Bu sulardan kuvvet alan nebatat ise bildiklerimizden daha güzel, çok süslü ve marifetli, harikulade şeyler olmalıydı. Mesela laleler geceleyin birer kandil gibi kendiliklerinden aydınlanmalıydı. Yaseminler el dokunmadan, dallarından uçakarak, üstlerimize dökülmeliydi. Güller açıldıkça kanatlanmalı ve etrafımızda uçuşmalıydı. Menekşeler, habersiz, demetler haline gelip kadınların göğüslerine konmalı, çamaşırlarının aralarına dolmalı ve vücutlarının kuytuluklarında solmalıydı. Ağaçlar, karanlık basınca her yaprağı içinden ışıklı, birer avize gibi yanmalı, loş ormanlar ışık deryası kesilmeli, dallar som yaldız rengini alarak birbirleriyle sarılıştıkça altın ve billur sesi çıkarmalıydı ve biz bunların altında dolaşırken, sonbaharda, yapraklar yerlere dökülmemeliydi; kelebek olup havayı süslemeliydi.

Güneş sabahleyin pembe doğmalı, gökte yürüdükçe, sarı, turuncu, nar çiçeği, başka başka renklere girmeli, renkli gölgeler yapmalı ve batarken bir top gibi patlayarak, dünya üzerine süslü ve zararsız milyonlarca ziya taneleri serpmeliydi. Ay her akşam ayrı renkte ve hilal şeklinde doğmalı, yarı yolda bedir[1] halini almalı ve yine hilal olarak çekilmeliydi. Yıldızlar niçin bir biçimde ve bir renktedir? Bunlar elvan elvan ve çeşit çeşit olamazlar mıydı? Öyle bir göğü tasavvur ediniz, bir de bu bizim ahmak ahmak göz kırpıştırmaktan ve

1 bedir: dolunay

aptal aptal ışıldamaktan ibaret değişmez, bıktırıcı semamıza bakınız! Rüzgâr denilen görünmez canavarın manası nedir? Niçin dalgalar kabarsın, ağaçlar sökülsün, dünya uğultularla dolsun? Rüzgâr bir okşama olmalıydı; kıyamet değil. Ve kainat bu okşayışın altında tatlı, baygın ürpermeler geçirmeliydi; sadmeler[1] değil! Hem neden yapraklara vuran rüzgâr bir hışıltı oluyor da, bir beste, bir nağme olamıyor? Sonra deniz menekşe peltesi gibi dümdüz, tattan ibaret, kadifemsi olsaydı... Üstünde çift çift, patinajlar yapılsa, ufuklara, dümdüz akılıp gidilseydi. Çirkin, korkunç balıklar nedir? Onların yerine, sular içinde beyaz bedenli, lepiska saçlı, çıplak kızlar birbirlerine dolana dolaşa yüzseler, çırpınsalar, kaçışsalar ve bazen sahillere yarı baygın düşerek göğüsleri kabara kabara kollarımızda kıvransalar!

Biz insanlar, tıpkı kendi çocuklarını güzel gören analar gibi, dünyayı sevmek ihtiyacıyla hışıltıyı musiki addetmişiz; bir beyaz yelkeni, bir kızıl grubu, bir soğuk mehtabı, bir damla kırağıyı sözlerle süsleye süsleye harika derecesine çıkarmışız, halbuki bir damla su, bir parça ay, biraz renk ve ışık için neler çekiyoruz, ne çirkinliklere katlanıyoruz, ne zorluklara dayanıyoruz? Serin ve ılık dediğimiz iki güzel hararet varken soğuk ve sıcak ne çekilmez derttir! Güneş neden kainata aynı harareti vermesin? Üstünde buz ovaları ve kum çölleri olan fırtınalı, zelzeleli, yakıcı, yıkıcı, dondurucu ve boğucu bir dünya ne manasız, ne hesapsız, ne muzır bir icattır!

Hiç şüphesiz ki dünya daha güzel olabilirdi; olmalıydı.

---

1 sadme: darbe, çarpma

Damlaları zincir gibi birbirine halkalanmış, yeni zincir gibi şakırtılı ve ağır bir yağmur altında Amuk Ovası'nı geçerken ıslak ruhumla, ürpertici bir sis içinde böyle düşündüm: Dünya muhakkak, daha güzel olmalıydı. O güzel olsaydı, belki, insanların huyu da daha güzel olurdu!

... Fakat, bir an sonra, hatırımdan, hasreti tatlı tatlı içimi yakarak, o geçti. Bana dünya yüzünde, dünyadan daha güzel bir kainat yaratmış olan onun ılık göğsüne başımı koyunca değil bu dünyayı, daha fena bir dünyayı bile ne kadar güzel bulacağımı düşünerek şu fena dünya içinde çırpınmaktan büyük bir haz duydum; etrafımdaki yaslı ve yaşlı manzaraya gülümseyerek, zevkle, saadetle bir baharı seyreder gibi baktım:

"Dünya ve dünyada her şey belki daha güzel olabilirdi," diyordum. "Daha güzel olabilmesine imkân olmayan bir sen varsın!"

Pazar yeri

Yığın yığın bahar bulutları altında yeni yeşillenmiş dümdüz Amuk Ovası yer yer kâh gölgeye, kâh güneşe tesadüf ederek renkten renge giriyor. Beş, on dakikada bir kendimizi ya akşam loşluğuna bürünmüş, ya öğle ışığı içinde kalmış, yahut sabah alacasına ermiş zannediyoruz; gökteki bulutların hareketine ve kesafetine[1] tabi, mütemadiyen vakit değiştiriyoruz; mütemadiyen gölge, aydınlık veya esmerlik içinde bir akşamı, bir öğleyi, bir sabahı buluyoruz.

Halbuki asıl vakit: Sabah.

Kapıma vurup haber verdiler; istersem pazar yerini görmeye gidebilecektim. Türk, Kürt ve Arap milletlerinin muhtelit[2] bir alışveriş yeri olan bu pazar mahalini seyretmek fırsatını kaçırmamak için acele giyindim. Bulunduğum nahiye merkezi –Maruf[3] ağalarınkiler müstesna– ekseriyetle "Huğ" denilen bataklık sazından yapılmış evlerden ibaretti. Sazlardan kar, yağmur geçmiyordu. Taşsız, kertesiz memleketlere has bu gibi binaları nerede görürseniz biliniz ki o yerlerde kışın şiddetli soğuk, yazın boğucu sıcak, sıtma ve sıhhatsizlik

1 kesafet: yoğunluk
2 muhtelit: karışık, karma
3 maruf: bilinen meşhur ünlü

vardır. Ama şimdi bahardı... Ancak kışı şiddetli, yazı boğucu diyarlarda tesadüf edilebilen coşkun bir bahar... Misafir olduğum yeni yapı, serapa[1] taş, tarzı cedit konağın bütün Amuk'a hakim yüksek balkonundan şöyle, civara bir göz gezdirdim: Ovanın etrafı fırdolayı dağ... Evvela sırtımızı verdiğimiz Kürt Dağı var. Sonra Toroslara kol uzatan Gâvur Dağları ta karşımda... Kırmızı toprak yamaçlı veya loş uçurumlu silsilesi üzerinde evvelki geceki fırtınaların yığdığı karlar, kardan ziyade sise, dumana benziyor ve insana, bulutlarla karıştıkça, sıyrılıyor hissini veriyor. Batıdaki Kızıl Dağları ise göle gölge salmış, tam bir İsviçre manzarası... Cenupta Lübnan bedeninden bir yüksek parça: Kel Dağ... Onun karları göğe ermiş, tepesi görünmüyor... Şarka doğru Seman kayalıkları... Bu çıplak dağların taşları hep leylak renginde... Çok sıcak gibi duruyor ve öyle ısınmış, yanmış, kavrulmuş bir hali var ki arkasında Arabistan'ı sakladığına hükmettiriyor. Bütün bu dağlar Amuk'un yemyeşil bahar peyzajına gayet sanatkarâne yapılmış, kabartma, heybetli ve rengarenk bir çerçeve gibi dört tarafından geçmiş... Sanki yere yatırılmış ve cilası yeni vurulmuş bir büyük levhaya ayakta bakıyorum. Baktıkça bakmak istiyorum.

Fakat ovanın ahalisini pek yakından, pazar yerinde, omuz omuza, diz dize görmek, tetkiki, temaşası daha az nasip olur manzaralardan... Çabucak giyindim, yokuş aşağıya, beni sevkettikleri tarafa, süratle indim. Yaklaştıkça, daha meydanı görmeden, huğlar ardında seslerin kaynamasından hasıl olan acayip bir fokurtu duyuyorum; bu, alışveriş uğultusu...

---

1 serapa: baştan başa

Ovanın zümrüt yeşili, dalgasız denizi üstünde –asıl denizlerde olan anafor izleri gibi– tirşe bir çok yollar var; köylere giden dar, karışık, dönemeçli yollar. Bunların her birinde sekiz on kişilik kadınlı, erkekli köylü kafilelerinin acele acele bizim tarafa geldiklerini görüyorum. Amuk'un düzlüğünü yer yer kabartıp şişiren, Türklerin "höyük", Arapların "tel" dedikleri suni tepeler yanında muhakkak bir köy var: Nasıl karınca yuvaları toprakları tarütaze kabartırsa höyükler de tıpkı öyle... Bu insan yuvaları istikametinden gelen adam ve hayvan sürüsünü, ben, azman bir nevi renkli karıncalar gibi o toprak kabartıları içinden, yerin altından eşerek çıkmış farzediyorum. Kanatlı birer karınca telaşı, ihtirası ve işgüzarlığı ile alışveriş meydanına doğru bir koşuyorlar ki...

Nihayet, köşeyi döner dönmez, birdenbire önüme serildi. Evvela yadırgadım ve hoşluğunu anlamadım. Yerde, rengârenk bir kaynaşmadır gidiyor; durgun sabah havasını her makamda bir gürültüdür dolduruyor. Alışveristen fazla bu bir pazarlık, hayır çekişme, daha doğrusu kavga... Biraz daha sokuldum. Satıcılar mallarını toprağa dizmişler, birer tarafa bağdaş kurmuşlar, müşteriler ise sergilerin etrafına çömelmişler, karşılıklı atışıyorlar: Yeminler, antlar, ısrarlar, inatlar... Aksata[1] bu şekilde yapılıyor. Pazar yeri asıl üç büyük kısma ayrılmış: Evvela kumaş, sonra nevale ve ziynet eşyası, daha sonra da hayvan alım satımı. İşte kumaş satılan taraftayım. Burası en eğlencelisi, zira kadın müşterilerle dolu. Kadın da burada üç cinse ve üç kıyafete ayrılıyor: Siyahpuş[2] bedeviler; başı kalıplı kürtler; entarili, yemenili

1 aksata: alışveriş
2 siyahpuş: karalar giyen

Türkler. Köylü kıyafeti itibariyle Araplarınki en vekarlısı, en hoşu. Baştan ayağa kadar hepsi de kapkara giyinmişler; üstlerinde çiğ hiç bir renk yok. Ziynet olarak başlarını maden bir zincirle beş, on gümüş ikilik süslüyor. Gençlerinin şakaklarında, bazen, gümüş bir sikke sokulu... Ekserisi hep ipince belli, göğüsleri ileride, uzun, çok biçimli mahlûklar. Saçları yalnız biraz arkadan, bir tura da şakaktan görülüyor. Dudaklarının mosmor rengine rağmen insan, çehrelerini sevimli buluyor, bakmaktan tiksinmiyor. Kürt kadınlarının başları bir yabancıyı muhakkak, ilk bakışta hayrete düşürür. Nasıl, neler koyarak, ne itina ile onları, böyle, üzerlerine yemeni sarılmış birer fes kalıbı haline sokmuşlar? Herhalde yakışıksız bir şey... Gençleri telli pullu, sahte altın dizili serpuşlarının[1] etrafına, ayrıca siyah veya sincabi birer veya bir kaçar tüy dikmişler. Bu tüylerden siyahı bir kuşa aitmiş, diğeri bir nevi ördeğin bilmem neresinden çıkarılırmış... Belki bunları nazarlık olarak takıyorlar; bittabi kendi nazarlarından başkalarının, bizlerin nazarları değmez. Çoğu bodur, endamsız, kemikli yüzlü ve fersiz gözlü olduklarından aralarında güzelcelerine rastgelmek hemen hemen imkânsız... Kırmızılı pembeli kumaşlara hırsla sarılıyorlar. Hepsinin saçları iki veya bir kol olarak arkaya salıverilmiş. Hatta garibi, saçı kısa olanlar, saça benzeyen bir kıl organı saç gibi sırtlarına salıyorlar. Şakaklarından ise kaküller mebzulen[2] başlarının kalıbını süslüyor. Şalvarları basmadan... Ayaklarında kaba kunduralar var. Bedevi kadınları altı iri çivili bir nevi yarım çizme giyiyorlar. Türk köylülerinin kadınları ise

1 serpuş: başlık, başörtüsü
2 mebzulen: bolca, bol bol

bu iki cinsin ikisinden de sade: Sırtlarında entari, başlarında sade bir yemeni... Tazeleri yemenilerinin kenarına –bahara işaret olsa gerek– bir tutam taze ot iliştirmişler. Sarı renk bunları diğer renkli kumaşlardan fazla cezbediyor. Saçları –ekseriya– altı sıra örülmüş, meydanda, açıkta, sırtlarına bırakılmış; kaküller bunlarda da pek taşkın... Fakat hepsi de çok sıcak kanlı.

Eğildim, bakıyorum: Yere serilmiş dört çuval üstünde çerçici, ufak tefek ve çeşit çeşit neler dizmişti... Erkek, kadın pazar yerini dolduran bütün köylüler de sıra sıra geliyorlar ve benim gibi eğilip bakıyorlar. Hatta daha fazlasını yapıyorlar, çömeliyorlar ve yerde ne varsa birer birer elliyorlar. Mesela bir Pompei losyonu var. Bunu tutup burnuna götürmeyen ve kapalı, gödreli ağzından rayihasını sezmeye çalışmayan kalmadı. Mukaddes bir bergüzarmış[1] gibi ne de hürmetle el sürüyorlar. Ah bu bayağı Pompei... Ben, onu, bir senedir nerelerde, hangi evlerde görmedim ki... Sefahat kadınlarının tuvalet masasından tutunuz, ağniya[2] odalarında ve diğer taraftan en izbe, ücra köylü damlarında bile muhakkak bir konsol, hücre veya dolap köşesini işgal ediyor. Elcezire[3] ortasında, bir aşiret çadırında da rast geldim, Amuk gölü yanında bir huğ içinde de... İşte burada da vardı, satılıyordu. Ama paha biçilmez bir mata, çeşmi billur bir şükûfeden, "jibe" bir sürahi, saksonya bir tabak gibi onu ellerine alanlar heyecana geliyorlardı. Bir genç kız da şalvarının fazlalığını önüne toplayarak çömeldi, tereddütle elini uzattı, ancak ya-

1 bergüzar: hatıra, hediye
2 ağniya: zenginler
3 elcezire: mezopotamya

yık, güğüm, tencere ve bakraç gibi kaba şeyler tutmaya alışmış olan bu el uzaktan bile farkedilir bir acemilik raşesine[1] tutulmuş, şişeye sarılmış, çekmişti. Şimdi tıpalı ağzını o da kokluyordu. Satıcı:

"Bir damlası bir odayı doldurur, üç gün kokusu geçmez!" diye methetti. Onu bu taze kızcağıza hediye edebilmek kabil olsaydı... Gözümün önüne, birdenbire, İstanbul'da alışveriş ettiğim ıtriyat mağazaları geldi. Coty'nin Oubigan'ın, d'Orsay'nin, Aris, Lamont, Bourgeois ve sairenin yüz çeşit şişe ve yüz biçim kutuda mahfuz ve muhrik[2] rayihalarını bir anda hatırladım. İşte leylakı muhavva kutusunda şiş karınlı "Quelque Fleur"... İşte üstünde patlamış bir havai fişengi gösteren sembolik resmiyle yassı "Paris Coty"... Mahruti[3] şişede, yaldızlı maden tıpalı "Chypre"... Mısırî şekiller, mızraklı muharipler ve keçilerle çobanlar resmedilmiş tirşe bir kutu, içinde L'heure Bleue... Daha böyle neler! Sade ıtırları ve şekilleri hatırlamakla kalmadım, onları verdiklerim de zihnimden sarışın, esmer, dolgun veya ince renkleri ve vücutlarıyla kısa bir resmi geçit yaptılar... Dalgınlaşmıştım. Yanımda bir eşek bağırdı. Ha, evet, ben şimdi Galatasaray ittisalindeki[4] ıtriyat mağazasında değil, Amuk kenarında bir köylü pazarında idim; gülümsedim ve seyrime devam ettim.

İşte diğer bir çerçici... Neler yok! Taş düğmeler, toplu iğneler, yüksük ve makaralar, kibrit kutuları, düdükler, mis sabunları, makaslar, "Kaloderma" pudraları, "Mikado" la-

---

1 raşe: titremek
2 muhrik: yakıcı, yanık
3 mahruti: koni biçiminde, konik
4 ittisal: bitişiğindeki, yanındaki

vantası, cep aynaları. Yeni evlendikleri anlaşılan bir çift köylü geldi; kadın kocasına cilvelenerek dedi ki:

"Tarak da alak da artık gedek!"

Delikanlı beş, on günkü muaşakalı[1] gecelerin lezzetiyle mest, kahramanlığından mağrur, cömertti. Kısaca:

"Alak!" diye cevap verdi. Aldılar. Kadın içi tıklım tıklım kumaş, kurdela, başörtüsü gibi kadın eşyasıyla dolu olan torbasına bir de tarak ilave etti; işte yanyana gidiyorlar; ovanın yeşilliğine karışıp ufalıyor; eriyorlar.

Gasba benzeyen bir alım satım... Sahibi öküzü bir boynuzundan çekiyor, alıcısı diğer boynuzundan... Etraftaki halk ise iki olmuş, bir kısmı satana, öbürü alana yardım ediyor; karşılıklı bağırışıyorlar. Hayvan ise kendi yüzünden kavga çıktığına veya kavganın kendi başına koptuğuna lakayt, boynunu eğmiş ot yiyor. Nihayet pazarlık uyuyor yenisi öküzü önüne kattı; eski sahibi altınları saymakla meşgul... Kimbilir kaç senedir kullandığı munis hayvanına bir son nazar fırlatmaya lüzum görmüyor. Öküz de öyle... Yeni sahibini hiç yadırgamadı, istifini bozmadan ve başını geriye çevirmeden gidiyor.

Ötede bir bedevi kadın iki yavrulu keçisini satıyor. O, bana biraz müteessir gibi göründü. Belki de on mecidiyeden fazla vermediklerine üzülüyor; yürüdüm. Zahir vergi borcu gibi sebeplerle Anadolu'da davarını, kazanını sattığı tasavvur edilen hikaye ve makalelerin tesiri midir, nedir, bu satışta kederli bir nokta sezdim. Belki de yok... Keçilerini satacak, cebindeki parasına bunların bedelini ilave edecek

---

1 muaşaka: sevişme

ve bir çift öküz alacak! Şurada eşek satışı var... Ne hovarda bir eşek bu: Başında çekişip dururlar, dişlerini yoklarlar, kulaklarını ve ensesini sıkarlarken o kendi işiyle meşgul: Yerde dişi izi arıyor ve dişi kokusunu bulduktan sonra sırıtkan, iğrenç ağzını göğe kaldırıyor ve sanki şehvet ilahına şükranını bildiriyor. Nihayet kalçasına eski sahibinden bir sopa yedi, silkindi; tam bu esnada hayırlaşılmıştı; yeni sahibi de, yürütmek için ikinci bir sopa indirdi. Birincisi elinden çıktığına kızmış gibi kuvvetli vurmuştu; ikincisi de hükmüne geçtiğini anlatmak arzusuyla ondan kuvvetsiz vurmamıştı. Lakin merkep bu sopalara ne kadar az ehemmiyet veriyordu... Aklı şu bahar sabahında, pazar yerini bir balo mebzuliyetiyle dolduran dişilerde idi. İşte yine eğildi, yine bir sopa yedi, aldırmıyor ki... Niyaz ve şükranını, darbelere rağmen kemali tahammül ve tevekkülle ifa ediyor, başını göğe kaldırmış, sanki her hafta, pazar yerine getirilerek elli sopaya razı, satılmak ve bu münasebetle şu bol rayihadan istifade etmek için Hazreti Süleyman'a süzeşle,[1] candan, yürekten yalvarıyor.

Öğle üzeri pazar tenhalaştı; Amuk yolları kafilerle pürhareket... Meydan taze soğan, marul kabuklarıyla ve hayvan gübreleriyle, yaşlıklarla dolu. İğreniyorum; Dönüyorum. Kapısında yirmi, otuz köylünün biriktiği bir izbe, loş dam; içinde zil, ut ve kadın sesleri geliyor. Burası avam lisanınca "tiyatro" ... Alışverişte kazanılan ikiliklerin düşeceği çukur. Başımı uzattım, baktım: Demin pazar yerindeki kıştan çıkmış, tüyleri bozuk, kemikleri fırlak, tımarsız ve aç inekler

1 süzeş: yanma

gibi biçare, zelil[1] ve satılık üç kadın, sahne olması lazım gelen bir köşede çalıp söylüyorlar; birisi oynuyor; hem de oynak bir hava ile: "Sallasana... Sallasana mendilini!" diyor ve kalçalarını sallayarak dönüp duruyor.

Ben yokuşa kendimi verdim; şimdi Amuk'a arkamı çevirmiş, Kürt Dağı'nın şirin bir yamacına aheste aheste tırmanıyorum. Ve ıslık ile o deminki türküyü tekrarlıyorum.

Sallasana, sallasana mendilini...
Göndersene, göndersene sevgilimi

Neşem, iştiham var; galiba gördüklerimden memnunum ve şüphesiz sıhhatteyim.

1 zelil: hor görülen, aşağılanan

Türk Mezarı

– Tamirden önce –

Âşık Paşa tarihi şöyle anlatıyor:

"...Geldikleri yola gitmediler, vilayeti Halep'e geldiler. Caber Kalesi'nin önüne vardılar. Ve ol arada Fırat Irmağı önlerine geldi, geçmek istediler. Süleyman Şah Gazi'ye ettiler: "Hanım, biz bu suyu nice geçelim?" dediler. Süleyman Şah dahi atın suya depti, önü yarmış, at sürçtü. Süleyman Şah suya düştü. Ecel mukadermiş Allah'ın rahmetine kavuştu. Sudan çıkardılar, Caber Kalesinin önüne defnettiler. Şimdiki hinde[1] ona Mezar Türk derler."

Murat Bey de tarihinde diyor ki:

"Nihayet Mogol gâilesi bir dereceye kadar kesbi sükûnet ederek ortalığa emniyet gelince Süleyman Şah dahi elli bin kişiye baliğ olan[2] kavim ve kabilesini alıp Irak'ta iskan edilecek bir mahal aramak niyetiyle Cenuba doğru hareket etmiş, fakat Rakka civarında kâin[3] Caber kalesi önünden Fırat Nehri'ni mürur ederken kazaen gark olmuştur (626). Süley-

1 hin: zaman, an
2 baliğ olmak: ulaşmak, varmak
3 kâin: bulunan, mevcut olan

man Şah'ın cenazesi sudan ihraç olunarak hemen orada defnedilmiştir ki makarrı[1] hâlâ Türk Mezarı namıyla maruftur."

İşte şimdi ben, sekiz, on yaşında iken mektepte hikayesini okuduğum bu hadiseden yedi yüz şu kadar sene sonra, o Türk Mezarı'nın önündeyim.

Önümde Kaya Han kabilesinin serdarı ve o serdarın önünde de Garbî Asya nehirlerinin serefrazı[2] yatıyor. "Tarihi Osmani"nin yukarıdaki kuru satırlarla hissizce kaydettiği vaka, bana, mazi ismi verdiğimiz tütsülü buğular ardında daha başka türlü, daha süslü ve sihirli, adeta bir esatir[3] efsanesi gibi görünüyor: Sanki Jüpiter Süleyman Şah dediğimiz küçük ilaha kızmış ve Neptün'ü uzun, kalın, korkunç, büklüm büklüm bir ejderha şekline sokarak karşısına çıkarmıştı. Bu cenkte Süleyman'ın kalkanı elinden düşmüş ve kargısı yere saplanmıştı. O zaman da ilahlar ilahı, küçük mabudunun azmine ve cengaverlerine hayran kalarak Olemp'in tepesinden şu nassı[4] inzal[5] etmişti:

"Bu kalkan sana dünyalar durdukça yıkılmaz bir merkad olsun; kargın kımıldanmaz bir sütun şeklinde müebbeden dikili kalsın ve başın ucunda, her türlü siyasi inkılaplara rağmen, daima neslinin koçları nöbet beklesin!" Sonra Neptün'e dönmüş:

"Sen de bir nehir ol ve kurbanının önünden, yeşillik ve serinlik vererek ilelebet akıp git!" demişti.

---

1 makar: karar yeri, karargah, merkez
2 serefrazı: onurlu, şerefli, baştagelen
3 esatir: mitoloji
4 nass: doğma
5 inzal: indirme, indirilme

Mezar hâlâ yerinde, Caber Kalesi'nin minaresi tepesinde ve Harbı Umuminin çalkantısına rağmen bu kahramanlar babasının merkadi,[1] kendi milletinden beş müsellâh[2] yiğidin elindedir!

Bana keşke sormasanız:

"Bu mezar ne haldedir? Mamur veya harap mıdır? Ruhani veya azametli midir?"

Örtüsüz sanduka, kırık cam, yıkık kapı, kuş gübresi ve badanasız duvarlar içinde bu feci ihmal manzarasına bakarken dedim ki: "İnsan dünya üzerinde mezarını belli etmekten çekinmelidir; keşke Süleyman Şah'ın nâşi, katili Fırat'ın elinde kalsa idi... O bunu hiç olmazsa, yedi yüz sene sonra en çirkin şekilde teşhir insafsızlığında bulunmazdı!"

Bana sakın sormayınız:

"Bu mezar ne haldedir? Türbenin kubbesi nasıl, sandukanın boyu ne kadardır?"

Zira size vereceğim cevaplar bir seyyahın alelade tasvirlerine benzemeyecek... Ben bu mezarı dışından değil, içinden ve içimden seyretim. Aşiret beyi Süleyman Şah'ın mezarına kurulan kubbe, torunu Kanuni Süleyman'ın Avrupa ve Asya'da kurduğu imparatorluğun semasıdır. Sandukası çok uzundu: Ayak tarafı Basraad ve başı Viyana'da idi. Ve çok genişti: Kafkas dağlarından Atlas silsilesine kadar!

Türk Mezarı'nı arşınla ölçecek veya dürbünle görecek adamın burada işi ne? Onu bir fotoğraf camına aksettirmek veya bir kartpostal parçasına sıkıştırmak... Bu ne hoppalık! Yere serili halıdan veya tavana asılı kandilden ancak ayağının

1 markad: mezar
2 müsellâh: silahlı, silahlanmış

ve burnunun ucundan ötesini göremeyenler bahsetsin! Burada asıl seyredilecek şey Süleyman Şah'ın mezarına serdikleri halı değil, onun oğulları tarafından üç dünya kıtası üstünde hükmü yürütülen saltanat fermanı ve asıl bakılacak şey kubbesine astıkları kandil değil, evlatlarının Azof Kalesi'nden Cezayir surlarına kadar diktikleri hamaset bayrağıdır.

Türk Mezarı Elcezire ile Şamiyenin ortasında, Türk hudutlarından uzaktadır; arada badiyeler,[1] izsiz ve ıssız güneşlikler var. Fakat bu bir avuç toprak –vaktiyle Tuna üzerinde Osmanlı Devleti'ne tabi bir nahiye olarak kalan ada, kale gibi– Türkiye arazisinden maduttur.[2] Memlekete girmek hakkından kindar politikacıların yedi senedir mahrum ettiği ben, şimdi, Türkiye'deyim; fakat öyle bir Türkiye ki orada siyasetçi ve siyasetçilerin zabıtası yok... Ne ben kimsenin yakasına yapışıyorum, ne de kimse bana pençesini atmak istiyor. Türkiye'deyim... Küçük ruhlu, ürkek yürekli bazı politikacılar ve gazeteciler duysunlar: Türkiye'deyim! Ve Caber Kalesi'nin heybetli gölgesine sokularak, bu harap mabette rahatça, serbestçe düşünüyorum:

Elli bin kişilik bir küçük kabilenin reisi şu tosun bilir miydi ki nesli elli milyona hükmedecek, elli çeşit milletten ordular yapacak? Ve elli bin emri karşısında selama durduracak! Irak çöllerinde kavmine yurt aramaya çıkan bu başbuğ aklından geçirebilir miydi ki kabilesi Bursa'ya girecek, Edirne'ye yerleşecek, Bizans'a kurulacak; Mohaç ovalarına çadır kuracak, Vistol Nehri'nden atlarını sulayarak Balaton Gölü'nde abdestini alacak? Cengiz'in hışmından terki diyar

1 badiye: çöl
2 madut olmak: sayılmak, kabul edilmek

eden bu Turan Bey'i ümit eder miydi ki kabına sığmayan o Cengiz'den eser kalmayacak ve kendi eseri ise Şarlken ile beraber Avrupa'yı taksim etmek olacak?

Bütün o istila nehirlerinin kaynağı işte şu önümdeki mezar, bütün o saltanat ormanlarının ilk filizi şu bir tutam çimen, o zafer güneşlerinin kıvılcımı şu bir tel şua idi...

Düşünce ve hatıralarımın ağırlığı, başımı hürmet ve hayretle Süleyman Şah'ın çıplak sandukası önünde yere eğdi.

Öyle tahayyül ettim ki Elcezire'nin yanık toprakla kuru ot kokan ve ceylan sürülerinin ayak sesleri işitilen durgun yaz gecelerinde, bazen Süleyman Şah sandukasından usulcacık çıkar, Fırat kenarına iner ve kendisini boğan, fakat neslini kuran nehirle hasbıhal eder. Ona belki de der ki:

"Bana yol vermedin, fakat kabilem senden daha büyük sular üzerinden aştı, Tuna'yı atladı, Nil'den geçti. Onun Akdeniz'e hükmettiği ve Karadeniz'i kucakladığı devirler bile oldu... Bütün o haşmetli günler artık tarihtir, biraz serap, biraz hayaldir. Bunlarla övünmüyorum, avunuyorum; ve sana hiç küskün değilim, bilakis minnettarım zira, ey sevgili Murat Çayı, sen bugün, benim küçülmüş, fakat kuvvetleşmiş vatanımdan fışkıran ve bana neslinin selamlarını, hürmetlerini getiren bir mübarek vasıtasın; bırak ırkımın hasretine susamış yanık bağrıma suların serinlik ve teselli versin!

Ve Süleyman Şah'ın heybetli gölgesini, ay ışığı altında Fırat'a eğilip bir avuç su alarak iştiyakla[1] içerken görüyorum.

18 Mart 1929

1 iştiyak: şevke gelme, şevk

Fırat ile Dicle

Fırat'ın en eski ismi "Burat" idi, "Sel" manasına gelirmiş; Buna Asuriler "Buratto" derlerdi, nitekim "Dicle"nin ismi de, süratinden kinaye, ok demek olan "Diğle", idi; sonradan bu kelime frenklerce "Tigris"e, yani "kaplan"a çevrildi. Arapça "Fırat" tatlı, "Dicle" sekici manasını ifade eder. Türkler "Fırat"ı Murad, Murat yapmışlardır.

Fırat, hakikaten bitmez tükenmez, ardı arası kesilmez, rengi durulaşıp çamuru eksilmez korkunç bir seldir. İnsana kaynaktan çıktığı hissini vermiyor; onda bir boşanıp taşmış ve önüne gelen kiri, pası toparlayıp delicesine, rastgele mesafeler aşmış gibi bir hal var... Akışını seyrederken öyle sanıyorum ki, bu su, gitgide, bir sel gibi; bütün azametine rağmen tükenip kuruyacak!

Bu sel Anadolu yaylalarının karlı damlarından, granitten yapımış o div saraylarının göçmez ve çürümez saçaklarından geliyor. Evvela, genç bir yürekle çağlayanlara, boğazlara çarpıla çırpına, dövüle çalkana bir müddet koştuktan sonra, isteksiz bir eda ile çöllerin kızgın bağrına dökülüyor; ve birdenbire hiddeti, hırsı düşüyor, binlerce kilometre, yayvan ve yatgın, neşesiz ve heyecansız sürüklenerek nihayet "Dicle" ile –aynı dağlardan çıktığı halde, başka yoldan gelen

bu hemşiresiyle– elele verip inci ve sedef körfezinde, buğuları tüten ummanlara karışıyor. Çam ülkesinden hurma diyarına! Kar ikliminden ter beldesine!

Dicle ve Fırat'ın birbirlerine yakın yerlerden geçerek, neden sonra birleşmeleri ve kucak kucağa Basra körfezine atılmaları muhayyilemde[1] bana bir aşk efsanesi yarattı. Size bu hoş masalı anlatayım:

Vaktiyle "Ararat" isminde heybetli bir peri padişahı varmış... Başına giydiği beyaz kavuğun tepesi göklere erişir, sırtına aldığı yeşil cübbenin etekleri denizlere yetişirmiş. Bunun bir kızı doğmuş; lepiska saçlarının çokluğuna işaret olarak "Altın seli" manasına "Fırat" tesmiye etmişler.[2] Fırat, bittabi, bir peri kızı gibi güzel, sevimli ve alımlı imiş... Buluttan beşiklerde sallanmış, yosun şiltelerde büyümüş, çayırlar üstünde gelişmiş; çam gölgelerinde gezer, lale, sümbül derermiş; yediği çilek ve çiğdem, ninnisi kaval ve bülbül, arkadaşı turna ve keklik imiş. Nihayet gelinlik çağına girmiş. Onu Kaf Dağı padişahının oğluna vermek istemişler... Bu taş yürekli, kaya yüzlü adamı taze, nazlı Fırat'ın gönlü çekmemiş ve gözü tutmamış. Zaten ona turna demiştir ki: Şu sırtın ardında ayın on dördü gibi parlak bir er yaşıyor; nişancı ve atıcıdır, bundan dolayı adına "Dicle" yani ok diyorlar. Kaplan gibi çevik, kör gözlü ve yay belli olduğu için bu şehzadenin öbür ismi de "Kaplan"dır. Bir pınar gibi coşkun, bir şimşek kadar keskin, dağdan dağa seker, yamaçtan yamaca atlar.

---

1 muhayyile: hayalgücü, imgelem
2 tesmiye etmek: adlandırmak, demek

Fırat Sultan bu kemankeş[1] şehzadeye kulaktan âşık olmuş. Yanık yanık öten bülbülü dinleyerek turna ile mahzun mahzun dertleşir ve keklikle yanyana, yaslı yaslı dolaşırmış. "Dicle"ye de bulutlar haber götürmüşler, onun aklı da kızda... Fakat zalim "Ararat" sihirli mantosunun bir eteğini aralarına germiş ve bu etek aşılmaz bir duvar kesilmiş. "Kaplan" coşuyor, kayadan kayaya kendisini çarpıyor, sevgilisine kavuşmak için yol, iz arıyor; dövünüyor. "Fırat" ise sel gibi gözyaşı döküyor, ah ve efgan gökleri tutuyor, iniltisi dağları titretiyor.

Bu hale dayanamayarak merhamete gelen sihirbazlar başı, rüzgâr şekline girerek usulcacık kulaklarına bir tılsımlı emir fısıldıyor: Birleşmeniz için ayrılmanız ve uzaklaşmanız lâzımdır; birbirinize arkanızı çevirip yürüyünüz ve bir gün yüz yüze gelir; kol kola girer ve kucak kucağa buluşursunuz!

O zaman "Fırat", başını alıp, bir gece gurbet yolunu tutuyor ve "Dicle" de, başka bir yoldan ileriye atılıyor. Mütemadiyen birbirlerinden ayrılarak, uzaklaşarak, aylarca, bin bela, bin zahmet, yabancı diyarlarda, kâh yorgun, kâh coşkun, buluşmak ümidiyle koşuyorlar, koşuyorlar. "Fırat" sultan ezgin ve macalsiz, sürüklene sürüklene kum deryalarını aşmaya çalışıyor. Şehzade "Dicle", bir erkek kaplan şiddetiyle çölleri yararak ok gibi mesafeler aşıyor, kabarıyor, taşıyor. Nihayet tılsım yerine geliyor, bir gün, bu iki ezeli âşık buluşuyorlar, sedler yıkan çılgın bir sevinçle birbirlerinin aguşuna[2] atılıyorlar ve mehtaplı çöl gecelerinin durgun kucağında çiftleşiyorlar.

---

1 kemankeş: yay çeken okçu
2 aguş: kucak, bağır

Daha sonra hayatın hiçliğini ve aşkın faniliğini anlayarak elele, dudak dudağa, sarmaş dolaş, yekvücut, ebediyetin koynuna girmek için kendilerini denize atıyorlar.

Ve bu yanık aşk macerasına hürmeten geçtikleri izlerden iki taşkın nehir hasıl oluyor, bu nehirler etrafa feyiz ve bereket saçıyor ve insanların ilk medeniyeti bunların kenarına kuruluyor.

Denize atıldıkları körfez ise, âşıkların döktükleri göz yaşlarını tanziren,[1] dünyanın en seçme incilerini yetiştiren bir ülke oluyor. Ve hain "Ararat" ise, cezasını buluyor, kış, yaz karları erimez bir dağ kesiliyor.

İşte bence, "Leylâ ile Mecnun", "Kerem ile Aslı", "Ferhat ile Şirin" gibi bir aşk hikayesi de budur: "Dicle ile Fırat"...

1 tanzir: benzetme

Harun ile Herakliya

Arap kitapları “Herkale”yi, “ha”nın kesriyle kaydediyorlar. Frenklerin hâlâ “Herakle” dedikleri ve Türklerin “Ereğli”ye çevirdikleri bu şimdiki maden kömürü memleketine o isim, hiç şüphesiz “Herkül”den gelir. Zaten Yunan tarihinde “Herkül”e izafet edilmiş daha bazı şehirler ve hatta hükümet sürmüş sülaleler vardı. Efsanelerinde bir kudret ve kuvvet tanrısı olmayan hangi millet vardır. “Oğuz Han”da Türk mitolojisinde bir “Herkül”dür.

Bin Bir Gece padişahı Harunreşit, henüz genç ve dinç bir şehzade iken İstanbul önlerine sefer etti. Kostantiniye’ye giremedi; fakat “Herakla”yı eline geçirdi. Muharebe pek şiddetli olmuşa benziyor; zira bundan bahseden Elmekki bir şiirinde “Cev havanın neft ve ateşle atıldığını” naklediyor ve “ateşlerimiz onların kalesi etrafında, boyanıp güneşe serilmiş elbiselere benziyor...” gibi hoş ve yeni tarz bir de tasvir yapıyor.

Muzaffer Emir, Bağdat’a dönerken Rakka’ya uğradı ve bayramda şueraya[1] meclis açarak Eşceusselemi’ye on bin dinar caize[2] verdi. İşte böyle bir tarafta, halifezadenin kar-

1 şuera: şairler
2 caize: şairlere verilen ödül

şısında edebiyat pazarı kurulup kaside alışverişi yapılırken şehrin başka bir tarafında, bir güneşli meydanda da halkın hırs bürümüş insafsız gözleri karşısında haraç mezat, Rum diyarından getirilen esirler ve esireler satılıyor, harıl harıl insan alım satımı yapılıyordu.

Mucimülbüldan kısaca şöyle yazıyor:

"Patrikin Herekle ismindeki kızı esirler arasında idi; pazara çıkardılar; Harunreşid'in kâhyası herkesten fazla arttırdı ve kızı beğenen emir, Fırat'a yakın bir yerde ona bir saray yaptırdı ve bu saraya da gözdesinin ismini verdi."

Otomobilimize rehberlik eden zat bedevi çobanına, yüksekçe bir tepeyi ve bu tepenin etrafına yığılmış bir kemer harabesini göstererek, bizi daha ziyade ikna için sordu:

"Kasrı Herekle burası mıdır?"

"Evet, burasıdır."

Arap edebiyatı için ne mükemmel bir roman mevzuu...

Herakliya'nın bir esir kafilesi içinde ta Üsküdar önlerinden, Toros dağlarını ve Elcezire çöllerini aşarak itile kakıla, belki de kâfuri sırtında kamçıların mor damgaları ve fildişi kalçalarında mızrakların kırmızı izleri yer bıraka bıraka Rakka'ya kadar getirilişi feci bir sergüzeşttir. Bu patrik kızı, şüphesiz, Ereğli'de, naz ve naim[1] içinde ömür sürmüş, ayağını yere basmamış, elini sıcak sudan soğuğa sokmamıştı. Onu, duvarlarında altın mozaiklerin balık sırtı gibi ışıldadığı bir loş saray dehlizinde ve tasaviri[2] mukaddes ile çerçevelenmiş

1 naim: bolluk
2 tasavir: resimler

bir Meryem ana kandili karşısında, günlük tütsülerine sarılmış, dal vücuduyla ibadet ederken görür gibi oluyorum. Bu asil Rum dilberi misilsiz bir aşk filizi gibi o sarayın kuytuluğu arasında serpmiş, sarılacak bir âşık bulmak için dar pencerelerden dışarıya uzanmak çağına gelmişti. Kimbilir ne yay bir beli, ne hilal bir yüzü, hırs ve arzu ile kabaran ne sedef bir göğsü vardı... Ruhuna, yarın, iki kuvvetten biri hükmedecekti: Ya aşk, ya din. Ya bir kadın manastırının rahlesine sığınacak, ya bir şehvet sedirinin üzerine serilecekti.

Bu sırada, bir gün, coşkun Karadeniz'in iniltisini bastıran bir kıyamet kopmuş, Arap ordusu memleketi çevirmiş, şehir neft dalgaları altında yanıp kavrulmuştu. Herakliya artık bir esirdi ve bir esir kafilesi arasında, saçları ruhu kadar perişan, gözleri aklı gibi şaşkın ve atlas elbisesi yüreği gibi delik deşik, pembe gül topuklarını nasırlayan ve beyaz yasemin yüzünü yakan bir yürüyüşle Arap iline geliyordu.

Sonra, yarıyolda Rakka'da onu, kimbilir kaç Rum yosmasıyla beraber pazara çıkarıyorlardı. Çöl zenginleri esmer çehrelerinin ortasında zevkten parlayan gözler ve iştahtan nemlenen dişlerle bu kadınları soymuşlar, kalçalarını okşamışlar, memelerini yoklamışlar, saçlarını arşınlamışlar, arttırmadan önce malların kıymetini kestirmişlerdi. Herakliya muhakkak en güzeli, en bibedeli idi; Harunun kâhyası onu efendisine layık görmüş, herkesten fazla vermiş ve peşine takıp, belki de o gece yeşil çinilerle süslü bir hamamda yıkatıp müslün kumaşlara sardıktan ve anberlere bandıktan sonra genç şehzadenin koynuna atmıştı.

Harunreşid'in çelik kolları arasında ince kemiklerinin çıtırdadığını işitmiyor musunuz ve hırslı buseleri altında

duru beyaz teninin yer yer çürüdüğünü görmüyor musunuz?

Ertesi sabah gözlerinin altında mor halkalarla uyanan genç âşıklar yüreklerinin de birbirlerine kenetlendiğini anlamışlardı. Harun'un o fasih Arapçası ve Herakliya'nın peltek şiveli o latif Rumcası, bu sabah, iki şeyda bülbül gibi Rakka sarayının altın kafese benzeyen gelin odasını sevda nağmesiyle dolduruyordu. Halife oğlu ile patrik kızı aşk dininde ve şehvet cennetinde birleşmişlerdi.

... Ve Harunreşit sevgilisine şehirden uzak, hoş bir tepede, ayrı bir saray kurduruyor ve her sene Bağdat'tan kalkarak, pür haşmet, Rakka'ya geliyor, Kasrı Herakliya'ya iniyor; kendisini bekleyen Rum dilberinin rayihadar dizleri arasına tacdar[1] başını uzatarak bu aşk ve ihtiras kaynağından, süze süze, Yunan işvesinin insanı yedi kat göğe uçuran kevserini içiyor ve bu ipek ponponla süslü elmastraş şişeden Kostantiniye cilvesinin kokain gibi iç aydınlatan ballı zehirini kokluyor.

---

1 tacdar: taç sahibi

Caber Kalesi

"Şahabettin Malik bin Salim'in oğlu, bir gün, Caber Kalesi'nden av icin dışarı çıkmıştı, Beni kelp kabilesi onu esir etti; alıp Nureddin Mahmut bin Zengi'ye götürdüler. Aralarında bir hayli vukuat geçtikten sonra Nureddin ona Caber'e bedel Suruç ve mülhakatını,[1] Babı Nidaa'yı, Halep civarındaki Cübul memlâhasını[2] ve yirmi bin altın verdi ve sordu:

Hangisi daha güzel? Şahabeddin Malik'in oğlu şu cevapta bulundu: Bana verdiklerin daha kıymetlidir, fakat kalenin firakından[3] dolayı kaybettiğimiz şan ve şeref daha iyi idi..."

Caber Kalesi hakkında Mucimülbüldan'da yazılı şu vakayı düşünerek en yüksek bir burcun tepesinden aşağılara ve Elcezire ovalarına ve bunları Şamiye tepelerinden ayıran Fırat'a, kuş uçmaz, kervan göçmez gibi görünen nihayetsiz düzlüklere bakarken Tavaifi mülûk[4] devrinin mal ve insan kıymeti bilmeyen kanlı, ihtiraslı devri sayfa sayfa gözümün önünde açılıyor. O korkunç cenk ve cinayet kita-

1 mülhakat: merkeze bağlı yerler ve birimler
2 memlâha: tuzla
3 firak: ayrılık
4 Tavaifi mülûk: hükümdarlar topluluğu

bının okunacağı en muhteşem ve en manalı kürsü şüphesiz ki Caber'in bu heybetli hisarıdır ve bu kitabın en muvafık rahlesi ise, yine Caber harabesinde, yarısından kopmuş bir sütun başlığıdır.

Caber hakkında tarih bize fazla malûmat vermiyor. Arap müellefatından[1] öğrendiğimiz şudur: "Caber" lugatta kaba ve kalın manasına gelir; bu kale "Rakka" ile "Bals" yani şimdiki "Eski Meskene" arasında kaindir ve "Safin" vakasının cereyan ettiği sahaya yakındır. Eskiden "Düser" veya "Düğer" tesmiye olunurdu. Beni Kaşir kabilesinden "Caber bin Malik" isminde iki gözü kör bir haydut buraya sahipti; eşkiyalık eder ve sonra kaleye kapanır, takibattan masun kalırdı. Bir âmanın eşkiya sergerdeliği[2] etmesi akla sığar efsanelerden olmamakla beraber buna bir kulp takmak mümkündür: Caber, herhalde evvelceden kör değildi; sanatını icra ederken bir kazaya, daha doğrusu Allah'ın gazabına uğramış, layık olduğu cezaya çarpılmış, fakat avenesi vasıtasıyla yine melânetlerine[3] devamdan vazgeçmemişti. O sırada daha büyük bir afet vukua geliyordu: Alpaslan'ın oğlu ve halefi sultan Melek Şah Selçuki bir sefer esnasında kaleyi elde etti, Beni Kaşir kabilesini sürdü ve Caber Hisarı'na malik olunca yürüdü, geldi, Salim İbni Malik İbni Bedran İbni Mukadulakili ile harbederek Halep'e girdi. "459 şehri ramazan."

Artık kendi malumatımıza müracaat edebiliriz: Sultan Melekşah, Alpaslan'ın oğludur. Yani "Irak'ın devlet Selçukiyesi"ni tesis eden Tuğrul Bey'in biraderzadesi. İşte

1 müellefat: telif edilmiş eserler, yazılmış kitaplar
2 sergerde: elebaşı
3 melânet: lanet ettirecek iş veya davranış

burada Tavaifi mülûk devri ve Türk tarihi başlıyor ve görülüyor ki Caber Kalesi 451 senesinden beri, yani Süleyman Şah'ın Fırat'ta boğulması hadisesinden yüz yetmiş bir sene evvel, Türk'ün hükmü altına girmiştir. Zira Irak'ın ve diğer ismiyle İran Devleti Selçukiyesi, en halisüddem[1] bir Türk saltanatıdır. Müessisi[2] olan Tuğrul Bey, büyük Türkistan'da gezen Türk tayfalarından birinin reisi olan Yakak oğlu Selçuk'un torunudur. Yakak ifade ettiği mana itibarıyla hoş bir sergerde ve keskin bir kabile ismidir. Selçukilerin kendi yurtlarında bulundukları esnada tarihen mazbut en belli başlı hasleti, diğer Türk kabilelerine nazaran sulhperver olmalarıdır; kıtalden[3] zevk almazlar, yağmagerlikten hoşlanmazlar, kendi işlerine bakarak sükun içinde yaşarlardı. Pek çabuk Müslümanlığı kabul etmişler ve Alsaman'ın tatarlara karşı ettikleri muharebelerde Samaniler tarafını tutarak İslamiyeti Moğol istilasına karşı bir müddet muhafazaya muktedir olmuşlardı.

Fakat Türk'ün en ezeli ve ebedi seciyyesi olan istiklal ve saltanat hırsı bunlarda da inkişaf etmişti: Selçuki Türkleri harekete gelince Tuğrul Bey birdenbire, şahane bir hükümet kuruyordu. Selçukilerden ilk defa hükümet kuran bu mahir serdar, en büyük Türk hükümdarlarından da biridir. Sultan Mesut Gaznevi'yi yenmiş, Kafkasya ve Anadolu'yu feth, Şark Kayseri'nin ordusunu esir etmiş, Bağdat'ta Albuye elinden hükümeti ve Mekke'de halifenin elinden de kızı Seyyide Hatun'u almıştı. Mülûk Emeviye devrinde Kostantaniye'de

1 halisüddem: safkan
2 müessis: kurucu, kuran
3 kıtal: savaş, toplu kıyım

yaptırılıp kapalı kalan Arap Camii'ni açtırıp Allah namına ezan ve kendi ismine hutbe okutan da Tuğrul Bey'dir.

İşte Caber Kalesi'ni kör İbni Malik'ten ve Halebi Salim ibni Mukallidülakiliden istirdad eden[1] Aslanalp oğlu Melek Şah bu Tuğrul Bey'in kardeş çocuğudur.

Halep'i fetheden Melek Şah, o zamana ait tuhaf işlerden olarak, Caber Kalesi'ni mağlubu Salim'e hediye etti; Salim öldükten sonra oğluna kaldı. Başka bir Türk emiri, ehli salibin "Kan dökücü" ismini verdiği "Umadeddin", yani Melek Şah Selçuki'nin Halep valisi olan Ak Sungur'un oğlu ve Atabekler hanedanının müessisi Zengi tekrar Caber Kalesi'ni eline geçirdi. Nihayet bu yere Beni Eyup hakim oldu... Ve bir gün Asya kıtasını Çin ve Hintte dahil olduğu halde ateş kapladı, kan bürüdü: Moğol serdarı Timuçin –kendi lisanında padişahlar padişahı demek olan Cengiz ismiyle– meydan aldı, karşısında ezmediği hiçbir emir ve hiçbir hükümet bırakmayarak tabiatın zelzele, kasırga, yanar dağ, feyezan[2] veya herhangi bir feveranında gösteremediği bir zulum ve vahşetle uğradığı yeri mahvetti. İşte bu hengame arasında, Kaya Han oğlu Süleyman Şah Caber Kalesi önünde boğuldu. Ve bu kalenin eteğinde bir çayırlığa defnedildi.

Âşık Paşa Süleyman Şah'ın boğulması hadisesini yazdıktan sonra ilave ediyor:

"... Hem o kalede dahi yine o nesilden Düğer derler bir tayfa vardır. Öyle olunca bu göçer halk etrafa dağıldılar bazısı Beriy'e götürdüler, şimdiki halde onlara Şam Türkmeni derler. Bazısı yine Ruma döndüler. Kimi Tatar ve kimi

1 istirdad etmek: geri alma
2 feyezan: taşkın

Türkmendir. Şimdiki hinde Rumda olan Tatar ve Türkmen de o tayfadandır. Ve bazısı Süleyman Şah'ın oğullarına uydular."

Onlar yine dursunlar, Süleyman Şah'ın mezarı önünden akan Fırat kan rengini almış, Caber ufukları da kıpkızıl kesilmişti: "Helagu" geliyor, "Helagu" geçiyordu. Sonunda kale ve memleket başka bir Türk cihangirinin hükmüne ram oldu.

Bu cihangir, Caber önünde naşi uzanan[1] Kaya Hana oğlunun torunlarından idi: Yavuz Selim.

Bütün o kan deryalarından, alev dağlarından ve insan dalgalarından artık buralarda hiçbir amare, bir iz yok... Fırat soluk, bulanık ve şaşaasız, adeta sinsi ve ürkek, kıvrıla kıvrıla enginden akıp gidiyor. Ayın sathı gibi hayatsız, sönmüş ve donmuş bu ölü ülkede, bu dinmeyen sükut ve bitmeyen melal diyarında başımı en yüksek bir burcun en hakim bir mazgalına dayadım: Çıt yok. Fakat ebediyetin sessizliğine yaslanan başımın içi kılıç şakırdısı ve insan figanı ile dolu.

Buz kesmiş bir tarih küresi üzerinde hafızamın uğultusundan ve hatıralarımın iniltisinden mustaribim!

---

1 naşi uzanmak: ötürü, dolayı

Elcezire Ortasında

İkindi...

Başlarında sırma akel, sırtlarında ipek maşlah omuzlarında mavzer, yüzden fazla atlı arkamızdan geliyordu. Aşiret beyi büyük bir ikram olarak kendi cins ve şecereli Necit kısrağını bana tahsis etmiş ve doğduğundan beri birkaç yüz suvarinin önünde kâh kalçalarını oynatıp kişneyerek, kâh yelesini silkip kuyruğunu yelpazeleyerek azametle gitmeye alışmış olan bu cevherli ve nazenin mahluk da layık olduğu makama, yani en öne geçmişti.

Badiyenin tatlı ve pelteleşmiş akşam güneşi arkamızdan gelenlerin bornuslarına, kefiyelerine, silahlarına, üzengilerine ve çelik yüzlerine lezzetli bir sarılık vermiş, hepimizi kehribadan dökülmüş içinden ışıklı garip mumyalara benzetmişti. İpeklerin meşinlere ve nalların kumlara sürtünerek çıkardığı ses baharda çakıllı yatağından taşan bir ırmak sedasıydı. Gözleri dinlendiren ve insana bir murabba[1] gibi yalamak arzusu veren şekerli bir renk içinde bu at, insan kalabalığı coşkun sular ahengiyle akıyor, Fırat ile Dicle'nin iki esmer esire kolu gibi sarıldığı Elcezire'nin gürbüz, ateşli sinesinde gazadan dönen fatihler vekarıyla yol alıyordu.

1 murabba: reçel, marmelat

Akşam...

Güneş hiç kızarmadan mütemadiyen daha fazla sararıyor, gittikçe bakırlaşıyor, hatta artık tunç esmerliği alıyordu; biz de deminki deruni aydınlığımızı, şeffaflığımızı kaybediyor, sanki küf bağlıyorduk. Nihayet badanalı zannedilen duru, kireçli, şevksiz bir sarılıkla güneş kafileden el çekti ve anı vahitte,[1] rüzgâr gibi çölü ürperterek üzerimizden bir gölge dalgası geçti. Yüz atlı loşluk içinde büsbütün mehabet almıştı. Silahları pırıltısız, maşlahları şaşaasız bu sakit alayda rengi anlaşılmayan kalabalıkların korkunçluğu vardı. Demin lodos havalardaki turunci akşam bulutları gibi tatlı, fakat fazla havai, boyadan, akisten, balmumu ve ışıktan ibarettik; şimdi o ateşimiz sönmüş, durgun havalardaki yayvan bir duman gibi vadiye aheste aheste siniyorduk.

Gece...

Bu badiye gecesinin öyle bir karanlığı vardı ki insana bir siyah samur sıcaklığı ve yumuşaklığı ile sarılıyor ve adeta cilalı gibi kendiliğinden iltimalar[2] yapıyor, üzerine sürülüp sürtündükçe ışıldayacak, bir rügan deri gibi parıl parıl yanacak sanılıyordu. İşte bu yeni sürülmüş zift parlaklığı ile önümüze serilip giden mücella[3] gecenin ortasında, birden, Boğaziçi sularında olduğu gibi yer yer yakamozlar peydah oldu: Çadırların ışıkları olsa gerekti. Köpek sesleri arttı, bunlara insan sedaları karıştı; bir çok karşıcılar da peyda

---

1 anı vahitte: bir anda
2 iltima: parıldama, ışıltı
3 mücella: cilalı, parlak

oldu. Atlarımızdan indik. Yanımdakilerin ortasında bir cüce gibi kaldım.

Çadırda...

Altı direkli kocaman çadırın etrafı fırdolayı açıktı; yalnız üstü örtülüydü. Yerde küçük bir fener yanıyor, bizim için ayağa kalkan yüz kadar misafirin şalvarını aydınlatıyordu. Yüzleri farkedilmeyen bu cüsseli ve bembeyaz donlu adamlar kafaları koparılmış iri ve kârı kadim[1] mezar taşları gibi dimdik ve sessiz sedasız etrafımıza dizilmişlerdi. Nihayet oturduk. Herkes oturdu; fener artık yüzlerimizi aydınlattığından gür sakallı, serapa kıllı ve sert çeneli bu halk bana başka kürenin ahalisi gibi görünüyor, acayibime gidiyordu. Agelsiz başım, maşlahsız bedenim, silahsız omuzum, kısa boyum ve tüysüz yüzümle onların arasında kaybolmuştum. Şilteye uzanıp atlas yastıklara dayandım. Bütün bildiklerime ne kadar uzakta idim; alıştığım hayatın burada hiç izi yoktu. Bir ayna olsa da yüzüme baksam kendimi tanınmayacak kadar değişmiş bulacağımı zannediyorum... Kendime bile yabancı olmuştum.

Taam...[2]

Karanlıkların ardından birçok adamlar zuhur ederek acayip bir takım eşyalar taşıyor. Yerlere örtüler seriyorlar, kaplar, kacaklar diziyorlar. Bu yemek hazırlığı idi; çadırın dört tarafı da sofra oldu. İki yüze yakın insan karşılıklı sıralandılar, önlerinde bulgur ve et dolu lengerler var. Derin bir

1 kârı kadim: eski yapı
2 taam: yemek

sükut içinde sohbetsiz ve neşesiz, fakat iştahlı, karınlarını doyuruyorlar. Ben kâh onlara bakıyorum, kâh etrafımızı çeviren karanlık geceye dalıyorum. Çok çukurdayım gibi geliyor ve karanlığın bir yokuş gibi dört yanımdan göğe tırmandığını farzediyorum. Yemek bitti, aynı adamlar, aynı yerde ve aynı vaziyette oturmaya devam ettiler. Biraz sonra da aynı yerde yatacaklardı.

Uyku...

Yatağımdan başımı yarı kaldırdım: Fener islenmiş; etraf daha iyi seçiliyor. Gökte bir mor susam rengi var; okşanacak, koklanacak kadar hoş ciltli bu gecenin altında yüzlerce adam birbirinin yanına uzanmış ve tüfeklerine sarılmış, uyuyor. Mavzerleri elde dolaşan nöbetçilerin korkunç şekillerine bir müddet baktım. Operada sanki kurunu vustai bir karargah sahnesini irae[1] için hazırdık, perde açılacak, taganni[2] başlayacaktı. Hep bir ağızdan ağır bir makamda harp şarkısı söyleyecektik. Bu hal bana on sene evvel Paris'te gördüğüm Monavana'nın bir faslını hatırlattı. Başımı tekrar yastığıma dayadım; karanlık çölde ışıklı Paris'i düşünerek uykuya koyuldum.

Sabah...

Gözlerimi açtığım zaman, geceleyin bana yabancı, esrarengiz, korkunç görünen her şeyi olduğu gibi, vehimsiz temaşa ettim. Dümdüz bir ova ortasında yüzlerce çadır arasında idik. Her tarafta buzağılar, köpekler ve tavuklar

1 irae: gösterme, gösterilme
2 taganni: bir müzik parçasını makamına uyarak okuma

dolaşıyor; ufukta develer, atlar geziyor; erkekler azalmış, kadınların çalıştığı, gidip geldiği görülüyor. Çok serin bir sabah... Serin, şen renkli bir sabah. Güneş öyle şıkırdıyor ki ışığından başka galiba çözülen buz tabakalarının çıkardığı gibi keskin bir çıtırdısı da var. Ve göğün üstünde buzlu bir satıhtan kayar gibi görünüyor. Güneşe karşı konmuş yeni bir tenekenin içindeki berrak su nasıl altından, üstünden, yanlarından ışıklanırsa öyle biz de her tarafımızdan renk ve aydınlık alıyoruz, taze, serin bir aydınlık...

Dönüş...

Otomobil koşup gittiği halde o kadar sıcak bastı ki terlemiyoruz, terimiz, galiba, hemen buhar oluyor; boğulacak gibiyiz. "İşte hudut!" dediler. Küçücük bir tepe üzerinde çerden, çöpten bir karakol ve tepesinde uzun bir direk: Bayrağım asılı... Bana pek aşina bir selam verir gibiydi; selamını aldım; uzun uzun baktım. Şimdi Fırat'a doğru yokuş aşağı uçuyoruz. İçimde bir ezginlik, bir sevinç var: Bu, akşam Halep'e yetişip yatağıma ve rahatıma kavuşacağım için mi, yoksa yarimin civarından geçtiğim ve selamını aldığım için mi, tahlil etmeyeceğim.

Ne lüzumu var?...

Ağustos 1924

Nehri Geçerken

Yarım saattir görmek için sabırsızlandığımı bilen şoför, başını çevirmeden:

"Nah, beyim, işte Fırat!" dedi.

Aşağıda, kireçli, otsuz ve kavruk iki yar silsilesi arasında çok bulanık bir nehir, insana azamet, kudret hissi vermeden akıp gidiyordu. Sağa, sola kıvrılışlarında, tepecikler arasında saklanışlarında ve kenarlarına nisbetle çukurda yuvarlanmasında bir sinsilik, bir hilekar mahviyet[1] sezdim; bu üzerimde derhal nahoş bir tesir yaptı. Süleyman Şah'ın boğulduğu yerden, Türk mezarından uzakta değildim. Bana öyle geldi ki şayet altı yüz şu kadar yıl evvel Kaya Han aşiretinin reisi olsaydım Fırat'ın bu emniyet vermeyen sinsi duruşunu görünce sağlam bir geçit yeri bulmadan atımı akıntısına sürmezdim.

Otomobil gittikçe kumsallaşan bir toprak tabakası üzerinden kayarak çukurlar arasından nehrin yaz münasebeti ile suyu çekilmiş olan yatağına girdi; bir müddet de böyle gittik; ufak tefek dereler atladık. Nihayet karşımızda Fırat bütün derinliği ve genişliğiyle birden göründü. Onu kavak

1 mahviyet: alçakgönüllülük

serenlerinden yapılmış kurunu vustaî bir gemi ile geçecektik ve asıl mühimi, tuhafı otomobilimizi de içine yükleyecektik.

Karşıki sahilde yün denkleri çıkaran gemiye haykırdık, işaretler ettik. İskelesinden ayrıldı, suyun dibine uzun sırıklar atılarak ve bunlara abanılarak yürütülen kalyon akıntılara kapılıp –omuzda taşınan bir tabut gibi– ikide bir sağa sola baş çeviriyor, dönmek ister gibi kararsız hareketler yapıyor ve biteviye gıcırdıyordu.

Bu halde, gemicilerin Kürtçe mi, Arapça mı olduğu anlaşılmayan emirleri, korkunç vaveylaları arasında duba geldi, suya atılan sırıkların pazı kuvvetiyle yardımları sayesinde beklediğimiz yere yanaştı. Tayfası çok kıllı, çok iri, henüz bilmediğim cinsten adamlardı. Keldani, Asuri veya Hindu bakayası mı idiler, ne dilden konuşuyorlardı, bilmiyordum, hayretle bakıyordum. Aslı beyaz olması lazım gelen donları yırtık pırtıktı, üstlerindeki mintanları yamalarla, söküklerle dolu idi ve bu sebeplerden dolayı hepsi de birbiri üstüne sekiz kat çamaşır ve elbise giymiş, kat kat kirli kumaşlar yüklenmiş gibi duruyorlardı. Ayrıca, bellerine kadar sırsıklamdılar.

Otomobil eşilen, doldurulan, payanda vurulan ve tahta travers kurulan bir muvakkat yoldan yarım saat süren zahmetle, bin güçlükle, haykırmalar, koşuşmalar arasında gemiye girdi. Elcezirenin Temmuz güneşi tepemde o kadar bembeyaz ışıklı idi ki baktığım ne varsa bana namlusu yeni silinmiş bir tüfeğin içi gibi dümdüz, parıl parıl görünüyor, gözlerimi alıyordu. Şıkırtılı bir ışıktan, yani bir parlak çelik beyazlığından başka bir renk sezemiyordum. Sıcaktan da

beynim yanıyor, kulaklarım uğulduyordu. Sanki kafam fazla tazyik edilmiş bir lüks lambası idi: Uğultu, ziya ve hararetle dolu idim.

Gemi, deminki tabut gıcırtısı ve oynaklığıyla, her dakika akıntıya kapılıp batacakmış gibi telaşlı faaliyetlere sahne olarak itile kakıla, döne çevrile şimdi tam Fırat'ın ortasında idi. Methettiler ve galiba içmek de âdetmiş: Anadolu'yu aşıp gelen bulanık ve ılık suyundan bir avuç aldım, tatlımsı idi, ağzımın içine az şekerli adi ve soğumuş bir çay lezzeti verdi. Gemicinin birine "Balığı bol mudur?" dedim. Dişleri bana insanlarınkinden çok fazla büyük göründü ve ağzı akilünnebat[1] hayvanatın ağzına benziyordu; güldü; gülüşünde de bir devenin esneyişi hali vardı.

"Ne diyorsun, efendi, ferah çıkar ki yirmi batman gelir, şaput var ki keklik eti gibidir, illa habare!..."

Bu mahlukun benim lisanımla konuşmasına şaşmış görünmemek için etrafıma baktım: Milletler kadar arz da değişiyor: Bin sene evvel bu Fırat vadisi çamlık, çimenzar imiş, yüz kilometre ötemizde Harunürreşid'in nehir kenarında bir sayfiyesi varmış ki Ereğli'den getirttiği cins bir Rum kızı, Herakliya için yaptırtmış ve sarayın adını da Herakliya koymuştu. Şimdi orasını eşenler kandiller ve kadehler buluyordu. Bu Herakliya'nın mehtaplı bir gecede sarayının somaki sundurmasında diba sedire yaslanmış, elleri devekuşu tüyünden yelpazeli esireler ortasında yunanca bir şiir terennüm edişini düşündüm... Nedense gözümün önünde asıl canlanan, elimle tutacakmışım gibi yaşayan şey, bu hüsün

1 akilünnebat: otobur

alihesinin[1] halhallı çıplak ufacık ayağı ve ucu sipsivri, minimini kırmızı atlas pabucu idi.

Bir hırıltı ile hülyamdan ayrıldım: Gemi karşıki kenara yanaşmıştı. Otomobil gibi bir medeniyet ve zekâ harikasının bu Nuh'un Gemisi içindeki duruşu seyre layıktı. Bana elinde son sistem bir brovnik tabancası tutan pösteki libaslı[2] bir Hun sergerdesini hatırlattı. Bir müddet baktım. Sıcaktan ve ışıktan artık düşünemiyordum; gözlerimi de kapadım.

Fırat'ı, şimdi kış içinde, akşam üzeri, loş odamda bile düşünürken, gözlerimin kamaştığını duyuyorum ve başımı gene bir lüks gibi uğultulu, sıcak ve ışıklı buluyorum.

---

1 hüsün alihesi: güzellik ilahı
2 libas: elbise

Bir Yeni Gelin

Baharın Fırat boyundaki coşkun yeşilliği içindeyiz. O kadar yeşilliğe gömülüyüz ki kapkara bir gecede insan karanlıktan başka nasıl hiçbir şey göremez, başka bir renk sezemezse biz de öyleyiz, etrafımız ve kendimiz yeşilden ve yeşillikten ibaretiz. İçimiz, dışımız yeşile kandı, sanki yeşile boyandı. Damarlarımızdaki kanın taze, serin, dinlendirici bir yeşil renk aldığını farzediyorum ve gözlerimin artık siyah olmadığına, yemyeşil kesildiğine kaniim. Güya topraklardan bir yeşil koyu nüsg[1] sızıyor, kabarıyor, taşıyor, yürüyor ve yükseliyor; dünyayı istila ediyor. Göğün elan maviliğini muhafaza edebilmesine ve güneşin zümrütleşmemesine şaşıyorum, fakat bunu bir kısa zaman meselesi addediyorum; biraz sonra fikrim o ki, yeşillere karışmayan kâinatta hiçbir şey kalmayacak: Güneş zümrüt rengi bağlayarak taze ot yığınlarına benzeyen yumuşak, rayihalı bulutlar ardına saklanacak ve gök beneksiz yeşil kesilerek gene yemyeşil bir gece başlayacak, ufuktan da yeşil bir ay doğacak...

Müslümana yeşil rengin verdiği kudsiyet ve ruhaniyeti bütün kudretiyle duyuyorum; yarı istiğrak[2] içindeyim. Gözü-

1 nüsg: besi suyu
2 istiğrak: dalma, kendinden geçme

mün önünde loş türbelerin sükununa, huzuruna sinmiş yeşil çuhalı sandukalar duruyor... Bütün büyük türbeleri hatırlıyorum, yeşil sarıklı evliya merkadlerinin[1] huzurunda gibiyim. Bahar, bana, burada, birdenbire ibadet arzusu verdi. İstanbul civarındaki yol namazgâhlarını ve bu namazgâhların yeşil çimenleri üstünde secdeye varan taksiratsız müdavimlerini görüyorum; ben de taze, kokulu, serin, pak çayıra alnımı dayayarak secdeye kapanmak; uzun müddet, bir günah dahi olsa, secdede kalmak istiyorum.

Otomobilimiz değirmenin önünde durdu. Deve ayağıyla bir günlük yol alan bu yere, biz, akşam gezintisi yapmaya gelmiştik. Ovanın bir kenarıdaki, çok uzaktaki, adeta ufuktaki şu küçük kasaba yok mu? Oradan bahar seyrine çıkmıştık. İş olsun diye değirmeni geziyorduk; un çuvallarından kızık bir koku, ateşten havı yanan bir çuha kokusu çıkıyordu. Bir tarafa dayandım: Muhakkak, bu kuytu, karanlık yerde tedricen[2] yeşil rengimiz gidiyor... Tekrar esmerleşiyor, eski rengimizi buluyorduk. Aynı zamanda zahidane hislerim de yüreğimden çekiliyordu. Bilakis izbe, ılık, loş değirmen, sıcacık un çuvallarıyla ben de aksi bir tesir hasıl ediyordu; amiyane ihtirasların uyandığını duyuyordum. Bu da baharın bir başka tecellisi idi.

Birden irkildim.

Kapının dar çerçevesi ortasında pembe atlaslara sarılmış bir yerli kız göründü. Bu kızın şalvarı ipektendi ve altın tellerle üstüne kasnak işlenmişti. Sonra iki yanı yırtmaçlı

1 merkad: mezar
2 tedricen: yavaş yavaş, azar azar, gitgide

gene diba bir entarisi vardı; göğsünü inci düğmeli dar bir yelek tutuyor ve başını boynundan düğümlenmiş bir gaz örtü kapıyordu.

Işık o kadar müsait aksetmişti ki bir anda sade libasının teferruatını değil, çehresinin, hatta vücudunun en ince noktalarını da görebilmiştim. Ben bu kadar güzel, nazenin, bir afet daha görmemiştim. Kıpkırmızı dudakları misilsiz bir tebessümle açıldı, iki sıra dişi sedef gibi parladı; evvela böyle, gülümsedi; sonra ürktü, biraz geri çekildi; hem sokulmak istiyordu, hem kaçmak lüzumunu duyuyordu. Nihayet kaçtı.

Ben onun bu mütereddit hareketini, sevgili kuşu kaçtıktan sonra tekrar kafesin ağzına geldiği zaman bir çocuk ne gibi heyecan duyarsa o heyecanla takip etmiştim. Nefes alamamıştım. Gider gitmez de teselli kabul etmez bir bezginliğe, kasavete düşmüştüm.

Dışarıya çıktı. Birkaç silahlı adamın ortasında otomobiline biniyordu. Rugan iskarpinli, ipek çoraplı minimini ayağı basamağa abanınca fıstık gibi dolgun, sert, lezzetli vücudunun kıvrıldığını, daha sonra da Fırat boyunda rastgeldiği bu bambaşka giyinmiş adama, bana, bir defa merakla, derin bi tecessüsle,[1] aynı zamanda çapkınca, kendisinden bir iz bırakmak istercesine baktığını gördüm. İşte o kadar...

"Kimdir?" dedim.

Zengin bir yerlinin, Arap, Türk, Kürt kanlarının karıştığı bir ailenin adını verdiler:

"Onların kızı," dediler, "yeni gelin!"

---

1 tecessüsle: merak etme, merak

Bu pembe kız, bu yeni gelin filizler, tomurcuklar, koncalar gibi ne tamtaze, ne gevrek, ne kadife, ne çiçek şeydi... Gözümden bütün o coşkun Fırat baharının yeşilliği uçtu... Yerine bir pembe atlas şalvarın rengi yüreğimi kapladı; gözüm, gönlüm o pembelikle doldu. Demin yeni bitmiş çayırlara başımı yaslayarak; uzun müddet, üzerlerine kapanıp nasıl kalmak istedimse şimdi de bu atlas şalvarın bir tutam çimen gibi yumuşak yerine alnımı dayamak ve o taze vücuttaki ilkbahar rayihasına kana kana doymak, o insan baharından da kâm almak, o bahar gelinine de secde etmek istedim.

Bizımmar'dan Levhalar

Her Lübnan köyü gibi burası da kırmızı kiremitli, mavi kepenkli, güler yüzlü, sağlam, temiz, dağınık evlerden müteşekkil. O evlerin önlerine kuru meşe dallarıyla örtülü çardaklar yapmışlar. O çardakların etrafına da kireçlenmiş yarım gaz tenekeleriyle kısa, horozibiği, aslanağzı, sardunya ve fesleğen dizilmiş. Bol güneş, sağlam hava ve sarnıçlardan çekilip dökülmüş serin sulardan kuvvet, feyiz, bereket bularak bütün o yeşillikler fışkırmış, taşmış, çıldırmış, renk, sıhhat, çiçek içinde.

Ön taraf sıra sıra, merdiven merdiven, kırmızı topraklı dutluklar ve bağlar... Nazlı yaprakları ışık altında açı filizi, yarı şeffaf, büsbütün nazenin görünüyor. Aşağıda, yukarıda, yanda, geride, ileride, uzakta, yakında, bütün yamaçlar, dereler, tepeler, hep böyle, semt semt, dükkândan yeni alınmış oyuncaklar gibi parıl parıl, renk renk cilası üstünde köy serpintileri, manastır ve kilise kuleleri... Döne döne, girift ola ola, kâh kaybolur, kâh beklenilmeyen bir taraftan çıkıp görünen, çocuk iken mekteplerde oynadığımız su yolları gibi ucu, bucağı bulunmaz şoseler bu köyleri birbirlerine bağlamış, yollardan örülü bir balık ağı içinde Lübnan, denizden henüz çıkmış kadar pırıl pırıl, akisler yaparak, ya-

nıyor. Bunlardan başka, eski devirlerden kalmış, çakıllarla dolu, dik, dolambaç, fakat cazibeli patikalar, keçi ve kesi yolları var. İnsana masallardaki âşık seyyahlar gibi eline bir asa alıp ayağına demirden çarık giyerek yürümek, ilanihaye yürümek arzusu veriyor.

Daha yukarılarda gene sırtlar, birbirinden yüksek sırtlar; üzerlerinde gene yollar, gene köyler, gene çan kuleleri... Nihayet –güneş batıp çıkarken, ekseriya, sıcak bir ten rengi alan, başka zamanlarda bembeyaz, çıplak ve şaha kalkmış duran– ulu bir dağ: Sannin. Daha aşağılarda gene sırtlar birbirinden alçak sırtlar; gene yollar, gene köyler, gene kuleler... nihayet –güneş batıp çıkarken, ekseriya, sıcak bir ten rengi alan, başka zamanlarda masmavi, durgun ve serilmiş yatan– bir ulu deniz: Akdeniz!

Lübnan'ın bu yüksek yamacında, vaktiyle –birkaç yüz sene değil, çok eski, beş altı bin yıl evvel– bir taş kovuğunda, bir adam otururmuş. Sabahleyin, güneş Sannin Dağı ardından görünürken o adam, elinde tuttuğu bir boruyu öttürür, civar halkı Apis öküzüne karşı secdeye çağırırmış... İşte bu efsaneye izafeten öküzün bulunduğu yere, Arapça buzağı manasına gelen acel kelimesinden aceltun ve boru çalan adamın meskeni olduğundan dolayı bu tepeye de Beyti Zimar –Bihamdun, Biabde, Birmane ve emsali gibi– kısalarak Bizımmar'a tahavvül[1] etmiş. Bugün biraz meşelik, biraz çamlık ve birçok kayalıktan ibaret olan şu ferah, güneşli, emin yerler, o asırlarda, içine ışık bile girmez sık ağaçlarla örtülü,

1 tahavvül etmek: değişmek

vahşi hayvanlar yatağı pek korkunç, pek karanlık birer erzistanmış. Bunu düşündürebilecek ufak bir emarenin bile mevcut olmadığı şimdiki Bizımmar, Cuniye'den gelen ve Reyfun'a giden, yani Bahrisefit kenarından başlayıp Cebeli Sunnin eteklerine tırmanan şose üzerinde, aynı isimle meşhur bir büyük manastır etrafında otuz, kırk evden ibaret küçük bir köy.

İri, gürbüz, gün görmüş meşelerin etrafına, burada, asma dikmek adet. Çubuklar dal, budak, filiz salıvererek, sarıla sarıla, mebzul yeşillikler içinde, pürkeyif, bu ağaçların tepelerine kadar tırmanıyor. O zaman koyu renkli, ağır başlı, neşesiz meşeler terütaze, coşkun yaprak bolluğu altında gür çınarlara dönüyor; altına bir çınar gölgesi, serinliği ve inşirahı[1] yayıyor. Sonra salkımlar büyümeye, irileşip sarkmaya başlıyor; daha sonra güneşe gelen üzümler bakır rengine giriyor, kızıllaşıyor, yükseklerde içinde yanan birer minimini kandil gibi aydınlanarak meşeleri Noel ağacı kadar süslüyor!

Gündüzleri o çardaklarla bu asmaların gölgesinde, ancak bin metre yüksekliğe yaklaşınca duyulan bir rahat nefes alış var ki... Siz –Beyrut'ta ve sahil boyunda olduğu gibi– havayı teneffüs etmiyorsunuz; zahmet çekmiyorsunuz; hava, ciğerlerinizi yormadan, kendiliğinden içinize doluyor. Hatta içinize de değil, ruhunuza doluyor; damarlarınıza serin serin yayılarak vücudunuzda hafif, nefis bir limon rayihası bırakıyor.

Mehtaba tesadüf etmezseniz, geceleri üstünüzdeki asmalar yıldızların irisini, ufağını seçip ayıklayan ipek bir elek

1 inşirah: ferahlık

gibi oluyor; serin rüzgârların elinde nazlı nazlı, hışır hışır sallandıkça tepenizden aşağı incecik, pul pul ışık serpintileri döküyor. Mehtapta, çardak altlarının gemi tentesi gibi beyazımsı bir kuytuluğu var. Ay, gökte, yarı çivitli bir leğen içinde yüzen iri bir sabunu andırıyor... Asmanın yaprakları, sanki bu sihirkar sabuna güzel bir hışıltı ile sürtüne sürtüne daima köpürüyor, köpürüyor; başınızın üstüne köpükten bir örtü çekiyor. Onun verdiği temizliği, temiz sabun kokusunu duyar gibi oluyorsunuz; gönlünüz bile aya dokuna dokuna, ay ışığıyla köpüklene köpüklene, güya, yıkanıyor!

Burada göğe pek yakınsınız, gök sizin kucağınıza yaslanıyor; hatta bazen, aşağılara bakarken dizinizin üstünde duruyor. Lacivert boşluğuna bir kadife yastık gibi başınızı dayıyacağınız geliyor. Ona yaslanıp bir elinizle mehtabı, iri, tombul, tüylü ve yusyuvarlak bir kediyi sever gibi okşamak ve öbür elinizle de yıldızları çil altınlar gibi avuçlayarak şıkır şıkır oynamak arzusu duyuyorsunuz.

Evet, ay, sıcak ve yumuşak bir yastıkta çevrelenerek mırıl mırıl söylenen tok, memnun bir kedi!

Pazar Sabahı

Sabahleyin, pek erken, karşınıza serilen dağ, kır, köy ve deniz manzaralarında –medeni büyük şehirlerin sokaklarında olduğu gibi– bol su ile süpürülüp yıkanmış, nemi henüz üstünde, gösterişli, parıltılı, bir temizlik seziliyor. Sanki siz uyuduktan sonra bulutlar zaten kendilerine pek yakın olan bu yüksek tepelere biraz zahmet edip inerek yumuşak, ıslak, iri süngerler gibi köşe bucak her tarafı silmiş, sudan geçirmiş; sonra tan yeri ağarırken kadife tenli bir alaca karanlık da geniş bir güderi gibi dağlara sürünmüş, sürtünmüş ve Lübnan işte böyle, garajından çıkan yepyeni bir limuzin kadar parıltılı, cilalı ve tertemiz olmuş.

Kolacıdan şimdi gelmiş, yeşili, kırmızısı çok, sarımtırak ve beyaz yollu bir fantazi ipek gömlek gibi yarı sert, ütüsü üzerinde, hem yumuşak, hem kayıcı, acayip, hoş bir görünüşü var! Ne bulut, ne sis... En uzak yamaçlardaki evler bile, yakıcı ve göz alıcı olmayan taptaze, adeta serin bir güneş altında, mine işlemeli eski enfiye kutularındaki manzaralar, nasıl, küçük, pek küçük, fakat pek vazıh[1] ise, öyle küçücük, lakin bir antikacı göz ile pertavsız[2] ardından bakıyormuşsu-

1 vazıh: açık, ortada, aşikar
2 pertavsız: büyüteç

nuz gibi ta yakınınızda, elinizin altında, her noktası ayan görünüyor ve gene mineli resimlerdeki gibi parmağınızı üstünden geçirseniz bir cam parlaklığı ve pürüzsüzlüğü duyacakmışsınız, zannettiriyor.

Aşağıda serilen denizle yukarıya gerilen gök arasında, bu mavi boşluklarda olduklarından fazla yüksek görünen çan kuleli manastırlar ve kiliseler... Bunlar karı kadim evlerde ayna önlerine ve konsol üstlerine konan, cam kavanoz altına alınmış bronz leroi saatlerini andırıyor; sahiden cam kubbeler altında ve aynalar karşısında imiş gibi hepsi de işledikleri duyulmadan, lekesiz ışığa gömülü, mücella, pırıldıyor.

Bu manzara, pazar sabahları, her günkü gibi mahmur durmuyor. Kilise çanlarının kasırgasıyla eperken uyanıyor, harekete geliyor. Ah, her tepesinde bir çan sallanan bu Lübnan yamaçları! Ses, kulelerdeki tunç çanlardan çıkıyor gibi olmuyor; sanki her dağ başı bir tabii çan... Sedalar taşların altından, tabiatın elinden ve içinden fışkırıyor; bu susuz yerlerde birer coşkun ses membaı gibi... Her yeri, vakit vakit ses selleri basıyor, hava sese boğuluyor! Pazarları, bazen, zannediyorum ki bütün o dağ tepelerinde birer dev mekân tutmuş, birbirleriyle şakalaşıyorlar; yahut da insanların dindarane telaşına katılırcasına gülüyorlar; kahkahalarla dere, tepe birbirlerine sesleniyorlar.

Akşamları kulağa hoş gelen ağır, durgun düşünceli sesler, o melal besteleri, yortu günleri, cazbant vaveylalarına dönüyor: Her çan sesi, kendinden yüksekteki dağlara çarptıkça, çemberlene çemberlene havada dakikalarca yuvarlanıyor ve buna aşağıdan, yahut daha yukarıdan gelen seslerin

nihayetsiz çemberlenmeleri de karışarak Lübnan köylüleri ahenk dalgaları altında şaşkın, ister istemez, her zamanki uyuşukluğunu bırakarak ve kalçalarını çan nağmelerine uydurarak duaya, raksa çıkar gibi gidiyor!

O zaman gümüşi kayalar arasındaki yek renk yollar kızıl, sarı, mor, turuncu, beyaz şekillerle doluyor. Sanki çardakların önündeki o gürbüz sardunya, aslanağzı, horozibiği, kına saksıları kiliselerin sihirkar ve inatçı davetine uyarak yerlerinden fırlamışlar, yürümeye başlamışlar. Filvaki bu elvan elvan şekillerde, tıpkı o saksılardakiler gibi, gelişmiş, feyizli, yediveren birer nevi yerli nebatlardır; Lübnan'ın köylü kızlarıdır. Her günkü sade, koyu, düz elbiselerini atmışlar, takıp takıştırmışlar, göz alan renklerde endaze endaze ipeklere ve kurdelalara örtünüp kaplanarak kilise yolunu tutmuşlar. Kayalıktan ve kâh kâh yeşillikten ibaret yollar, bu sabah, baharın en coşkun bir gününde gibi, hattıüstüvaî,[1] kaba, iri, gösterişli ve fazla boyalı çiçeklerle donanmış, bin bir renk içinde ne kadar değişmiş.. İlle, bu yaz, birer değirmi kumaştan yapılmış kalın, kısa saplı japonez şemsiyeler Lübnan köylülerince süs ve lüks... Her gün güneş altında baş açık en güç işlerde çalışan kızlar, pazar sabahları şemsiyesiz bir adım atmıyorlar. Bu şemsiyelerle, birdenbire açılıvermiş, elvan ayçiçeklerine dönüyorlar; nasıl o çiçekler güneş tarafına kendiliklerinden çevrilirlerse bunlar da kiliselere doğru çevriliyorlar ve takım takım, irili ufaklı, pervanelerin ışıklara hücumu gibi, çan seslerine koşuyorlar.

---

1 hattıüstüvaî: ekvator, silindirik çizgi

Her taraf ses, neşe, renk, hareket içinde. Kızların canfes[1] bluzları ve ipek şemsiyeleri kadar dağlar, tepeler, dereler ve denizler de sabahın taraveti[2] ve güneşin yaldızı altında henüz lostracı fırçasından ve kadifesinden kurtulmuş, üstünde balmumu cilasının parlaklığı hissediliyor. Adeta, renkli sahtiyen el çantaları gibi gıcır gıcır... Ta aşağıda, uzak bir burunda, mavi denizin ve pembe kum yığınlarının çerçevelediği Berut kâfurudan dökülmüş gibi bembeyaz... Şap, tuz, buz ve şekerden yapılmış bir masal şehrine benziyor. İnsan sinemada mı, rüyada mı, yoksa hulyasında mı gördüğünü kestiremeyerek bu efsane beldesini, bir dakika sonra silinip kaybolmasına intizaren[3] korka korka seyrediyor.

Ve nihayet öğle güneşi vurunca o kâfuru şehir bir müddet, mermer yığını halini alıyor, yahudi mezarlığına dönüyor; sonra duman altında büsbütün silinip üstüne hohlanmış bir ayna gibi, bulanık, buğudan ibaret kalıyor!

---

1 canfes: desensiz ve parlak ipekli kumaş
2 taravet: tazelik
3 intizaren: bekleyerek

Bir Münzevi

Sağımızdaki uçurumun bin metre aşağısında Bahrisefit, solumuzdaki sırtın bin metre yukarısında da Cebeli Sannin vardı. Birisi ezici, diğeri çekici bu iki haşmetin ortasında simsiyah feraceli iki Maroni rahibi ile beraber, ikindi güneşi tepemizde, arka arkaya, acele acele, taşlı patikayı takip ederken kendimizi temmuz sıcağından faaliyete gelmiş azman karıncalara benzetiyor ve büsbütün ufalmış, kurumuş hissediyorduk. Sanki bizim vücudumuz da birer gevrek kabuktan ve kanattan ibaretti. Şu heybetli tabiat içinde, ufak bir sadme ile, böcekler gibi, sırtüstü yatıp hemen ölüverecek ve yolun kenarına sıcaktan derhal kurumuş ve toz olmaya hazırlanmış birer kara kabuk bırakacaktık. Aşağıda iken insanlıktan duyduğumuz gururun, içimizde zerresi kalmamış, bu bin metre yükseklikle bin metre derinlik arasında çabalayan birer buçuk metrelik boyumuza baktıkça bütün izzeti nefsimiz kırılmıştı.

Böyle vakarsız, bitkin bir halde kös kös gidiyorduk. Önümüze, ıssız bir tepede upuzun, koskocaman, iki kat bir taş bina çıktı; kulesindeki yosun renkli iri çan bu yanık ve yorgun manzara ortasında hiçbir kuvvetin sallayamayacağı kadar ağır, adeta mıhlı duruyordu. Sıcaktan o kadar bunalmıştık ki uğuldayan kulaklarımız, karı kadim saç kapıya asılı iri çıngırağın sesini kavrayamadı. Bize çalmadık gibi geldi.

Halbuki, biraz sonra sürmenin çekildiğini ve kapı kanadının aralandığını duyduk. Ahenkli bir seda bizi istikbal etti:

"Ah, bono, bono! Ah, bono, bono!!"

Dehliz hiçbir taraftan hava ve ziya almadığından kapalı sıra sıra oda kapıları arasında mermer zemini ve ufak ufak kubbelerden müteşekkil tavanıyla methalden[1] giren aydınlık önünde dürbünün tersinden bakıyormuşsunuz gibi upuzun, daracık, gittikçe ufalmış, gayri tabii görünüyordu. Fakat ne loş ve ne kadar serindi... Derhal, gözlerimizden, içimize, bir gölgedir yayıldı ve ağzımızdan ciğerlerimize bir serinliktir çöktü. Aynı ses, bir nakarat gibi, mütemadiyen aynı nağmeyi tekrarlıyordu:

"Ah, bono, bono! Ah, bono, bono!"

Henüz şahsını göremiyorduk. Biraz sonra loşluğun arasında gittikçe tavazzuh[2] eden bir şekil resmoldu; kahverengi arabadan kukuletalı latası,[3] ip zünnarı,[4] beyaz yün çoraplı koskaca kunduralarıyla bu, şişman bir Garp papazıydı, sesinde ve yüzünde Latin ahengi ve Latin neşesi taşıyordu. İzahat verdiler: Fransisken tarikatine mensup bu altmışlık İspanyol, yirmi senedir Lübnan'ın şu ıssız, kırk odalı, manastırı içinde, Maronilerle muhat,[5] yapayalnız, müritsiz ve ümitsiz yaşayıp gidiyordu ve ne Arapçayı; ne de Frenkçeyi iyi bilmediğinden, şayet, bizler gibi meraklı birer ziyaretçi kapısını çalar, hatırını sorar ve gönlünü alırsa:

"Ah, bono bono! Ah, bono, bono!" diye mütemadiyen memnuyetini bildiriyor, şen, şakrak görünmeye çabalıyor-

1 methal: giriş, antre
2 tavazzuh: açıklık kazanmak, açıklığa kavuşmak
3 lata: Osmanlılarda ilmiyenin giydiği bir tür üstlük
4 zünnar: papaz kuşağı
5 muhat: çevrili, sarılmış, kuşatılmış

du. Fakat biz, bu neşede, yirmi senelik inziva ve gurbetin yüreğe işlemiş zehrini, bu sevinçte ağır hasta olduğu için mektebe gönderilmemiş bir çocuğun ıstırap ve ateş içindeki bitap neşesini seziyorduk.

Üst kat dehlizlerin iki duvarını da İsa, Meryem tasvirleri, Fransa ile İtalya ve İspanya'nın biçim biçim haritaları süslemişti, zavallı papaz bütün bunları bize göstererek yine:

"Ah, bono, bono! Ah, bono, bono!" diyordu. Bu ses, bu kırık ve hasretli nağme bize, hani vaktiyle bazı çocuk oyuncakları vardı, manivelasını çevirince şeride bağlı bir çoban, bir kız ve bir kuzu, arka arkaya, dimdik dönerlerken kutunun altında hüzne dokunan muttarit[1] bir ahenk çıkar ve mütemadiyen bu aynı nağme devam edip giderdi... İşte Fransisken papazının sesinde de bu hüzün, bu değişmez eda duyuluyor ve sanki bu koca oyuncağın manivelasındaki diş, her sefer bozuk tarafa iliştiğinden "Ah!" tan sonra gelen nağme daima kesik, kısa, geçici bir arızaya uğruyor, mihanikî[2] ve büsbütün feci oluyordu.

Bir müddet sonra biz onu koca manastırında bir başına bırakacaktık. Derken şu dehlizlere akşam ve gece çökecekti, kırk odanın yalnız birinde, şu bakır şamdana sokulmuş mum titreyerek yanacak, kırk odanın yalnız birinde şu gurbetzede ihtiyar tamamen birbirine benzeyen kaç bininci gecesini geçirecekti!

O hâlâ:

"Ah, bono, bono! Ah, bono, bono!" diyor, neşe ve memnuniyetinden taşıyordu, biz hüznümüzden boğuluyorduk.

1 muttarit: sürekli
2 mihanikî: mekanik

Kış Güneşi ve Yaz Sabahı

Kış güneşi...

Sabahleyin güneşe bırakılmış kalaylı bir tas su gibi şıkır şıkır, ışık içinde keyifliyim.

Portakal, limon çiçekleriyle yaseminlere bu ılık, aydınlık, tertemiz ve sessiz, sedasız şubat havasından bir coşkunluk gelmiş... Sanki kalbur içinde patlatılan mısır buğdayları gibi gözümün önünde pıtır pıtır çatlıyor, iri iri açılıyor, mütemadiyen çoğalıyorlar, dalları, avuç avuç dolduruyorlar. Zaten benim başımda da kemale ermiş bir meyve tatlılığı duyuyorum; vücudumda taşkın ve feyizli bir nüsg dolaşıyor; nebatata has bir tevekkül, huzur ve iştaha ile açık havadan kâm alıyorum, olgunlaşıyorum. Yüreğimde sevgilisi tarafından ilk defa öpülmüş bir kızın muradına ermişlere mahsus bir baygın neşesi var. Onun gibi derin dalgınlıklar geçiriyorum ve dudaklarım çapkın bir türkünün nakaratını tekrarlıyor. O kız maşukuna nasıl daha fazla sokulmak, vücudundan daha fazlasını vermek isterse ben de bu dinç, gürbüz, levent güneşi kendime büsbütün sarmak istiyorum; kucaklamasını kâfi görmüyorum.

Öğleyin minare tepelerindeki yeni yaldızlanmış alemler gibi pırıl pırıl, şevk içinde yanıyorum.

Bu öyle bir ziya ki yakmıyor, gözleri almıyor, dimağı yormuyor; sadece aydınlatıyor; ferahlık, açıklık içime geçiyor, derunumu ışık içinde bırakıyor. Kalbim mumların binlerce ışığını küçük sinesinde toplamış bir avize çıngılı gibi bu şaşaa içinde en parlak, rengarenk parıltılı, çok mesut bir köşe... Aklımda hep ziyadar, güzel, saltanatlı şeyler var: Güya allı yeşilli camlarla kubbelenmiş mermer ve fağfur bir kap içindeyim; çılgın bir fıskiyenin pırlanta sağanağı altında havuz, duru beyaz incilerle taşıyor; sarı sırmalar canfes yastıklar üzerindeki yüzüme camekânın renkleri düşmüş, müslinlere bürünmüş bir halayık kenarda portakal soyuyor; ağzımda limon ve turunç çiçeklerinden toplanmış bembeyaz bir oğul balı çeşnisi buluyorum; kendimi eski Bağdat'ın çinili bir kasrında veya Arap gırnatasının somaki bir sarayında veyahut ta Hint mihracelerinin fildişinden işlenmiş bir mabedinde sanıyorum, bu ne sihirli, icazkar bir güneş ki bana tarihin zevklerini sürdürüyor, hazinelerini tattırıyor, dilrübalarını[1] sardırıyor?

İkindiyin Boğaziçi'nin Anadolu kıyısındaki camlar bir billur aydınlığına göğüs germiş, etrafıma bakıyorum. Arkamda çam korularının parça parça neftileştirdiği yeşil bir dağ, karşımda yelkenlerin yer yer beyazlattığı şot mavisinde bir deniz var. Boşaltılan gaz, huniye dökülürken nasıl leylaki bir iltima yaparsa öyle, bazen sulara yarı mor bir parıltılı renk yayılıyor, gökle denizin kavuştuğu yer, çatlak ve mavi bir Buhara tabağı gibi diş diş kenetlenmiş, birbirine kaynatılmış, izi seziliyor; galiba açıklar dalgalı... Burada her şey

1 dilrüba: gönül çalan, gönül hırsızı

durgun ve rahat. Fırtınalar kopan, kasırgalar çıkan, yağmurlar yağıp karlar yığılan memleketlerin varlığına inanmayacağım geliyor.

Bu parlak güneşten birer parçasını –kabil olsa da– mücevher gibi mahfazalara koyarak loş ve ıslak memleketlerde kalan sevdiklerime hediye edebilsem... Kutuları açtıkları zaman yüzlerine vuran aydınlığı şimdi burada görür gibi oluyorum, çocuk saflığıyla gülümsüyorum.

Beyrut'da sabah...

Açıklara, deniz üstündeki yelkenlere güneş vurduğu halde şehir, hâlâ, tepeleri belli belirsiz ışıklı, loş, yüksek dağların gölgesinde, alacakaranlıkta idi. Fakat bir aralık, yamaçların arasına, kuytu bir yere, sivri bir ziya oku saplandı; sonra dağın yosun bedenine som gümüşten açılan bu parlak yara içinde güneşin keskin sırtı, zaglı bir bıçak gibi sessizce, kolayca yol açarak genişledi, ferahladı; bir nur pınarı, evvela, göğe doğru kaynadıktan sonra, kendisini tutamayarak, Beyrut'un tepesine bir cıva sağanağı gibi döküldü; her taraf bir anda ışık içinde kaldı; bir anda memleketin çıplak teni bu nurdan köpükle yıkandı, denizin aksile cilalandı ve camların parıltısıyla süslendi; bambaşka, terütaze bir manzara aldı.

Şimdi Beyrut evleri midye ve istiridye kabuklarından yapılmış, dam, pencere yerine, ötesine berisine mercan ve sedef parçaları yapıştırılmış, ağaç diye şişe kırıkları sokulmuş oyuncak levhaları andırıyor; yalancı bir şey gibi duruyordu. Hatta güneşin aydınlığı bile uydurma sanılırdı; ayna ile yüze aksettirilmiş kadar kamaştırıcı, fazla ışıldak çok civcivli idi.

Nur sağanağı gözleri alıyordu. Limana yaklaşan bir vapur, bu haşmetli, taşkın güneşi selamlar gibi meserretle[1] öttü ve birbirinin sırtına yaslanmış, uzaklaştıkça yükselen ve yükseldikçe uzaklaşan başları göklere ermiş, elele, omuz omuza, sıra sıra, katmer katmer dağların, Cebeli Lübnan'ın hissiz, sinirsiz sanılan kaya yüreklerinde bu yolcu getiren, hasret kavuşturan ses, derin akislerle, bir tunç enini gibi, için için, pürvakar,[2] inledi ve yamaçların zırh kaplı sırtlarında uzun ürpermelerle, pürheyecan, titredi.

Cuniye'de sabah...

Doğu tarafında duran kapkara bir bulut, nereden geldiği farkedilmeyen bir aydınlıkla, evvela, vapur dumanı rengini aldı ve bir duman gibi gittikçe genişleyerek inceldi, seyrekleşti, tül gibi krep gibi nazik bir şey, nihayet bir ışıktan gölge oldu. Sanki gök aşağıya çevrilmiş ve Cuniye'nin süt mavisinde, serin ve uslu körfezi, semanın denize benzeyen boşluğuna, nazenin bir yaz bulutu gibi yukarıdan gölge salmıştı. Gök denizi gibi yüzülecek ve deniz, sema gibi uçulacak bir yer olmuştu.

Gizli aydınlık biraz daha arttı.

Şimdi, menekşe şurubu rengini bulan bulutlar ışıldayarak tatlılandı... Sabahın tazeliği, serinliği ile buğulanmış tertemiz göğün billur kasesinde bu şuruptan bulutlar, nazlı rüzgârın görünmez kaşığıyla karıştırılıyormuş gibi gittikçe yayılıyor ve su katılıyormuş gibi de gittikçe eriyip açılıyor, insana, içmek arzusu veriyordu.

---

1 meserret: sevinç
2 pürvakar: ağırbaşlı

"Kleopatra"nın Ziyafeti

Tarih diyor ki:

"Kasiüse muavenet[1] etmiş olan Mısır Melikesi Kleopatra'dan, Şark diktatörü Antuan tarziye[2] talep etmişti. Kleopatra bizzat Tarsus'a gelerek Antuan'a mülaki olmuş[3] ve bir zamanlar hüsnü cemaliyle nasıl Sezar'ın teveccühünü kazandıysa bu defa da Antuan'ın kendisine bendetmiştir."[4]

... Sırma püsküllü kırmızı atlas yelkenler hışıldayarak ve göz kamaştırarak mavi göğün içinde birer serin alev halinde dalgalandı; sonra en pahalı elyaftan örülmüş urganlar üzerinden bulut gibi sessiz kaydı, güverteye büklüm büklüm, kadın eteklikleri gibi şuh, nazlı çevrelendi.

Kleopatra'yı Mısır'dan getiren fildişi oymalı, sedef işlemeli, mercan kakmalı ve altın kaplamalı murassa gemi Tarsus önünde demir atmıştı.

Sanki bu giranbaha[5] çapa, sarayının somaki sütunlarla süslü mükellef balkonunda mahbubesini gözleyen Şark Ser-

---

1 muavenet: yardım, yardımcılık
2 tarziye: gönül alma, özür dileme
3 mülaki olmak: buluşmak, görüşmek
4 bend etmek: bağlamak
5 giranbaha: değerli, kıymetli

darı yiğit Antuan'ın gönül denizine inmiş, yürek kayalığına saplanmıştı. O, artık bağrındaki bu çengel ve kalbindeki bu bere ile işe yaramaz hale geliyor; şeref ve şöhret okyanusunu ilelebet bırakıyor, bir şehvet bataklığına yan yatarak kendisini çürüklüğe çıkarıyordu.

Tarsus limanına inen o demir parçası Roma da, bir İmparatorluk devrinin temel taşını atmıştı.

Orada, garpta ufak Oktavyus, Kayser Ogüst, yani Mukaddes İmparator ismini alarak kılıç kuşanacak, burada, şarkta zevk kurbanı koca Oktaviyüs eliyle göğsüne hançerini sokacak, Mısır Melikesi'nin kâfuri gerdanına ise bir yılan dolanacaktı.

Kleopatra'nın Suriye toprağına basan yumuk ayağı, netice itibarıyla, düşmanının başına bir ışıklı taç giydiriyor, sevgilisinin başına kanlı bir ölüm tülü seriyor ve kendi memesinin başına aman vermez bir zehir emdiriyordu!

Kleopatra, tarihin kaydettiği bütün güzellik ve sefahet kadınlarından üstündür. Mesalina onun yanında bir hamam natırı, Pompadourlar, Récomierler, Dubarisler oda hizmetçisi gibi kalırlar.

Altı lisandan konuşurdu; fakat hepsinden fazla aşk dilini söyledi. Nefis şiirler yazardı; fakat çehresindeki ince mana ve vücudundaki emsalsiz tenasüp onun tarihe geçen en lâyemut[1] manzumesiydi. Lâhuti[2] bir sesle şarkı okurdu; fakat ihtiras serilerinde çırpınırken ağzından dökülen uzun ve iniltili ahlar... İşte asıl yakan nağmeleri bunlardı. Harikulade rebap çalardı; fakat ellerinin ve dudaklarının binbir türlü

1 lâyemut: ölümsüz
2 lâhuti: tanrısal, ilahi

mahirane temasıyla sevdiklerinin vücudu üzerinde bir şeştardan[1] daha mükemmel gezinir, onları daha derin inletirdi.

Ağzında, Adem ile Havva'yı cenetten kovduran meyvanın tadı vardı; pembe, sivri dili, âşıklarının ağzında kâh olgun yemiş gibi usare kesilir, erir; kâh fırına konmuş şuruplu bir kurabiye gibi kabarır ve akideleşir, kâh yakar, kâh serinletirdi.

Kleopatra elbise olarak çıplak vücuduna incecik bir tül örtü dolardı; sert ve toparlak memelerinin iri birer böğürtlene benzeyen başları daima sipsivri dikilir ve kumaşın ılık buğusu altından kuytu yerlerinin loşluğu sezilirdi. Uzun boylu, narindi; bakarken yok gibi duran, fakat sarılırken var olan acayip bir ete malikti; teninden, hiçbir çiçek kokusuna benzemeyen ve hiçbir ıtır şişesine henüz girmemiş olan, manaların çiçek açtığı meçhul kürelere has, kavrayıcı bir rayiha sızardı. Kayar gibi yürür, öper gibi konuşur, ölür gibi sevişirdi. Kalçaları sessiz bir best, sükûti bir mana, bir güfte idi. Gözlerinin bebeklerinde şehvetin sönmez bir ışığı yanar, bu davetkar ışık bazen bütün etrafını kaplar, bazen kısılarak, için için kendisini yakar, fağfur bir kandil gibi şeffaf cismini aydınlatırdı.

O, Jül Sezar'ın eğilmez başını secdeye kapatmış, Antuan'ın titremeyen dizlerini yere çökertmiş, onun uğrunda taçlar devrilmiş, tahtlar kurulmuş, denizler çalkalanmış, yerler sarsılmıştı.

...İşte bu Kleopatra'yı Mısır'dan getiren fildişi oymalı, sedef işlemeli, mercan kakmalı ve altın kaplamalı murassa gemi bir gün Tarsus önünde demir atmıştı.

---

1 şeştar: altı telli tambur

O asırda Tarsus, eski ismiyle Tars ve Jüliopolis, mermer saraylar, somaki mabetler diyarı, ucu bucağı bulunmaz parklar, tarhlar ve arklar memleketi, servetler ve sefalar beldesi idi. Kleopatra'nın vekilharcı, Kraliçenin muvasalatından[1] evvel gelmiş, burada bir kasır kiralamıştı... Bir kasır ki onun salonlarında dünyanın o güne kadar görmediği ve sonradan da göremeyeceği, masrafı milyonlar tutan bir ziyafet verilecekti.

Kleopatra Tarsus'a geldiği gün gemisinden inmedi, Antuan'ı ayağına çağırdı ve ona bir ziyafet verdi. Su üstündeki bu ziyafet Roma diktatörünü hayret içinde bırakmıştı, o kadar mükellef, bilhassa takımlar itibariyle o derece murassa idi. Sofraya konan altın tabakların etrafı elmas ve inci ile işlenmişti; yakut veya zümrüt kakılmamış hiçbir kadeh veya sürahi yoktu.

Antuan buna, ertesi akşam sarayında bir şaşaalı ziyafetle mukabele etti. Tarsus bahçeleri meşale aydınlığı içinde tâbesabah[2] tutuştu, adalara kadar sular ışık ve alev kesildi. Ertesi akşam ziyafet sırası tekrar Mısır Melikesi'ne gelmişti. Antuan zannediyordu ki hükmü altındaki bir beldede, yabancı bir kraliçenin verebileceği ziyafet, ne olsa, kendininkinden sönük kalırdı. Fakat sarayın bahçesine girince şüphelendi, salona varınca şaşaladı, yemeğe oturunca anladı ve şaraplar sunulmaya başlayınca aczini itiraf etti:

Firavunlar diyarının yirmi bin senelik defineleri ve serveti Tarsus sarayına taşınmıştı; Nil'in yirmi asırlık medeniyeti ve bereketi, şimdi, Anadolu sahilinde, bir yemek masası-

---

1 muvasalat: ulaşma, varma
2 tâbesabah: sabaha kadar

nın üzerine akıyor, taşıyor, önüne geleni çiğneyip, bahçeleri nura garkederek, denize dökülüyordu. Antuan haşin bir sesle Kraliçeye:

"Sizin ziyafetiniz, galiba, benimkinden daha masraflı olmuş..." dedi. Şüphesi yoktu, fakat mahsus böyle söylüyordu. O zaman Kleopatra elini kulağına götürdü, inci küpesini usulcacık çıkardı, işaret etti, şarap dolu bir billur kadeh getirdiler, mücevheri, lakaydane içine bıraktı.

Bir milyon lira derhal su kesildi.

"Sevgilim," dedi, "artık şüpheniz kalmadı ya?"

İkinci küpeye uzanan bu müsrif, bu merhametsiz, bu bir anda bir milyon daha eritecek olan milyarlar değen eli tuttular.

Trende, karşıdan görünen yemyeşil, fakat yoksul kasabayı sorduğum zaman:

"Tarsus!" demişlerdi. Şimdi, koşarak ve ehemmiyet vermeyerek Tarsus'tan geçiyorduk. Benim halimden ise ağır ağır, lezzeti damağıma yayılarak Kleopatra'nın bu ziyafeti ve her ziyafete müreccah[1] olan dik göğüslü ince endamı geçiyordu.

1 müreccah: tercih edilen, yeğlenen

Açıp Kapadığım Sayfalar

Bir İçim Su

Teni amber, nefesi bergamot kokan, sesinde erganun ahengi ve yürüyüşünde bayrak dalgalanışı sezilen bu misilsiz güzel, kabil midir ki herkes gibi anasının karnında kapalı yetişip bildiğimiz çirkin şekilde dünya yüzüne çıkmış olsun?... O, galiba, bulanık damlalar halinde ana karnına düşmedi; Nisan sabahında bir çiy olarak gül yaprağının içine kondu; orada bir inci gibi dondu, sonra tomurcuk halini aldı, daha sonra da pembe bir konca oldu ve bir çiçek gibi renk renk ve tertemiz dünyaya öyle doğdu. O doğduğu zaman yanındakiler muhakkak onu öpmeden evvel kokladılar ve beşiğine bir mahfazaya pırlanta koyar gibi yatırdılar. Anasının memesine başını dayadı; bu, turuncun üzerine serpilmiş limon çiçeği demetine benzedi, odaya belki de ılık bir limonluk havası yayıldı. Kucağa alındığı vakit de sabun köpüğü gibi insana temizlik zevki veriyordu. Kim bilir ne tatlı ağlardı, yaşlarında nasıl bir billur aydınlığı vardı... Ve kimbilir de ne hoş gülerdi, yanaklarının çukuru ne derli toplu açılırdı!

Bana öyle geliyor ki gözleri evvela salkım renginde idi; biraz geçince bunlar menekşeleştiler, sonra daha koyulaşıp mor susamın cilalı kadifeliğini aldılar. Şimdi artık bir renkte

durmayıp renkten renge giriyorlar; içinde guruplar, tulular[1] açılıyor; gökler, denizler geçiyor, şimşekler, bulutlar dolaşıyor; avizeler, fanuslar yanıyor; badiyelerin samları, yaylaların poyrazları esiyor. Bana dargın bakarsa o gözler kararıyor; kara bir haber almış gibi oluyorum; istekli bakınca yeşil bir sabah denizi gibi içlerine atılmak istiyorum; lakayt durursa bir hareli atlas zannediyorum, sadece süslü, fakat ruhsuz buluyorum, ruhumdan vuruluyorum. Fakat melal içinde dalgın görsem eski İstanbul akşamlarının bütün hüznünü duyuyorum; başını pencereye dayayıp müezzinlerin sesini dinleyerek kafesler ardındaki sönük lambalara bakan öksüz ve içli bir çocuk derdi yüreğime çöküyor.

Üç yaşına bastığı zaman ne cana yakın peltelikle konuşurdu ve bugün aklımı başımdan alan ayakları rugan patikleri içinde ne cici duruyordu... diye düşünüyordum. Banyoya soktukları zaman kâfuru vücudu suyun içinde ay aksine veya nilüfer çiçeğine benzerdi. Memeciklerinin dolgunlaşmamış mini mini başları sanki beyaz kadife iğnedanlığa sokulmuş tek taşlı yakuttan birer boyunbağı iğnesiydi: İnsan tutup çekmek ve göğsüne iliştirmek isterdi.

Biraz daha büyüdü, kısa etekli elbisesinin meydanda bıraktığı çevik ayakları faaliyete geçmişti, çember çeviriyor, ip atlıyor, top arkasında koşuyor, kelebek kovalıyor, koşmaca oynuyordu. Ben o zamanını da görmemiştim; lakin tahayyül ediyorum: Dizlerinin arkasına tesadüf eden o iki beyaz, yumuşak çukur neler vadediyordu...

Koşarken havaya eteklerinin altından rayihalar karışıyordu; sanki o sihirli ve çılgın bir buhurdandı; dumansız,

---

1 tulu: doğma, doğuş

için için yanıyor ve kendi kendinden vecde gelmiş, raksediyordu.

Derken o güne kadar sadece büyüyen, sivrilen, bu ince filiz vücutta bir serpilme, dolgunluk, toparlaşma ve sertleşme başladı. Baldırları sertleşti, kalçaları toparlaklaştı, göğsü doldu ve saçları serpildi; sesine de bir ağırlık geldi. Neler oluyordu? O papatya saçlı, susam gözlü, anber kokulu ve bergamot nefesli kız çocuğu bir genç kız oluyordu. Fakat ne çeşit bir genç kız? Kendisine değil, insan, elbisesinden bir parçasına elini sürse zevkinden bayılabilirdi; ne bal, ne şeker şeydi ve nasıl bir meyve, ne cins bir şekerlemeydi. Bana Everest dağını, yahut Şimal kutbunu, yahut Tibet yaylasını, yahut da radyum madenini keşfe giden alimlerin ihtirasını vermişti. Giydiği çamaşırlarla elbiseler mi ipektendi, yoksa asıl ipek, onun teni miydi?... Yediği şeftalilerle kirazlar mı meyve idi. Yoksa asıl meyveler onun vücudunda mı saklıydı?...

Onun bulunduğu her yer aydınlık, süründüğü her şey cilalı, baktığı her taraf temiz, geçtiği her yol bahçe oluyordu; bana öyle geliyordu. Niçin konuşuşunda o güne kadar başkasında duymadığım bir şive seziyor ve neden yürüyüşünde ömrümde görmediğim bir süzülüş buluyordum? Damarlarında dolaşan kanda meyve usaresi gibi şekerli bir renk, şifalı bir koku, ballı bir tat olsa gerek... Yatağı kimbilir nasıl rayihalıdır? Bir parfüm şişesinin kutusunda yaslanıp yattığı nazik pamuklardaki gibi içine rayiha sinmiş olmalıdır. Zaten ayakkabıları bana süslü, acayip, pahalı birer lavanta kutusu gibi görünmüyor mu? Billur şişeleri saten kağıtlara sarılmış ve güderi bir sedire yatırılmış, sonra deri kaplı bir mahfazaya sokulmuş... Öksürüğü, aksırığı, esnemesi, gerinmesi;

hastalığı, sayıklaması, her şeyi hoş, pek hoş, çok hoş. Ondan her şey tertemiz, imbikten süzülmüş, rayihalara sürünmüş, tütsülere bürünmüş! Bu vücut ipek, çiçek, billur ve şuruptan ibaret. Çirkin veya iğrenç hiç bir şeyi yok. Zahir, bundan dolayı olacak ki onu öpmek, kucaklamak, sarılıp taşımak veya ezip hırpalamak, hülasa hiçbiri kâfi gelmeyecekti. Yemek arzusu veriyordu. Hayır hayır, zarif bir kadeh içindeki berrak, ışıklı bir mukattar[1] su gibi bir hamlede içmek yutmak istiyorum.

O bir içim su idi.

1 mukattar: damıtılmış, imbikten çekilmiş

Kulun, Kölen Gibi...

Kulun, kölen gibi ömrüm hizmetinde yıpransa...

Önünde el pençe, sana râm olarak kocamak ve piri faniye dönüp yine emrin altında, öyle, göçmek istiyorum. İstiyorum ki her parmağımda bin maharet olsun, dünyanın bütün sanatları elimden gelsin ve nem varsa, kuvvetim, cüretim, zekam hep senin için işlesin, senin uğrunda tükensin!

Pembe topuklu, gül kokulu, yumruk ayaklarının hayali gözlerimde parlayarak –başını eğmiş, isli bir lamba altında, tabessabah çalışan bir kunduracı gibi– yumuşacık gödérilerden ona cici iskarpinler, çiçek terlikler diken ben olmalı idim; bunları kamelya ayacıklarına öpüp koklayarak ben giydirmeliydim.

Dökme endamına sarılacak kumaşların ipeği benim bahçemde yetişmeliydi. Servinaz vücudunun cazibesi altında nazenin dutları ben dikmeliydim, nazlı böcekleri ben büyütmeliydim; kozaları sağan, çileleri dolduran, tezgahı kuran, biçen, kesen, diken, kuşatan yine benim olmaklığım lazımdı. Sırma saçlarının üstüne yanık veya omuzuna atacağı şalı, ayağını basacağı halıyı ben örmeli, ben dokumalıyım.

Sonra, kulaklarına takacağı tek taş nadide pırlantaları, beynimde kızgın güneşin öldürücü ateşi, sırtımda zalim iş

başının yakıcı kırbacı, bir zenci gibi iki kat çalışarak vahşi diyarlarda ben çıkarmalıydım. Loş bir dükkânın izbe köşesinde, saçlarım ak, gözümde gözlük, yaşlı bir kuyumcu gibi bu taşları aylarca uğraşarak ben yontmalı, ben cilalamalı ve yine ben işleyip ona ben takdim etmeliydim.

İstedim ki inci gerdanlığı için uzak ve muhataralı[1] denizlerin dibinde akıl almaz çevikliklerle didişen, ölümle pençeleşen de ben olayım. Hışıltılı, yeşil, kapalı derinliklerde köpek balıklarının uzanmış ağızlarından ürkmeyerek istiridyeleri koparırken yüreğim başka bir korku ile değil, ona beğendirmemek korkusuyla titresin ve lepiska saçlarını tarayacağı fildişini, kuytuluğunda kaplanlar gizlenmiş korkunç ormanlarda ararken gözlerimde vahşi hayvanların düşüncesi değil, onun hıraman[2] yürüyüşünün bayıltıcı ahengi gezinsin.

Leylak dalı gibi narin bedenini kaplayacak olan giranbaha kürkleri karlı sahralarda, sevgisiyle içim yanarak tek başıma ben toplamalıyım. Böğründen vurduğum kor gözlü hayvanlar ak izlerine kanlı damgalar vurarak kaçmaya savaşırlarken arkalarından şahin gibi ben seğirdeyim; tuzağa düşürdüğüm sert pençeli avlar depreşerek karlar içinde kızıl mezarlar açarlarken sırtlarından postlarını diri diri ben yolayım, buzlar ovasında kara, kana karışmış, yaralı ve bereli, dere, tepe aşarken o uzak, günlük güneşlik diyardaki ılık kraliçemi tatlı tatlı düşüneyim: Sonra varayım, ayaklarının altına çeşit çeşit kürkleri, yığın yığın yine ben sereyim.

Saten tenine süreceği rayihalar benim sevgi bahçesine ektiğim, gönül güneşiyle büyüttüğüm ve göz yağmuruyla ye-

1 muhatara: tehlike
2 hıraman: salına salına haz ve eda ile yürüyen

tiştirdiğim renk renk çiçeklerden çekilsin. Bu bahçenin duvarları yasemin, yolları nergis örtülüdür; kameriyeleri mor salkımdan örülmüş, havuzları turunç suyu ile doldurulmuştur. Orada kuş, kelebek, taş, toprak, su veya güneş her şey çiçektir; çiçekleşmiştir. Tarhlardan demet demet toplayalım, şişelere koyayım ve karşısında yine ben, yere alın sürüp "Sürün benim sultanım!" diyeyim.

Fakat o, bütün bu hizmetlerimden sonra bir gün, her kadın gibi, lüzumsuz bana hiddet etse, söylense:

"Dokunduğun kumaşlarda benim tenimdeki renk, sıcaklık ve sürtünüş var mıdır? Kürklerin, vücudumu yer yer örten tüylerimden daha yumuşacık, daha ılık, daha mı okşayıcıdır? Senin bin bir çiçekten topladığın rayihanın çıldırtıcısını ben seninkilerden daha zarif kutularda, kendi bedenimde saklıyorum. Kollarım getirdiğin fildişlerinden çok beyaz ve çok pürüzsüzdür. Gözyaşlarım elmaslarınla incilerinden daha parlak, daha şuleli ve daha düzgündür. Vurduğun pelenklerden[1] hangisinin belinde bu kıvranış olabilir? Tuttuğun tavuslardan hangisinin kanadından saçlarımdaki şu ışığı buldun?

Ve hiddetinden yanakları gül gül olmuş, diktiğim çiçek gibi terlikleri, dokuduğum bürümcükten kumaşları, işlediğim altın telli şalları, can bedeli getirdiğim kürkleri, öle bite topladığım elmasları, incileri, çiçekleri, hepsini üstünde ne varsa, birer birer yere atsa ve en sonunda pembe beyaz, levent, hiçbir şeysiz karşıma dikilse:

"Bak!" dese.

---

1 pelenk: panter

Ayın On Dördü

Seni her kıyafette, dünyanın bin bir köşesinde, yanımda veya karşımda görmek istiyorum.

Ben seni görmeyeli ne kadar az zamanda bu derece gelişmiş, bir yay gibi gerilmiş, filizken dal, tomurcukken çiçek, harf iken cümle, karalama iken hüsnü hat, hülasa hiç iken her şey, levent bir taze kız olmuşsun. Kıvılcım bırakmıştım, kor kesilmişsin. Damla idin, fıskiye gibi yükselmişsin. Işıktın, mehtaplar, fişenkler gibi serpilmişsin. Bir kırat elmas idin, maden, hazine, servet haline gelmişsin. Bir balmumu oyuncağa benziyordun, şimdi mermer bir heykel kadar gürbüzsün. Dün eğlence idin, bugün afetsin!

Seni her kıyafette, dünyanın bin bir köşesinde, yanımda veya karşımda görmek istiyorum.

İstiyorum ki elli sene evvelki Boğaziçi'nde, cilası gözler alan uzun, ince, narin bir kayığın altın telli sedirlerine yaslanmış, feraceli bir saraylı olasın. Yaşmağının arasından menevişli kestane gözlerin Göksu'nun serin yeşilliklerine dalarak, masumane dinlensin ve Boğaz'dan kopup gelen poyraz geceki yorgunluğuna karşı sana yeni bir dirlik versin. Hafif bir çerkez peltekliğiyle konuşasın ve gurun feracen içinde kumru gibi başını çevirirken, dünyanın en nazlı edasını gösteresin. Dur... Ne kadar sert bir göğüs bu! Parmaklarımın

arasında sanki altın sarısı, kaskatı bir ayva duruyor. Dişlerimle sıksam ezilmeyecek; fakat ham bir kayısı gibi çatlayarak yarılacak ve ağzıma lezzet yerine sadece rayiha dolacak. Uçlarının sahte bir sertliği var: İçi şuruplu çilek şekerlemelerini andırıyor; galiba, ezince şerbet tadı verecek.

İstiyorum ki birden, değişesin: Keten kısa eteklikli, ince bluzlu, kolları çıplak, elinde raket, çalak[1] bir modern kıza benze. Seni tenis oynarken, yüz çeşit çeviklikler içinde, eğilir, kalkar, sıçrar, koşar; güler ve gerilip beklerken göreyim. Sade sıhhat, kuvvet, neşe, temizlik ve ismet kesil. İngiliz kızının şivesini dilinde ve saffetini gözlerinde bulayım. Atla gezerken, kürek çekerken; denizde yüzer, tayyareye biner, otomobil kullanır, yarış yapar, silah atarken ve sonra beyaz önlüğün arkanda, çini bir mutfakta gül ellerinle puding hazırlarken yanında veya karşında bulunayım. Söyle... Ne yumuk, ne yumuşak, ne ılık şey bu eller! Avucumda bir toraman kedi yavrusu tutuyorum sanıyorum. Bıraksam, acaba, beyaz bir çift güvercin gibi hemen uçarlar mı? Parmaklarının lezzeti hangi diyarın meyvelerinde bulunur? Cennet bahçelerinde kevser şarabıyla sulanmış körpe şeker kamışları varsa, belki; onlarınki bu tadı andırır!

İstiyorum ki bazen çiçeklerle, bazen mücevherlerle, bazen dantellerle, bazen gönlümle oynasın. Fakat bazen ben de seninle, senin saçlarınla, ellerinle, gönlünle oynayayım. Bir zaman şallara sarıl, dibalara bas, geziler üstünde gez, halhallar takın, pabuçlar giy, sürmeler çek, saçlarını serp, kınalar koy; ud çal, Şarklı ol. Bir zaman rengarenk pijamalar sırtında, tırnakların cilalı, saçların kesik, elinde sigara, divanlı üstünde, ağzında kokteyl çeşnisi, yarı sarhoş, bir Avrupalı haspaya benze! Bir

1 çalak: çevik

zaman muslin cibinlikli bir çocuk karyolasına eğilmiş, şefkatle gülerken göreyim, anneliğini göreyim. Bir zaman da balkona dayanmış, akşamın melali gözlerine toplanmış, çehrende hüzün, senden ayrılan sevdazedelerini düşünürken seyredeyim; bir gün beni de düşünürsün diye teselli duyayım.

İstiyorum ki bir gece seni büyük bir operanın avansen locasında başında taç, inci işlenmiş tuvaletinle mağrur ve müstağni[1] göreyim. Bir tebessümüne karşı bin yürek heyecana gelsin; bir selamın bin yürekte kıskançlık koparsın... Dehlizlerden levent ve muhteşem yürüyüp geçerken, sonra geniş mermer merdivenleri şaşaalı "sorti de bal" sırtında, vakur ve çalak inerken, daha sonra, zümrüt tokalı mini mini, çapkın patiğini heybetli arabana basarken seyredeyim; otomobilde yanında, lokantada karşında ve odanda ayaklarının altında bulunayım! İstiyorum ki seni biraz da Japonya'da, çiçek açmış kiraz bahçelerinde, Hindistan'da arslanların kükremeleri akseden loş ormanlarda, Kanada'nın buz tutmuş vahşi ovalarında ve Sahrayı Kebir'in kum dalgalarında ve her yerde ve her kıyafette, yanımda ve karşımda, daima, bulayım. Kâh sultanım, kâh esirem, kâh arkadaşım, kâh mabubem, kâh nişanlım, kâh zevcem ol: Sen daima benim yanımda ol; daima karşımda sen ol!

Seni her kıyafette, her yerde, her çeşit, yanımda veya karşımda, muhakkak, görmek istiyorum.

Seni görmeyeli ne kadar az zamanda bu derece gelişmiş, bir meyve gibi tatlılanarak ne şirin dolgunlaşmışsın! Dün bir nihal[2] idin, bu gün bir servinaz gibi serpilmiş; dün bir hilal idin, bugün ayın on dördü gibi serapa nur kesilmişsin!

1 müstağni: doygun, gönlü tok
2 nihal: fidan

Ellerin...

Lambanın alev bedenli, ışıktan, sıcak göğsüne abajur, süslü bir bluz gibi geçmişti; biz, her tarafına kadifemsi, okşayıcı bir loşluk dolmuş olan odada, bu tek aydınlığın altında idik. İpek Buhara halıları serilmiş ve kuş tüylü çeşit çeşit yastıklar serpiştirilmiş geniş, yayvan sedirin bir cilt gibi içine ılık, canlı bir teması, sarmaş dolaş olmak iştihası veren kucak gibi sıcak ve şefkatli bir yumuşaklığı vardı. İlkbahar gecesiydi; içeriye çiçek açmış bademlerin kolonya suyu ile karışmış hafif ve güzel bir ter rayihasını andıran yarı mayhoş ıtrı siniyor; bu ten ve meyve kokusundan insana, kadın denilen sıcak, gelişmiş, gösterişli ve vergili ağaçtan bir şey, bir çiçek, bir yaprak veya bir salkım koparmak arzusu geliyordu.

Cici abajurun bir kase şuruba benzeyen tatlı ışığı altında ellerimizi birbirine yaklaşmış görüyorum. Onun eli ipek Buhara halısının yosun gibi kayıcı ve yumuşacık tüyleri üstünde tırnaklarının gülgunluğu parlayarak, ateş gözlü bir ada tavşanı yavrusu gibi pür helecan, ne hoş duruyordu... Bu el, bir aralık kımıldadı; daha yakınlaştı, geldi, benim acayip, hatta biraz da korkunç olan damarlı elimin üzerine yaslandı. O zaman şikarı ağına düşmüş bir iri örümcek süratiyle elim bu körpe, nazenin avı kaptı, sıktı, sıktı ve ağzına götürdü.

Ağzımda bir kayısı eridi ve bir karanfil açıldı.

Bu meyvenin tadı damağımda, o çiçeğin rayihası içimde kaldı.

Ey benim gönül ağacımın narin iki dalı ucunda yetişmiş taze meyvelerim ve ıtırlı çiçeklerim... Size bu tat ve bu rayiha nereden geliyor? Yetiştiğiniz ağacın kökleri bal paketlerinden mi usaresini alıyor, dallarınız misk ve amber yanan buhurdanların havasını mı emiyor? Yoksa o eller, yine kendi vücudunu yıkayıp süsledikçe öyle çeşni ve koku kesiliyor, yine kendisini sevip okşadıkça öyle ibrişim gibi parlak bir yumak ipek haline geliyor?

Alnımın yazısını bu eller yazdı.

Kabil olsaydı da o elleri, her çeşit meşguliyette, ben ayrı ayrı görsem, gece gündüz, her işte daha yakından seyretseydim. Mesela sabahleyin uyandığın zaman ellerinin ilk hareketi ne olabilirdi, yumuk gözlerini ovuşturmak veya coşkun saçlarını toplamak mı? O altın tellerinin arası bu beyaz muhabbet kuşuna ne hoş bir yuva veya kafes olurdu... Üstünde hazan bahçelerinin kızıl ve yanık renkleri harelenen saçların bu beyaz güle ne zarif bir yaprak çerçeve vücuda getirirdi. Sonra kalkar, yatağından atlardın. Çoraplarını giyerken tahayyül ettiğim ellerin, bırak, bacaklarında biraz eğlensin, şakalaşsın; uyku kokusu sinmiş bedeninden rayihalansın!

Sıcak hamamda yıkanırken üzerlerinden sabun köpüklerinin elvan elvan eleğimsağmaları[1] açılmış ve renk renk fanusları dizilmiş süslü ellerini, masallardaki billur köşk içinde yatan bu peri kızlarını, bu hulya kadar güzel şeyle-

1 eleğimsağma: gökkuşağı

ri nasıl okşamak istememe!... Dikiş dikerken veya yün örerken ipek böceği gibi marifetli, sihirbaz çevik parmaklarını öpmek istemez miyim? Eski vükela[1] düğünlerinde sırmalar takınmış halayıkların gümüş tepsiler ve altın şekerdanlıklar içinde gezdirdikleri çilek kokulu lohuklar[2] gibi, vücudunun uzaktan duruşu bile, insanın ağzını tatlılandırıyor ve bu tatlı vücudunun sütünü emerek ve ateş yüreğinin sıcaklığını çekerek yetişmiş şeker kamışlarının, parmaklarının, lezzeti sade ağızda kalmıyor, zihne işliyor. Zihnime işledi ve kalemime geçti; bana böyle şekerden, şuruptan yazılar yazdırıyor.

Ellerin canıma tat kattı.

Elin elimde olduğu zaman bütün dünyanın hüküm ve iradesini elimde tutuyorum sanıyorum ve ellerin saçlarımı okşarken başımda cihan hakanlığının tacını taşıyormuş kadar gurur duyuyorum. Parmaklarının çalıştığı veya vücuda getirdiği ne varsa, bir dantela, bir mektup, bir gevrek, bir kahve, hepsi bana harika gibi görünüyor. Onlarda kimsenin fark edemeyeceği marifetleri seziyorum ve kimsenin duymadığı keyifleri buluyorum.

Bana öyle geliyor ki hilkatin yarattığı ne kadar güzel, harikulade şeyler varsa onlara senin ellerinin yardımı dokunmuştur. Şu iri, toz pembesi, katmerli gülü parmaklarının yaptığına kailim;[3] yapraklarına renk ve koku parmaklarından geçmiştir. Hatta en misilsiz gözlere bakarken de böyle sanıyorum, o gözleri senin işlediğini ve gördüğüm bir demet çiçek gibi latif, toraman, tatlı insan yavrularını ellerin-

1 vükela: vekiller, bakanlar
2 lohuk: bir çeşit tatlı
3 kail: inanmış, aklı yatmış

le bir pasta gibi hazırladığını zannediyorum. Şifa ve şefkat ellerinde toplanmış.

Düşüncelerle tutuşan alnıma ellerin dokunsun; serinliği beynime haz veriyor. Firkat[1] ateşiyle yanan gözlerime ellerin sürünsün; yüreğime soğuk sular serpiliyor. Hasta iken, ellerini daru[2] gibi içmek, gül sirkesi gibi sürünmek ve limon gibi koklamak ne hoş... Acılarım diniyor ve içim ferahlıyor.

Nihayet, istiyorum ki bitmez ve sonu gelmez olan büyük rahata kavuştuğum gün, uğrunda can vermek istediğim melek ellerin gözlerimi örtsün ve bana bir kadın vücudunun en güzelini, en körpesini açmış olan çiçek ellerin hayatımı kapasın!

---

1 firkat: ayrılık
2 daru: ilaç

Cambaz Kızı

Mantosunu üstünden atınca altından bir manolya koncası gibi teni bembeyaz, eti kaskatı, elbisesi ayva tüyünde ve göğsü güvercin kabarıklığında bir çiçek, bir meyve, bir kuş gibi meydana çıktı. O, yere basmamalıydı. Onun çiçek endamına billur bir saksı, meyve vücuduna elmastraş bir tabak, kuş göğsüne altın bir kafes isterdi. Billur vazosunda, kızıl saçlarla çevrilmiş toparlacık başı, uzattığı kollarının iki zarif yaprağı ortasında acayip, azman bir nevi papatyaya benzerdi. Elmastraş tabağında rayihası gönül gıcıklayan ve tadı dil yakan bir nadide ananas gibi dururdu. Altın tellerin arkasında sekerken sarı ipek başlı, beyaz pamuk tüylü ve pembe atlas ayaklı misilsiz bir kekliğe dönerdi.

Fakat o bunların hepsinden daha nefis, daha mükemmel bir şeydi: On beş yaşında, çevik, çelik bir canbaz kızıydı. O çiçeklere, meyvelerle ve kuşlara değil; kuşlar, meyveler ve çiçekler buna benzemeli idi. Çiçekler rengini meyveler tadını, kuşlar yürüyüşünü bundan almalıydı.

Mermer, nihayet, beyaz, soğuk bir taştır. Cambaz kızının vücudunda mermerin rengi ve pürüzsüzlüğü var fakat damarlarında feyyaz bir kan koşuyor; bu yaşayan mermer,

evvela mavimtrak çizgilerle somaki gibi oluyor, renkleniyor; sonra atlayıp sıçradıkça teninde yer yer akşam ufku gibi, üzerlerine nazenin şuleler vurmuş, ince, buğumsu bulutlar dolaşıyor. Öyle bulutlar ki şayet serpilseler, muhakkak, bir rayiha ve renk yağmuru olurlar; bu murassa inbikten bir gülsuyu kokusu yayılır, bu billur şişeden bir kayısı içkisi süzülürdü. Onun vücudu murassa bir imbik, bir billur sürahi; çehresi güllistan, göğsü nar bahçesiydi.

Fakat o bunların hepsinden daha marifetli, daha leziz bir şeydi: On beşinde, çevik, çelik bir cambaz kızıydı. Sürahiler onun vücuduna, içkiler tadına, narlar göğsündekilere benzemeliydi. Yağmurlar daha feyizli olmak, bir katresiyle bin lale yetiştirmek için suyunu denizlerden değil, onun terinden toplamalı; içkiler bir damlasıyla bir anda sarhoş etmek ve neşenin bir hamlede en sonuna vardırmak için tadını yemişlerden değil, onun ağzındaki ılık, şekerli meyveden süzmeli ve şuruplar eritilmiş zümrütlere, su kesilmiş altınlara benzemek için rengini çiçeklerden değil, onun gözlerinden almalıydı.

Trapezde başaşağı, ayaklarından sarkıp durduğu zaman demir, nikel ve kadife dallı asmanın yarı tatlılanmış, sert taneli, iri, düzgün bir salkımı idi. Uzaktan, biz, yetişemediğimiz bu üzüm kızına tilkiler gibi ağzımız mayhoşlaşarak ne istekli, ne yakıcı bakıyorduk... İçlerinde ihtiraslar tutuşan gözlerimiz arzu mabedinin ortasındaki bu bakire putunun kandilleri idi; onu sıra sıra, çember çember sarmış, sanki, biz aydınlatıyorduk. Çıplak bedeninin sedef parıltılı sathına bizim ışıklarımız vuruyor, gözlerimizin keskin şuaı vücudunun kuytu yerlerine kadar uzanıp sokularak, güya, ışıktan

dilleriyle bu cam kase altındaki tatlı parçasını gaşyola ola[1] yalıyordu.

Fakat onun masum nikahında yalnız, vazifesini muvaffakiyetle yapmak düşüncesi vardı; marifetlerini bize beğendirmeye uğraşıyordu. Kırmızı ipek gömleğinin içinde, geçtiği yerde aydınlık bir iz bırakarak havai fişenki gibi, birden, göğe fırlıyor; bazen çarhı felek gibi fırıl fırıl etrafa saçlarının alevlerini saçarak dönüyor; bazen ipe yan tutunarak muhabbet ülkesinin tatlı renklerle ve altın tellerle örülmüş bir sırma bayrağı gibi dalgalanıyor; bazen dertop olarak rengarenk bir fanus, murassa bir avize, süslü bir abajur gibi renkli, ziyalı üstümüze yanıyor; bazen kollarını göğsüne kavuşturarak içi zevk hazinesiyle dolu, kilitli bir çelik kasa gibi insafsız ümitlerimizi kırıyordu.

Hilkat, diyordum, acaba dünyaya uyarak cennette hurilerini spora mı alıştırdı ve melekleri canbazlığa mı başlattırdı? Tiyatronun ortasındaki yüksek trapezde, gökten inmiş bir mahluk gibi duruyor ve aramıza inip inmemekte tereddüt ediyordu.

... Nihayet indi ve bana bu cennet kuşu yerde kırık kanatlarını sürür gibi ne kadar biçare göründü. Kumbarasına para toplayan mini mini bir çocuk sokulganlığıyla elindeki tabağı birer birer herkese açtı; demin güzelliğinden sadaka isteyen bizlerden beş, on mangır dilendi.

1 gaşyolmak: kendinden geçmek, esrimek

Dört Mevsim

Lübnan'da aynı mevsimde dört mevsim hüküm sürer: Eteklerinde yaz, yamaçlarında bahar, yaylalarında güz, tepelerinde kış... Senin vücudunda da aynı günde dört mevsimin çiçekleri açılır, meyveleri devşirilir, rayihaları duyulur, renkleri görülür, zevkleri sürülür: Sabahleyin baharsın, öğleyin yaz, akşamları hazan ve geceleri kış...

Bahar...

Yatağında yeni biçilmiş bir çayır kokusu, güneş altında kalmış bir yonca rayihası vardır. Örtülerin arasından uzanan eli –papatya tenli, gül tırnaklı, leylak damarlı beyaz eli– üzerine ay ışığı düşmüş bir akasya salkımıdır. Saçlarının katmerli fulyalarına gömülmüş mahmur çehresinde gözleri iki nerkis koncasıdır, açılsın diye beklerim; dudakları yarı kapalı birer gelincik yaprağıdır, koparmak isterim. Üstlerinde kırağı damlalarının eleğimsağmalı billurları parıldayan yaseminler dişleridir. Ağzında yeni bıçak yemiş körpe bir hıyar kokusu, olgun, çok tatlı bir pembe dut lezzeti saklı... Henüz kopmuş bir marulun açık filizi, gevrek, yumuk göbeği nasıl ter ve taze ise yüzü de öyledir, yumuk, taze ve serindir. Kaşlarını okşarken çağla bademlerinin hafif tüylü, kadifem-

si fakat gıdıklayıcı temasını duyarım; saçlarının arasında kulaklarının pembemsi uçlarını yapraklar içinde kalmış ve yarı kızarmış kirazlara benzetirim. Zaten narin vücudu bir kiraz dalıdır, kiraz dalları gibi şirin inhinalar[1] yapar. Kalkıp aynasının karşısında kendisini seyrederken, serin sulara akisleri vuran yeni yaprak açmış salkım söğütler kadar nazik, havuzlara gölgeleri uzanan taze filiz salmış asmalar gibi körpedir. Çarşafların altında bir iç bahçe gizlidir: Kuytu taraflarında menekşeler yer yer serpilmiş, şebboylar kıvrım kıvrım coşmuştur. Mermer avlusunda, sanki yasemin çamaşırları sıcak rayihasından baygın düşmüş, eşinden uzak bir siyah güvercin uyuklar. Eğilip göğsünü dinliyorum: Doymuş bir süt kuzusu gibi yüreği ne rahat, ne kaygısız çarpıyor!

Yürüyüşünde ekinlerin dalgalanışı, duruşunda zambakların vakarı, gülüşünde çiçek açmış bademlerin neşesi var. Gözlerinin içine bakıyorum: Yüz çeşit çiçekle süslenmiş, geniş, uzun, taze ve yemyeşil bir çayır... Nisan yağmurlarından sonra güneş vurmuş gibi yarı yaş, çok ışıklı ve rengarenk...

Vücuduyla bir bahar hayatı sürüyorum; baharın çiçeklerini vücudunda kokluyor, meyvelerini vücudunda topluyorum.

Yaz...

Ağzı, bu ateşli saatte, pınar suyu ile yıkanmış, pembe bir kadeh gibi aydınlık, renkli ve serin... İçinde tarlasından henüz kopmuş, güneşi üstünde bir olgun çilek duruyor. Gözleri öğle güneşinden yer yer parçalar dökülmüş bir çam

1 inhina: eğrilme, bükülme

ormanının kuytuluğu gibi dinlendirici! Beyaz elbisesi altında boyu, bir fiskiye kadar levent; fakat öyle bir fiskiye ki suyu havuza vuran ay ışığının su olup tekrar göğe uzanmasından hasıl olmuş... Hem su, hem nur!

İnce vücuduyla ve kesik kıvrım kıvrım saçlı pembe yüzü ile bir iri karanfildir... Karanfil, bence, sıcak memleketlerin bütün baharatlı rayihasını göğsünde toplamış ve keskin güneşlerin bayıltıcı hararetini yapraklarının arasında saklamış yarı biber, yarı tarçın, biraz amber, biraz ıtır kokan kamçılayıcı bir çiçektir. Onda da bu Hint haremleri, Japon bahçeleri havasını duyuyorum; vücudunun, menekşe güllerle örtülü bir kameriye altı gibi, rayihadan baygın kuytu yerlerinde bir Buda mabedinin buhurdanlarını kokluyorum.

Yürüyüşünde denize vurmuş bir beyaz yelkenin nazeninliği var. Gülüşü mehtap vurmuş kumsallar kadar ışıklı ve şakrak... Dolgun buğdaylı olgun başaklar gibi ne vakarlı duruyor! Göğsüne bakıyorum: Narlar dün çiçekte idi, diyorum, ne çabuk baş vermişler! İncecik tül bluzu, bir sepet buzlu yaz meyvesini bir buğu gibi kaplamış... Gözlerine güneş vurunca renk renk burnus,[1] allı morlu maşlahlar giymiş bir düğün kervanının uzaklaştığı masmavi göklü, nihayetsiz bir çöl manzarasını seyreder gibi oluyorum; yazın bütün sıcağını gönlümde buluyorum; yaz çiçeklerini vücudunda topluyor, yaz meyvelerini vücudunda yiyorum.

Sonbahar...

Siyah mantosuna büründüğü zaman onu, yağmurlu bulutlar aşarak güneşlere kavuşmaya giden bir kırlangıç gibi

1 burnus: bornoz, başlıklı elbise

sabırsız, sevimli, parlak ve uğurlu buluyorum. Yüzü, çiy altında kalmış bir salkım pembe üzüm gibi kütür kütür, soğuk ve şeffaf... Ağzı yarı çatlamış bir incir: Olgun, yumuşak ve ballı. Gözlerinin içinde, altın, gümüş, bakır parıltılarla yaprakları dökülmeye başlamış bir hazan ormanının, bin bir renk altında yine hazin manzarası var. Kirpiklerinin gölgesi, yanaklarının pembeliği üzerinde, gurup zamanı, renkli ufka çeken bir yağmur bulutu gibi duruyor ve gözlerinin kenarına akşam sahillerinin nefti loşluğunu resmediyor.

Vücudu, renkli krep elbisesinin altında eleğimsağma vurmuş bir akar su gibi... Eldivenli elini tutuyorum: Sarı kabuğunun içinde saklı bir muz gibi belli ki rayihadar, beyaz ve lezzetli... Saçlarının krizantem demetinde bana eski gönül acılarını yâd ettiren melûl bir rayiha var. Gülüyor: Akşamleyin, yağmur damlalarının teker teker dizildiği bir çiçekli balkon kenarına sanki, birden, elektrik şuleleri döküldü, her keder katresi bir ümit dünyası oldu!

Sonbaharın ayazlarla buğulanıp serinleşen olgun meyvelerini vücudunda koparıyor, göz yaşlarına karışmış aşk düşünceleri gibi, ilk yağmurların melali altında elvan elvan açılan çiçekleri yüzünde seyrediyorum.

Kış...

Gözlerinde –ipek halı, kadife sedir, kuştüyü yastık ile süslü– ufak bir kış odasının, akşam üstü gölgelerle dolu ılık manzarasını görüyorum. Yeşil satenden iki toparlak abajurun loş ışığı, gözlerinin bebekleri, bu mahrem yuvası esrar içinde aydınlatıyor, ruha samimiyet, yüreğe sokulganlık veriyor. Güldü: Dudaklarının pembeliği beyaz dişleri üstünde,

bir gurup güneşinin karlı yamaçlara aks gibi parladı; renk ile nur ağzında birleşti. Vücudunda sobanın sıcağı ile vakitsiz açılmış bir sümbülün baygın rayihası var. Elini tuttum! Sanki dışarının soğuğundan kaçan üşümüş bir beyaz güvercin avucuma can attı, biraz sonra canlanarak, tatlı gurultularla eşini çağıracak.

Bana bakıyor: Kış güneşi vurmuş çıplak bir ağaç gibi dallarının üstünde neşeden yapraklar, gururdan çiçekler açılıyor; damarlarımda muhabbetten bir usare dolaşıyor... Gönlümün yuvasında vakitsiz bir bülbül şakıyor.

Kar altında yetişmiş bir çilek, buz üstünde açılmış bir gül gibi yanaklarının rengi aydınlık tenine paha biçilmez bir süs oluyor, seyrine doyulmuyor. Ağzında bir kayısılı konyak lezzeti buluyorum; gözünde yanar bir puncun ışıklarını görüyorum; ruhum ısınıyor ve kanım kaynıyor.

Kış avının zevkini vücudunda çıkarıyor, besili çullukları bedeninde avlıyorum; kışın soğuğunu ve sıcağını, buz kesmiş yaylalarını ve ılık salonlarını yine vücudunda buluyor, vücudunda geziyorum!

İçkileri Tahlil

... Fakat bir doktor, bir kimyager gözüyle değil!

Fena, çirkin, korkunç cihetleri, bırakınız, fen, ilim adamları ayırt etsin. Biz his, zevk sahipleriyiz. Bizlere ancak onların şiirini görmek, zevkini duymak ve keyfini çıkarmak düşer. Şiir, bence, dimağın busesi demektir. Dimağımızın da, ara sıra, şımarık ve içli bir çocuk gibi öpülmeye, okşanmaya ihtiyacı vardır. Bu, fennin tırnakları ve ilmin dikenleriyle yapılamaz. Dimağımızı, hayalimizin kucağına alarak şiirin tatlı dudaklarıyla öpüp koklayacağız, hiçten fikirlerin nazlı elleriyle sevip okşayacağız. Bir içki şişesinden ona bir eğlence çıkaracağız:

İçkiler medeniyet devirlerinin derecei kemaline ölçüdürler. Her başka, her yeni içki şişesini sanat ve ticaret aleminin terakkisine bir başı mühürlü şahit telakki edebilirsiniz.[1] Mesela şampanyayı ele alıp tetkik ediniz: Mantarından, etiketinden, şişesinden tutunuz da kasasına, ambalajına kadar ne büyük bir itina, bir gayret, bir terakki mahsulüdür! Samandan mantosu, etiketten bluzu, kurşundan şapkası, telden şemsiyesi ile –hangi asra ait bir kıyafettir, bilmem, fakat...– ne koketçesine, ne itinalı giyinmiştir; kaç kadın ve

1 telakki etmek: kabul etmek

erkek eli onu öyle süslemiştir! Bağından kopan bir üzüm salkımının nazenin bir kadehe konup önümüze gelinceye kadar uğradığı o tahavvüller bir koca medeniyet devrinin azamet ve ihtişamını göstermeye kâfi gelebilir.. Bugünki beşeriyet içki şişelerinin biçimini kainatta mevcut bin bir çeşit meyve şekilleri miktarında çoğalttı ve renklerini, çiçeklerdeki kadar tenevvüye[1] uğrattı. O kadar ki artık bir müskirat[2] camekânı en zarif şekillerle en hoş renklerin en süslü mahfazalarda teşhir edildiği misilsiz bir temaşa yeridir.

Düşününüz, o yan yana, renk renk, biçim biçim sıralanmış her müsrikat şişesi ayrı bir tat, ayrı bir rayiha, ayrı bir keyif gizliyor. Bir camekân farzediniz ki dünya yüzünün her renge ve her ırka mensup bir güzel kızı süslenip püslenerek, takmış takıştırmış orada yanyana teşhir ediliyor. Zamanın içki şişeleri de böyledir: Başka başka güzellikte, başka çeşni ve başka zevkte cazibeli mahbubelerdir.

Şu kocaman iri kadehten taşan bira nedir? Sarışın saçları kabarmış, geniş kalçalı, dolgun bir Alman güzeli değil mi? Bira bir Alman kadını gibi tadı az, fakat ağız dolduran ve göz doyuran kaba bir içkidir. İşte ince bir bardakta viski soda: Spor yapa yapa cildi açık bakır rengi almış, için için kaynayan narin bir İngiliz misine benzemiyor mu? Su katılmış duru beyaz rakı, eski harem dairelerinin kafes ve kilit altında gün görmemiş yasemin tenli esirelerini hatırlatmıyor mu? Kokteyl bir melez dilberidir: Dünyadaki beş kıtanın rengi, rayihası, tesiri karışmış, baş döndürücü ve sinir kamçılayıcı yaman bir piç! Halbuki şu durgun Porto'da bir

1 tenevvü: çeşitlenme, çeşitlilik
2 müskirat: sarhoş eden şeyler, alkollü içkiler

Habeş güzelinin esmer bedenini düşündüren koyu, fakat kadifemsi ve ışıklı bir duruşu var. Gran Marniye ve Şartöz, biri Japon, diğeri Çin iki Aksayı Şark kokotu gibi biber, bahar, amber veya tarçın kokarlar; vücutları yassı ve yayvan, çehreleri çekik ve süzgündür. Şeffaf ve renksiz Kirş şişesi upuzun boyu, sadeliği, tuvaletsizliği fakat çıldırtıcı tesiriyle buzlar diyarının bir misafiri, İskandinav kızıdır. Hülasa içkilerden her biri, bence, bir türlü güzel, kâh duhteri Hindu, kâh dilberi Çin, kâh şimal yıldızı, kâh cenup perisi, bir başka çeşit afettir!

Ya lezzetleri? Tesirleri?

Çeri'de sıcak bir busenin tadı duyulur. Rom içerken sanki ciğerlerimizin içine keskin bir güneş doğar. Benediktin midenize bir manastır dehlizinin mahfuz sükunetini, rahatını verir; Güraso oraya bir portakal ağacının çiçeklerini serper; Cin yine orada bin bir kandilli bir avize yakar. Güzel yapılmış bir Grok içmek, mayi haline gelmiş bir alevi emmek değil midir? Bir alev ki şeker kamışı ile limon dallarının rayihalı ateşinden çıkıyor...

Hele şu kara şişeye bakınız: Rengi kasvet veren bu kaba cam muhafazanın içinde Bordo şarabı var; yani tabiatın en latif rengi saklı. Sevdiğinizin gül dikeni batmış yumuk elinden düşen bir damla kan gibi, kadehin dibinde, ne ılık, ne tatlı duruyor... Meyve usaresi gibi değil, canlı bir şey, canlı bir mayi! Bira ise sarı kehribarın eritilip şurup haline getirilişi gibidir ve ne tuhaf bir içkidir: Soğuktan buğulanmış buz gibi kadehte fıkır fıkır kaynıyor, sanırsınız. Rakı da acayiptir: Su katılmadıkça kendisini göstermez, onun düzgünü sudur.

Soğuğa girince beyazlar giyer; soğuk vücuduna işledikçe içi sedeften pullarla dolar, şakrak bir hal alır. Konyağa gelince: Her kadehi bir çil altının erimişidir. Cepteki her altın nasıl insanın yürüyüşüne fazla bir cesaret verirse mideye giren her kadeh konyak da aynı cüreti hasıl eder, adama kudret verir.

Şayet içkileri renk, rayiha itibariyle çiçeklere benzetirsek bir kadehi: Bir koncadır; bir içki masası ise, bir demet; bir büfe: Çiçek tarhı; bir müskirat camekânı: Bir bahçedir. Ve her bahçe gibi bunun da sefası akşam üzerleridir. Kara kışın en kasvetli gününde odaya bir içki sofrası kurunuz, bırakınız kadehler de renk renk içkiler parlasın ve uzaktan şöyle seyrediniz: Ehli bu küçük tarla dünyanın bağını, bostanını değişmez.

Çok sevdiğiniz bir içki şişesinin mantarını açmakta hemen hemen pek sevdiğiniz bir güzelin bluzunu sıyırmaktaki kadar heyecan duyabilirsiniz. Onu kadehe koymak, sevgilinizi sedire yatırmak derecesinde zevklidir ve içki kadehte dururken bir mahbubenin yatakta bekleyişi gibi, size sabırsızlık verebilir.

Fakat...

Fakat bütün içkilerin en güzeli, en tesirlisi ve en nefisi, şüphesiz ki, busedir. Buse, ağız kadehinden dudak şekeri karıştırarak dil kaşığıyla içilen, insan usaresinden yapılmış misilsiz bir içkidir. Fakat bana inanmazsanız hekimlere sorunuz: Buseden tehlikeli ve muzur hangi içki vardır?

Yeni Kadın Kumaşları

Yeni kadın kumaşları hakkında fikriniz nedir?

Kalabalık bir aile reisi, süs meraklısı bir kadının kocası, israf düşkünü bir metresin dostu iseniz –Allah kurtarsın– bana vereceğiniz cevap şu olabilir:

"Pek pahalı... Ateş pahasına. Dayanılır şey değil!"

Böyle olmayıp da zevceniz sadelik içinde zarif, zevkini kanaatkarlıkla mezcedebilmiş ise yahut, sevdiğiniz kadın bir değirmi ucuz kumaşı mükellef bir tuvalet haline getirebilen peri ellerine malikse; yahut da dostunuz, başkalarının hesabına süslenip size yalnız temas ve temaşa zahmetini bırakıyorsa diyebilirsiniz ki:

"Enfes! İnsan bakmakla doyamıyor, sürünmeye kanamıyor, kucaklamakla doyamıyor... Harikulade şeyler!"

Ben de bu fikirdeyim. Hatta benim bu kısa fikre ilave edecek bazı tasvirlerim, teşbihlerim, tariflerim vardır:

Bana öyle geliyor ki kadın kumaşı dokuyan fabrikalar artık ipeği bıraktılar, pamuğu attılar, yüne el sürmüyorlar, ketenden yüz çevirdiler... Şimdi makineler bulut örüyor, sis dokuyor; üstlerine yıldız işliyor, kırağı diziyor. Renk yerine ise –Boyalar yapı amelesine kaldı– güneşten ışık, aydan nur

çalarak guruptan kızıllık, tuludan pembelik aşırarak, sedefin beyazlığını, incinin duruluğunu alıp akar suların geziliğini, dalgasız denizlerin yeşilliğini kaparak bu akisten, iltimadan ibaret kumaşları renkten renge sokuyorlar; ortaya sabahın buğusu ve akşamın buharı gibi ele avuca sığmaz, uçucu ve eriyici sanılan hayali şeyler, peri yaşmakları ve melek kanatları çıkarıyorlar.

Tutarken parmarlarınızın arasından su gibi akacak ve duman gibi sıyrılacak sanmıyor musunuz? Zaten katlayınca beş arşını bir mendil gibi küçülmüyor, bir elbiseliği bir mektup zarfı gibi incelmiyor mu? Sizde de bana gelen şüphe yok mu: Çiçekler gibi bu nazenin tüllerin birkaç saat içinde solacakları ve bir günde kuruyarak bozulacakları şüphesi?

Ben hepsinde ayrı bir rayiha tasavvur ediyorum: İşte şu olgun kadının ılık etine sarılmış turuncu krep damurda sıcak bir kayısı kokusu olmalı... Şu gelinlik kızın toz pembesi bluzu, şüphesiz, bir gül koncası gibi kokar ve nansuk[1] kombinezonunda limon ve portakal çiçeği rayihası duyulur.

Bu levent, dinç kadının sarışın tuvaletinde turfanda bir kavun kokusu, şu gelinlik kızın çamaşırında bir yasemin ve zambak ıtrı, o siyahlı dul hanımın mantosunda bir krizantem esansı gizlidir. Ve bütün o rayihalar elbiselere vücutlardan veya lavanta şişelerinden geçmemiştir; kumaşların esasında mevcuttur, bu kumaşlar esasından rayihalıdır.

Sade rayiha değil, yeni kadın kumaşlarında, galiba, lezzet de var. Öylelerine rastgeliyorum ki sanki şekerden ve meyveden yapılmış; meyve usaresi ile örülüp şeker boyasıyla

1 nansuk: ince, sık dokunmuş patiska

renkleştirilmiş: Bardağa biraz kesip koysam, su katınca, bir portakal şerbeti gibi içilecek veya bir çilek dondurması gibi kaşık kaşık yenilebilecek!

Kadın kumaşları...

Bunlar, sanıyorum ki, artık demir ve çelik tezgahlarda, makine şamatası ve boya kokusu içinde, elleri kirli amele ve yüzleri çatık ustalar tarafından yapılmıyor, o kaba fabrikalar, bırakınız, yol halıları, kapı perdeleri, araba örtüleri, at battaniyeleri, yahut erkeklere palto, askerlere kaput, döşemelere kadife dokusunlar. Şu gördüğüm "krep saten", şu "Fulor", şu "şantung", şu "krepella", şu "dantel dösuva", şu "krep sultan", şu "margo" şu "emprime", hep bunlar, bu kumaş haline sokulmuş ışıklar, bence, muhakkak bir hulya aleminde, başka türlü nurani mahlukların, bizimkilere hiç benzemeyen parmaklarından çıkıyor.

Onlar üstü kapalı, loş yerlerde iplik örüp gergef işlemiyorlar, yün büküp tezgah kurmuyorlar, pamuk sarıp mekik dokumuyorlar. Benim fikrimce güneşin battığı taraftaki hayal ikliminde, bulutların arasındaki ziya sütunları üstüne billurdan bir fabrika kurulmuş, şuadan ibaret ışıldak makinelerin içinden alev kanatlı ve ateş dudaklı işçi kızlar güneşin akislerini geçirmişler ve bu durmayıp akan nur ırmağına ayın kâh doğarken, kâh batarken, kâh buluttaki, kâh yağmura karışmış, kâh husufa[1] tutulmuş, kâh hilal, kâh bedir halindeki, bin bir renkte baygın ve rüyalı iltimalarını serpmişler. Dokudukları şey ışık, boyadıkları ise nur... Yapılan

1 husuf: ay tutulması

kumaş değildir: arşınlanabilen bir buğu, kesilip bilçilen bir bulut, istediğiniz biçime giren bir ziya hamuru, raflara ve camekânlara dizebileceğiniz bir gök parçası, paketlere ve sandıklara sokabileceğiniz bir nur topudur.

Şimdi kadınlarımız elbise yerine sanki semanın beğendikleri renkte bir parçasına bürünüyorlar ve tuvalet diye vücutlarına kâh ay aydınlığını örtüyorlar, kâh batı yerlerinin kızıl korlarını serpiştirip seher denizinin serin sularını takıyorlar.

Bugünkü kumaşlar su ile nurun, denizle göğün görmediğiniz elyafından, ışıklardan, buğulardan dokunuyor!

Ve o kumaşları, şaşıyorum, nasıl bir madam Katina, bir Mannik Dudu, bir Ayşe Hanım, bir Matmazel Mari dikebiliyor? Sanıyorum ki bunları biçenler ve dikenler alelâde insanlar değildir.

Kelebeklerle pervanelerin, muhabbet kuşlarıyla uğur böceklerinin, bal arılarıyla iğneli karıncaların hep bir arada çalıştıkları bir esatiri dikiş yurdu vardır ve oraya nezaret edenler cennet köşklerinden kontrato ile dünya yüzüne getirtilmiş huriden mütehassıslardır!

Küçük Kız

İlk önce kaşlarını ve gözlerini beğendim; çenesine dokunarak:

"Küçük kız," dedim, "ne cici, ne şirin şeysin!"

İpince, çok çatık, ne hoş kaşları vardı... Bunlar şeftaliler üzerindeki tüyden serpilmiş gibi havlu, üzerlerine sabah üzümlerindeki buğudan cila vurulmuş gibi dumanlı idi. Henüz ikmal edilmemişe benziyordu; dikişten evvelki teyel sanılırdı, iğreti duruyor, o kadar hiçtendi. Fakat parmaklarının ucuna dayanılmaz bir arzu, bir sürünüp sürtünme, okşama hevesi veriyordu. Okşarken silmek ihtimalinden korkuyordum. Elim dokununca tabak üzerine balmumu işinden yapılmış çinkâri bir resim gibi bozulacak, bir tarafı yok olacak, noksan kalacak diye korkuyordum. O kaşlar şüphesiz boyadan ve yaldızdan, ipekten veya sırmadan yapılmamıştı. İçlerinden şulelenmiş, parlak şeylerdi. Bana, cereyanı kuvvetten düşmeye başlamış bir elektrik fanusunun kızararak sönmeye yüz tutmuş munis aydınlıklı tellerini hatırlatıyordu. Öyle incecik, ateşin, nazenin çizgilerden ibaretti. Dokunmaya gelmezdi.

Gözleri bir minyatürdü. Japon diyarında, bir donanma gecesi, kâğıt fenerlerle süslenmiş havuz kenarlarının renk,

su ve ışık oyunlarını tasvir ediyordu. Yaklaşıp uzun uzun bakmak, üzerlerine eğilmek, inceliklerini parlaklıklarını ve gölgelerini seyretmek, cilâsını ve boyasını ellemek, temasını duymak istiyordum. Onlarda neler yoktu? Bir denizin bütün renkleri, hazineleri ve güzellikleri içinde idi. Kırık kırık, küçük küçük, mini mini sedef mercan, inci, yosun ve kum parçaları birbirlerine imtizaç ederek[1] o gözler vücuda gelmişti. Buna çok derinden yükselen bir loşluk dolmuş, sonra o loşluğa çok yüksekten inen bir aydınlık aksetmişti; daha sonra hepsini serin, şeffaf, saf ve parlak bir deniz suyu örtmüştü. Onlar denizlerin dini gibi acayip, esrarengiz renklerle, şekillerle, mahluklarla, karaltılar ve ışıklarla doluydu ve deniz diplerinin korkutan, şaşırtan fakat insanı çeken, gömülmeye can attıran cazibe, mana ve ruhu onlarda mevcut idi.

Sonra dudaklarına ve ağzına meftun oldum. Saçlarını öperek:

"Küçük kız," dedim, "ne yemiş, ne çiçek şeysin!"

Farzediniz ki inciler denizlerde sevimsiz bir istiridyenin içinde değil, bahçelerde bir gül goncasının ortasında yetişir... İşte onun ağzı böyle, inci saklayan bir gül idi ve o gül, konça iken ucundan değil de ortasından büküle, kıvrıla açılsa onun dudaklarına benzerdi; gül koynunda yetişen incilerin rayihası olmaz mı? Onun sade ağzını, dilini, nefesini riyahadar sanmadım; dişlerinde de bana bir ıtır saklı geliyordu. Yılan ısırınca dişleriyle nasıl cildimize zehir sokarsa, öyle

1 imtizaç etmek: bağdaşmak, uyuşmak

tahmin ediyorum ki bu dişler tenime geçse kanıma rayiha katacak, bu ağır ne kadar pembe, pembelikle dolu, pembe kaplı, pembe serili, pembe cilâlı idi. Sanki ağzının pembeliği yanaklarına geçmişti ve parmaklarının uçları dudaklarına sürünmekten öyle parlamış, pembeleşmişti. Sanki o gül ağızdan nefesler geçerken çiy gibi dudaklarına serpiliyordu, bunlar daima taze yarı ıslak duruyordu.

Daha sonra elleri ve ayakları zevkime gitti; kulağını çekerek:

"Küçük kız," dedim, ne şeker, ne nefis şeysin!"

Tırnakları ayrı ayrı canlı, altında bir rayiha, bir tat saklar gibi manalı idi; sanki içlerinde şip şirin ve mini mini birer deniz böceği gizlenmiş pembe sedef parçalarıydı. Karidesler gibi ne lezzetle emilip yenebilirdi... Parmaklarında bir musiki aletinin mevzunluğu, tenasüpü vardı. Kulağımı yaklaştırsam her birinden bir telin, durup dururken hava ihtizazı[1] ile çıkan nazenin taninini duyacağıma emindim. Ne ahenktar görünüyordu; sonra eller tarife gelmez bir belâgate, fesahate malikti. Bunlar söyleyen, seven, sevgisini anlatan pür manâ ellerdi. Uslu ruhlu, sadece okşayan ve okşanmak isteyen bu elleri ellerimin içinde seyrettim. Kadeh, tarak, tığ, mendil tutarken, yıkanır ve boyanırken, azarlar ve çağırırken, eldivenli ve çıplak seyrettim. Bana hep masum, biraz öksüz, daima teselliye muhtaç göründüler. Ellerimle değil, ancak kendisinin yanaklarıyla okşanmaya layık ne nazenin, ne pür huzur ellerdi...

---

1 ihtizaz: titreşim

Halbuki ayakları, bana, zıddına, haşarı, çapkın, tehlikeli göründüler. Ötekilerdeki usluluğa bedel, bunlarda yaramazlık göze çarpıyordu. Şeytan şeyler ve şeytanca işler yapacaklarına hükmettiriyorlardı. Rugan iskarpin giydikleri zaman kara önlük takmış şımarık, dolgun ve çevik mektepli kızları hatırlatıyordu. Kırmızı terliklerinin içinde ise ağızlarından alev saçan zabani resimlerini düşündürüyorlardı. Botlarının altında sergüzeşt peşinde koşan bir kumandanı, onun zulümlerini, katliamlarını, hoyratlıklarını akla getiriyorlardı. Bu ayaklar, ellerin aksine, vefasız, hain, hiyanete, ihanete koşan, can atan azgın ayaklardı ve behemehal,[1] pek yakında üzüm buğusundan kaşları, deniz diplerinden gözleri ve saz tellerinden elleri olan küçük kızı bir kucağa koşturup götüreceklerdi.

En sonra da götürdüler.

1 behemehal: her halde, ne olursa olsun

"Hiç!" Dedim...

İstanbul'dan gelenlere sordum:

"Uslu kız ne halde?" dedim.

Bunu sorarken bıraktığım zamanki hayali zihnimde ne kadar tertemiz, ne kadar nazenin, ne derece canlı idi... Pembe veya kırmızı hiçbir boyanın beyaz ve siyah hiçbir tozun sürünüp lekelemediği solgun fakat bir taravet yüzü elimle okşuyormuşum gibi yakınımda ve siyah önlüklü mektep elbisesi dizime dokunuyor gibi yanımda idi. Ellerini sanki avucumda tutuyordum, parlatılmamış tırnaklı, fakat sedef hareli tombul, manalı parmakları gözüme ne hoş görünüyordu... Vücudunda biraz sabun ve lastik, biraz da sınıf kokan acayip, tesirli, hafif bir rayiha duyuluyordu. Daha çocuktu; dolgun, içli ve ne olacağı henüz meçhul bir meyve idi; yani kurtlanıp yere mi düşecek, yoksa sapasağlam, hiçbir böceğin yarasını almadan pürüzsüz kemale mi erecek... Henüz hükmedilemezdi. Ama bana korku verirdi; acırdım da... Zamanı gelmeden dalında çürümesi, bir haşarının eliyle ham iken koparılması, bir meşum[1] kuşun gagasıyla delinmesi, hülasa ziyan olması ihtimaliyle korkar ve acırdım. Korkardım, acırdım ve demek isterdim ki:

---

1 meşum: uğursuz

"Kendini koru, güzel, sert, gösterişli ve içinden tatlı, yarı olgun meyve! Kapan; yapraklarına bürün; dalında sallanarak, daha fazla dolgunlaşıp, sahte renklenerek, fazla rayihalar serperek iştihalar, ihtiraslar celbetme. Ağacın bu kuytu köşesinde kal; seni zaman mevsiminde kızartsın ve ballandırsın ve bahçıvanının eli sepete yerleştirsin, turfandalığa lüzum yok.

Gelenlere sordum:

"Uslu kız ne halde?"

İçimden böyle düşünüyordum: Gabgablı[1] tombul parmaklarında yine biraz siyah mürekkep ve biraz da tebeşir izleri var mı? Gül tırnakları hâlâ sahte cilâlar görmemiş ve hâlâ, saf gözlerinde kara çerçeveler geçmemiş mi? Solgun, fakat terütaze yanaklarını Koti'nin düzgünü yakmamış, renksiz fakat kadifemsi dudaklarını Doren'in allığı kızartmamış mı? Hâlâ sallanıp kıvrılmayarak bir mektepli gibi düpedüz mü yürüyor ve yüzüne bakıldıkça gözlerini yere mi eğiyor veya hiddetlenerek başını dimdik mi tutuyor? Elan[2] sağlam basışlı kuvvetli ayaklarında ökçesiz ıskarpinleri mi duruyor ve pamuk çoraplarının kabalığı altında yine, ince teninin ipek teması mı hissolunuyor? Hâlâ öyle, benim bıraktığım gibi boyasız, pudrasız, allıksız ve sürmesiz midir?

Onlar dediler ki:

"Uslu kız bugün pudra, krem, allık, sürme ve cila içinde fink atıyor. Şimdi kolları çıplak, etekleri kısa, çorapları ipek, ökçeleri yüksek, gözleri küstah ve yürüyüşü oynaktır."

---

1 gabgab: gerdan, gıdı
2 elan: şimdi, şu anda

Bu ziyan karşısında bir saniye şöyle düşündüm: Hiç mozaiklere zift sürülür, hiç karanfillere lavantalar serpilir, hiç sedeflere cila vurulur, hiç fağfurlara yağlar dökülür, hiç meyvelere tuzlar ekilir mi? Halbuki o, mozaik gözlerine ziftler sürmüş, karanfil saçlarına eczalar serpmiş, sedef tırnaklarına lekeler yapmış, fağfur bedenine yağlar dökmüş ve meyve yapraklarına pudralar ekmiş, bir eseri sanatı heba etmiş... Kır çiçeği, tabiatın cici çiçeği Buhara'lı hacıların çarşılarda sattığı kâğıt çiçek, yapma çiçek gibi bayağılaşmış, o tertemiz, terütaze, sade; candan kız, allıklı düzgünlü bir kız, bir düzenbaz kız olmuş!

Bir saniye böyle düşündüm; fakat sonra "bu tahavvüle ne dersin?" diyenlere karşı yüreğimin burkulduğunu belli etmeyerek omuzlarımı silktim:

"Hiç!" dedim.

"Bunun böyle olacağı belli idi!" demedim.

Bakıp Düşündüğüm Şeyler

Geceye Kaside

Işıkların toprağı olan gece! Sen el ile tutulmaz, ayak ile basılmaz, ağırlığı duyulmaz, nereden çıktığı belli olmaz, boşluklarda asılı kudsi bir tarlasın. Senin üzerine ışıktan tohum atılır, şuleden başaklar, şuadan ağaçlar yetişir. Boşluklarında ziya hasat ederiz. Gözlerimizin nimeti, ruhumuzun gıdası da sen olursun.

Seni görmeseydik yıldızlar hakkında fikrimiz olabilir miydi? Yıldızlar ki tarhlarının papatyalarıdır, ay kibahçende yüzen sihirli bir nur havuzudur, şimşekler ki sahralarının taşmasıyla kuruması bir olan icazkâr selleridir ve bunların hepsi de ışık ve hararetten yapılmış, ele avuca sığmaz, havsalaya[1] girmez esrarengiz süsler, sihirlerdir.

Işığı yaşatan sensin. Seni bilmeseydik ateşin sıcağını duyardık fakat şiirini nereden anlayacaktık? Sathına resmolan harikulâde tezyinatı[2] nereden bilecektik? O tezyinat ki toprağınki gibi tutulur, koparılır, maddi şeyler değildir. Akıcı ve düşündürücü şeytani marifetlerdir.

Gece suya vuran ateş, göğe akseden alev, pencerelerden sokağa düşen aydınlık kadar manadar hiçbir levha, yazı veya

1 havsala: akıl, kavrayış kapasitesi
2 tezyinat: bezekler, süsler

resim, hiçbir sanat şaheseri var mıdır? Yolunu kaybetmiş bir seyyah düşün ki senin bağrında uzaktan bir köyün ışıklarını görüyor... Bundan nurani bir haz hangi kubbeye nakşolmuş, bundan derin bir hat hangi yüreğe işlemiştir? İnsanlar için karanlığın üstüne çizilmiş ışıktan daha müessir bir tebliğ vasıtası olamaz.

Geceye sürünen ışıkta ilahların izi veya iblislerin pençesi görülür. Bu, bazen bir vaittir,[1] bazen vait; cennet veya cehennemdir.

İlmi doğuran sensin.

Senin sayende yıldızları gördük, kâinatı düşündük. Din fikrini de sen verdin: Ulviyeti gece karanlığında ışıldayan yıldızlarında tattık; hilkatin sırrını ateşgedelerin esrarlı hatlarla yazılmış satırlarında okumaya çalıştık. Bize hem munis, hem korkunç göründün. Ziyadan minberler, mağaralar ve merdivenler kurarak eteklerine sarılmaya yeltendik. Sineni kandiller ve şemalarla süsleyerek senden hem kaçtık, ışığa iltica ettik, hem göğsüne kapandık, vehmine taptık. Medeniyeti kurmakta beşeriyete en büyük âmil sen oldun. Aydınlatmak için çalıştık. Kumları tutuşturup ondan akar su gibi şeffaf hamurlar yoğurduk, fanuslar, billûrlar, avizeler kurduk. Zeytin tanelerinden ziya sızdırdık, yerin dibinde ışık verici kaynaklar çıkardık ve nihayet gökten şimşeği çaldık, onu kendimize hem şamdancı, hem meydancı muti[2] bir köle yaptık. Fakat zannetme ki bunlar senin saltanatına karşı bir ilanı harptır... Hayır, senin kudretini daha iyi anlamak

1 vait: birini iyiliğe sevk ve kötülükten uzaklaştırmak için korkutma
2 muti: yumuşakbaşlı, itaat eden

ve zevkini daha derin duymak için bir gayrettir. Geceyi kim yenebilir? Güneş bile, yarın karanlığında bir kıvılcım gibi çatlayıp kaybolmayacak mı?

Gündüz ne kadar çiy ve keskin başlar, ne kadar kamaştırıcı ve ruhaniyetsizdir! Gece ise bizi itina ile, ağır ağır, sinesinde sarar, sarmalar, ruha uhreviyetle[1] dolar. Gece olunca kendi benliğimizle karşı karşıya kaldığımızı görürüz; gündüzün herşey yalancı bir ışık oyunuydu; ziya bolluğunda görüyoruz zannederek koşuşan körler, sersemlerdik. Oh, işte gece oluyor, gözlerimizi loşluk okşamaya başladı, gönlümüze karanlığın ruhu indi, kendimize gelir, kendimizi bulur gibi oluyoruz. Artık neşemiz hakiki neşe, derdimiz hakiki derttir. Güneşin hokkabazlığı bunları tağşiş[2] edemez. Hem, geceler ahlakımızın asıl miyarlarıdır. İyiler geceleyin daha iyi olur, fenalar daha fena. İnsan vicdanının şulesini ve dimağının fosforunu ancak gecelerin karanlığı içinde görebiliyor.

Ey gece, ey sevgililer mahbubesi ve çiftler nedimesi gece! Sensiz, bütün aşklardan bir şey eksilecekti. Ve büyük sevdalar ise cins hırsından ibaret kalacaktı. Sevgiye ulviyet ve kahramanlık tadı ve tehlike veren sensin!

"Yaleyil!" diye Allah'a şükreden badiye geceleri olmasaydı sahralar şiiri ve aşkı nereden tadacaktı?

Geceyi kaldır, daima güneşli bir dünya ne kadar can sıkıcı ve kaba olurdu!

---

1 uhreviyet: ahirete ait, ahiretle ilgili
2 tağşiş: birşeyin içine başka bir madde karıştırma

Tebessüm veya gözyaşı, kahkaha veya feryat, bunlar geceye daha ziyade uyuyor. Matem ve ahenk gecelerin yakışığıdır. Gece ibadetleri ve gece dernekleri gündüzkilerden ne kadar farklı olduğunu görmüyor musunuz? Medeniyet bile geceleyin daha mahsus. Bir büyük şehrin, bir transatlantik vapurunun, prejektörleriyle karanlığı yırtan bir otomobilin manzarası gündüzkinden daha gösterişli, daha zevklidir.

Bütün büyük eserler, hatta insanlar bile ekseriyetle gecelerin mahsulüdür.

Gece denilen kaynaktan çıktık, menbaımız odur ve mansabımızda yine gece dediğimiz umman olacaktır.

Kâinatta lâyezal[1] olarak seni görüyoruz ey daimi varlık ve daimi yokluk! Yalnız biz değil, bir gün bütün ışıklar, güneşler ve kehkeşanlar[2] senin nihayetsiz aguşunda eriyip yok olacak; sana karışacak! Asıl rahim sensin ve asıl medfen[3] de yine sen olacaksın!

---

1 lâyezal: zevalsiz, bitimsiz
2 kehkeşan: samanyolu
3 medfen: mezar, kabir

Gözlerinde Okurdum

Gözlerin benim kitabım, kitabı mukaddesim olmuştu.

Siyah bebekli, yaldız serpili, acayip ve şirin minelerle süslü bu müzehhep[1] sayfalar karşısında, bazı defalar, kudsi bir kitap önünde duyulan iman ve itikatla kendimden geçerdim; onları iki diz üstü hatmetmek, hafızı olmak ister; başımı girenbaha rahlesine, dizlerine dayayarak secdeye kapanmak ve dudaklarımızı kıymet muhafazasına kirpiklerine sürerek vecde gelmek arzuları duyardım. Bana gözlerin, o zaman, bir musanna[2] türbenin yeşil çiniler, billur kandiller, gümüş şamdanlar, lâhur şallarla donanmış, ağır, loş, durgun ve serinlikle, ruhaniyetle dolu sükûnunu verir, ruhumu dinlendirir, harici hayatla alakamı keser, beni uhrevi bir mahluk yapardı. Cennet vadi, visalinin vadi ile gönlüme ümit çiçekleri serpilir; cehennem vaidi, firkatinin ateşiyle yüreğime ıstırap kıvılcımları düşerdi.

O gözler bana sıratı, kevseri, gayyayı, arafı tasvir etmişti. Melekleri, iblisleri, perileri, ifritleri seyrettirmişti. Hurileri, gulmanlar öğretmişti. Kıyamet gününü göstermişti. Adem

---

1 müzehhep: yaldızla süslenmiş, yaldızlanmış

2 musanna: sanatlı

ile Havva'yı orada, memnu meyvesi, günahı, ukubeti ile daha iyi tanıdım. Kıssei Yusuf'u kamisi[1] ile, Zelihası ile Bünyamini ile, Yakup'un gözyaşları ve firkat ateşleriyle asıl orada okudum. Firavun sarayları, Nil kenarları, Kenan elinin güneşleri ve Tih Çölü'nün kervanları hep içinden geçerdi. Gözlerinde Beni İsrail'in yaşadığı yalçın kayalarla çorak ovaların keskin ışığı ve sonra Filistin beldelerindeki asma çardaklarının yeşil kuytuluğu görülürdü. Kâh toprak testilerde buğulanmış suların serinliğini, kâh bakır buhurdanlarda tüten amberlerin rayihasını duyarak, kâh tunç miğferli kahramanların burçlere tırmanan coşkun şekillerini, kâh siyah örtülü kadınların diz çökmüş hayaletlerini seyrederek onlar da ben tarihi mukaddesi okurdum.

Gözleri ki gökten nazil olmuş bir kitap gibi safdilâne inandığım olurdu. Zira aldanmaya, inanmaya, masal, efsane dinlemeye, sihir, büyü, keramet görmeye muhtaçtım. Gözlerim ise bir yalan sahrıncı, bir sihir kuyusu, bir keramet şulesi idi. Hatta o kitabı semavattan benim için inmiş farzederdim. Sen, bir zamanlar, o kadar yalnız benim idin... Yalnız kendimi gözlerinin içinde görür, elimde tuttuğum, bağrıma bastırdığım, sırrına erdiğim bu kitaptan kendimde nübüvvetkârane[2] bir halet sezer, kendimi herkesten yüksek bir payeye, nim Allahlığa varmış addederdim.

Tura, mihrace gözlerinde çıkar, gerildiğim eza çarmıhında gözlerindeki semaye çekilir, gözlerinin işaret ettiğini yaparak Nuh gibi bela tufanlarından sıyrılır, Lut gibi göklerin ateşinden kurtulur, şefkatine sığınırdım.

---

1 kamis: gömlek
2 nübüvvet: peygamberlik

Gözler benim kitabım, kitap aşkım olmuştu.

Onlar, bazen bir sevda kasidesi kesilir, bazen bir elem destanı olur, bazen bir fuhuş hikâyesini nakleder, bazen bir rikkat menbaına dönerdi. Ben onlarda bütün hayatı okudum, bütün maceraları yaşadım. Zaten beni sevdiğini evvela gözlerinde okumadım mı? Hem ne sarahatle...[1] Bir gün gözlerin gözlerime ilişti; "Ah," dedim, "beni istiyor, beni çağırıyor!" o gün gözlerin bir düğün davetnamesi idi. Sonra yine gözlerinde okudum: "Eyvah," dedim, "bugün gözleri veda mektubu!" Fakat gün olurdu ki karaltıları arasında, bir ramazan mahyası gibi ışıktan yazılmış müjdeler okurdum. Yine o gözler bir gün geldi ki siyah çerçeveli bir matem ihbarnamesi gibi bana ne elim haberler getirdi... Aşkımızın ölümünü haber verdi!

Onlar kasideler, gazeller, rubailer ve lügazlarla dolu birer divan idi. Sayfalarında kâh Fuzuli'yi okurdum, yanar yakılırdım, kâh Nef'iyi gözden geçirirdim, coşar, cuş ve huruşa gelirdim. Kâh Nedim'i dinlerdim, şevk ve heves içinde kalırdım. Sende şeydalık, kahramanlık, çapkınlık, hepsi mevcuttu, gözlerin hepsinden okurdu; herşeyi tasvir ederdi: Onlarda bir lalezarın cümbüşlü renkleri de vardı; sonra bir sümbül bahçesinin koyu güzelliği de... Lodos guruplarının şaşaalı hüznünü, kış fecirlerinin sisli neşesini, tabiatın her çeşit letafetini ve her saatini orada seyredebilir, insanların her türlü haletini onlarda okuyabilirdim. Gözlerin kitap hikmetim idi: Kendinden ışıklı elvan elvan satırları arasında Schopenhauer'in bedbinliğini, Hayyam'ın rindliğini,

1 sarahat: açıklık

Sadi'nin nikbinliğini, Spinoza'nın imanını, Goethe'nin melâlini, Ainştayin'in nazariyelerini, hülasa beşeriyetin çeşit çeşit akide ve fikirlerini anlamaya çalışır, eza çeker, yorulur, sevinç duyar, üzülür, harap düşerdim. Gözlerin, aynı zamanda ne cazibeli, ne istirahatbahş bir seyahatname idi: Hint'in loş ormanları, Çin'in kâğıt köşkleri, denizlerin mercan bahçeleri, göklerin yıldız tarhları hep içinde idi. Onlar seyrangâhım, kâinatım idi.

Gözlerinin ne canlı bir yazısı ve ne candan bir yazılışı vardı!

Gözlerin benim kitabım, kitabı felaketim olmuştu.

Ben yalnız bir resme ve bir şekle taparak manastır odalarına kapanmış bir keşiş, yalnız bir kudrete, bir varlığa inanarak medrese avlularına sığınmış bir çömez, yalnız bir ümit, bir hayal peşinde inzivaya kaçmış bir Brehmen idim, meczubun idim. Ömrüm gözlerini, hatim ve tilâvetle[1] geçer, gözlerinde hapsinefs ile hayatım biterdi.

Nihayet bana gözlerini kapadın, önümdeki bu icazkâr kitap kapandı ve gönlümdeki o esrarlı meşale söndü. O zaman etrafıma bakmak fırsatını buldum:

Şimdi bin bir kitabın zevkine dalan ve bin bir kitabın sayfalarını karıştırıp geçen mesut bir insanım; gözlerini hatırladıkça onlar için senelerce nurunu döktüğüm gözlerime acıyorum!

---

1 tilâvet: Kuran'ı güzel ve yüksek sesle usulunce okuma

Ney Dinlerken

Yeni senenin ilk akşamı, şimdi bu saatte Beyoğlu'nun asri meyhanelerinde, lavanta, morfin, eter, kokain, ispirto kokularıyla şehvet terlerinin ağırlattığı bir hava içinde cazbant çalıyor. Ben burada tek başıma ney dinliyorum.

Orada zenci curcunası kadınlarla erkeklerin vücuduna gittikçe fahişe edası verir ve yüzlerine adi yorgunluklarla hırpalanmış birer Lehli nikabı[1] geçirirken en büyük Türk hekimini cezbeye getiren saz, beni burada perde perde tasfiye ediyor ve çehreme günahsızlara has bir deruni aydınlık veriyor. Ruhumun ılık bir nur suyu ile yıkandığını, melek kanadından bir lifin ruhumu köpüklediğini duyuyorum. Maneviyatım temizleniyor. O kadar temizleniyorum ki biraz sonra kendimi adeta mukaddes bir mahluk addetmekten, kendime kendim secdeye varmaktan korkuyorum.

Yemeyi, içmeyi, konuşmayı, düşmanlarımı, dostlarımı, müptezel hislerimi ve kâinatı unuttum. Yüreğimde ne kin kaldı, ne de bayağı muhabbetler... Hatta sade ben değil galiba dünya temizlendi, nurlandı. Vukuatı tarihiyenin gılzetle-

1 nikap: yüz örtüsü, peçe

rini[1] bile eski çirkinliğiyle görmemeye başladım. Nazarımda hepsi mazur, herkes mafu...

Ney söylüyor. İnsanda Allah'ın ihsanı olan dil nasıl şayanı hayret bir uzuv ise insanın icat ettiği bu "ney" de o kadar akla hayret veren bir alet. Bazen göz sözden daha mükemmel meramını ifade etmez mi? Ney de böyle, natıkadan[2] daha beliğ konuşuyor. Bu kalplerin konuşuşu gibi bir şey... Kalp lisanı, ney lisanı... Zannediyorum ki Mecnun Leylâ'sına, Kerem Aslı'ya, Aşk Hüsne, Ferhat Şirin'e ve ben sevgilime ney lisanıyla hitap ederdik.

Şimdi kendimi ezelden beri âşık hissediyorum; hissediyorum ki dokunulup ilişilmemiş, okşanıp öpülmemiş ve kendi güzelliği kendi gözlerinde bile incinmemiş bir bakirenin ezelden beri aşığıyım. Yüreğime başka muhabbet ve aklıma başka kadın girmedi. Ney çalındıkça şehirden uzaklaşıyorum, sazlarına rüzgârların yaslandığı ve sularında ışıkların yıkandığı bir vadi arasında ve yaprakları melül melül dökülen söğütler altındayım. "Ney" mi şikâyet ediyor, ben mi yalvarıyorum ve ara sıra sevgilim mi cevap veriyor, farkında değilim. Farkında olduğum bir şey varsa o da taşacak kadar aşkla dolu olduğum... Aşkla doluyum. Lakin uçacak kadar hafifim, hatta yükseldiğimi duyuyorum, muhakkak yükseliyorum, içimde öyle tatlı bir baygınlık var ki hiçbir visal şimdiye kadar bu derece yüreğimi ezmemiş, hiçbir telâki kadife elinin üzerinde kalbimi böyle uzun uzun evirip çevirmemişti. Bu ne nihayetsiz bir vuslat...

---

1 gılzet: kabalık, sertlik
2 natıka: düşünüp söyleme yeteneği

Ney şimdi yalvarıyor, çektiklerini, dertlerini anlatıyor, hasretlerden, feraklardan bahsediyor. Fakat husumetsiz bir şikâyet: Sanki eleminden memnun... Verdiği üzüntülerden sevdiğine hem şekva[1] ediyor, hem beyanı memnuniyet... "Artık çektirme, üzme, kâfi!" demiyor. "Ne iyi ettin de beni inlettin, inletiyorsun!" diyor ve bu hoşnut naleler uzuyor, ney bir türlü susmuyor, adeta susmaktan korkuyor; susar gibi olurken yeni bir heyecan ile tekrar maşukasına diller dökmeye ve serzenişler etmeye başlıyor.

Maşuka ise gözümün önünde: Aşkı tazallumdan[2] başka bir şey zannetmeyen, visale akıl erdiremeyen ve dünyada bir erkekten başka erkek olduğunu göremeyen bir ahu. Küçücük eliyle cangâhını[3] bastırdığını görür gibi oluyorum. Zaten benim yüreğim de zevkli bir heyecanda, benim elimde yüreğimin üstünde... Vücudumda artık keyfinden bayılan bu yürekten başka bir şey duymuyorum, yalnız kalpten ibaretim, kalbim yaşıyor. Vücudum bir bardak su gibi musaffa ve yüreğim bunun ortasında suyu bulmuş bir yarı solgun koncanın keyifle pür hayat!

Yeni senenin ilk akşamı, şimdi, bu saatte Beyoğlu'nun asri meyhanelerinde, lavanta, morfin, eter, kokain, ispirto kokularıyla şehvet terlerinin ağırlattığı bir hava içinde cazbant çalıyor. Ben burada tek başıma ney dinliyorum.

Derdimi, kendimi dinliyorum!

1 şekva: şikayet
2 tazallum: sıtlanma
3 cangâh: canevi

İlkbahar

Bu yıl ilkbahar sırtında ıslak abası, başında karlı külahı tebdil gezen genç bir şah gibi, kendini bildirmeden öksüre hıçkıra kışa bürülü geldi ve birden üzerindeki matemli örtüyü atıp akıllar alan şaşaasıyla her zamanki gibi rengârenk, her zamanki kadar ihtişamlı, süslü karşımızda gülümsedi. Bakıyorum da dünkü yağmurlu, soğuk, çıplak tabiattan bugünkü bulutsuz, ılık, çiçekli baharın çıkmasına şaşıyorum. Daha dün bahçeler sessiz, güneşsiz, gölgesizdi; bugün, aydınlık içinde yanan çiçeklerinin göğsünde böcekler sesleniyor, kuytu, loş, serin ağaç altlarında gölgeler yatıyor. Daha dün yamaçlarda karlar, servilerde kargalar vardı; bugün karların yerinde ekinler dalgalanıyor, servilerde bülbüller ötüyor. Demek bahar?... Bana öyle geliyordu ki bu sene çiçekler ve bülbüller mevsimi gelmeyecek, karlar, yağmurlar kesilmeyecek, artık bir daha bahar toprağımızı şenlendirmeye cesaret etmeyecek...

Bahar yine geldi! Keyfine süsüne düşkün olan bu nümayişçi mevsim yine kederlerimize lakayıt kaldı, yine öyle ziynetlerine bürünüp gamsız, elemsiz geldi. Baharın bu neşesi, bu süsü matemli evlerde şenlik yapılıyor gibi bana bedbaht kürremiz için, mevsimsiz, sırasız, münasebetsiz gibi görünü-

yor. Tabiatın bu insafsızlığına şaşıyorum ve onun için balkondan uzanıp etrafa baktığım zaman zevk değil yeis, sevinç değil keder duyuyorum.

İstanbul bence baharı seyir için kurulmuş bir köşk gibidir. İstanbul'un baharı... Bu, altın üzerinde elmas, billur içinde şarap, güzel gözlerde ihtiras gibidir; o kadar birbirine yakışır, birbirine kuvvet, mana, zevk verir. Ne yazık ki bahara en uygun bir mahfaza olan bu beldeye ilk müjdeyi yoğurt satanların bed, kerih sesleri getirir. Zaten kırlarda da böyledir, tabiata ilk haberi duyuran kaba, kart sedalı kurbağalardır. Bu iki ses şehrin, kırların müjdecisidir. İstanbul'un henüz soğuk yağmurlar altında hırpalandığı hüzünlü akşamlarında perdeler kapanıp lambalar yanarken, dertle, kederler meskeni izbe, kuytu mahallelerini dolaşan bu yoğurtçu sesleri bana ne kadar melal verir... Konacağı yeri bilmeyen iri bir böcek gibi uzaklaşa yakınlaşa, döne dolaşa her sokağı, her bucağı uzun uzun, gele gide gezen bu uğultulu, muziç[1] sesler gönlümü hüzünle doldurur; baharın müjdesi beni üzer. Bir tellal gibi sokak sokak dolaşarak bir matem eline sefalı bahar beldelerinden selamlar, bu rutubet ve melal alemine selamet ilahından haberler getiren seslerin bu kadar bed, ahenksiz oluşu fena bir tesadüftür.

İlk baharın ilk günlerinde ılık güneşten, yarı uyanmış, yarı renklenmiş mütevazi kırlardan ben şetaret[2] duyarım; fakat her taraf çiçekle dolduktan, hava taşkın bayıltıcı rayihalarla ağırlaşıp bir havai kadın odası gibi süste, renkte, kokuda sefahat ve israf başladıktan sonra bana yorgunluk

1 muziç: rahatsızlık veren
2 şetaret: sevinç

gelir. Havanın yükü omuzlarımdan basar, Rayihanın çokluğu yüreğimi sıkar. Önümde serilip giden renkler gözlerimi yorar. Külfetli münasemerelerde şaşaa ve gürültüden bunalmış bir toy genç gibi beni sersemlik, durgunluk, uyku basar. Baharda bazı sıcak Mayıs akşamları vardır ki dünyaya buhurdanları buram buram tüten, klabdanları bol bol dökülen bir mabed hali verir. Gök kubbe gibi alçak, yıldızlar kandil gibi sönük, hava ıtriyatla bir mahfaza gibi doludur; ne serin bir rüzgâr, ne şetaretli bir ses; yalnız koku, yalnız gaşye, vecde benzeyen bir sükûnet... Böyle bahar ruhumun ezasıdır.

Baharın en sevmediğim seyri kolları kucak kucak dallar, elleri demet demet çiçeklerle dolu sahte neşeli ailelerin pazar gezintilerinden dönüşleridir. Bahar sade şataret değildir; baharın verdiği tesir kahkaha ve çığlık olamaz, bahar böyle bir dal leylak, bir demet papatya ile rutubet kokan apartmanlara giremez. Böyle, neşeler, bu koparılmış çiçek ve dallar bana bahara karşı yapılmış bir hakaret gibi gelir. Zaten bahar gözden ziyade gönülle duyulur, neşeden ziyade hüzünle seyredilirse kaba, adi olmaktan kurtulur; şetaret, şehvet, kuvvet, hepsi ancak yazdadır; yaz öksürüksüz, sinirsiz, hüzünsüz bir mevsimdir. Baharda çiçekli tabutları hatırlatan bir hal, neticesiz kalmış sevgileri yâd ettiren bir hayalilik vardır. Mevsimler içinde ancak yazın bünyesi sağlamdır. Ancak yaz insanı fiiliyata, aşkta ve işte cesarete sevkeder. Yaz hayal değil hakikattir. Zaten tabiat ilk baharda tabiatsizleşir; evi eşya, sandıkları, mal ile dolu yeni bir zengin malikânesi, gibi birbirine uymayan rengârenk halılarla donatır, biçimli biçimsiz eşya ile tıka basa doldurur, mevcudunu her tarafa

fazla fazla, lüzumsuzcasına serper, saçar, yayar, yığar, insana gösteriş yapıyor hissini verir.

Bence baharın aşağı halk için timsali: Kâğıthane'nin söğütleri altında kasketine bir mor salkım takıp türkü çağıra çağıra yoğurt yiyen bir genç külhan beyidir. İstanbul'un köyleri için de baharı şu şekilde tahayyül ediyorum: Badem ağaçlarından çağla toplamak için yüksek ökçeleri üzerinden uzanmış, etekleri rüzgârlarla havalanan hanımlar...

Baharın dekoru içinde ince elbiseler giymiş, zarif ve munis kadınlar olmaması ne büyük bir noksan... Yalnız tabiat, çiçeklenmiş ağaçlar ve yeşillenmiş tarlalar gönlümüzü tehyiç[1] etmiyor. Gurbet ellerinin yeşillikten, çiçekten, rayihadan taşmış ve feyizli baharlarını gördüm; bana cansız geldi. Baharın ruhu kadın... Fakat bulutlar gibi ufuklarınızdan çizgi bırakmadan izsiz, sessiz geçen, yüksek, erişilmez dallardaki çiçekler gibi gözünüze daha güzel, daha renkli görünen uzak, yabancı, fakat munis kadınlar... Baharın şaşaası içinde kadının şekli dolaşmazsa tat duyulmuyor; denizde geçen bir yelken gibi baharın güzelliğini de kadının beyaz elbiseli zarif hayali tamamlıyor.

Bahar duygusuna bütün canlıların iştirak etmesi beni bahardan soğutur. Çayırlara bağlanan çıplak sırtlı atlardan, mesirelere yayılan gür kahkahalı insanlara, ince hisli sanatkâr adamlardan kaba düşünceli mağaza çıraklarına kadar herkes, her canlı, her taş ve her ot bütün âlem, baharı duyar, baharı sever, baharın peşinde bir kafile teşkil eder. Baharı biraz da, benim nazarımda, eski divanlarımız eskit-

1 tehyiç: heyecanlanma, coşturma

miş, hırpalamış hayideleştirmiştir. Bülbül sesine, güle, erguvanla nergise beni garez eden Bakiler, Yahyalar, Nacilerdir. Asıl bahar gönlün baharıdır; gönül öyle feyizli, kudretli olmalıdır ki istediği vakit kendinde, içinde baharlar yaratmalı baharlar yaşatmalıdır. Bu, büyük adamların kârıdır. Lakin her insan biraz gönlünün baharını görmüştür: İnsanların asıl baharı aşktır. Aşkta bir bahar gibi için için uyanan, kendiliğinden açılan kocaman bir tabiat vardır. Sevenler için dünya ebedi bir bahardır. Onun içindir ki ben tabiatın baharında da aşkta olduğu gibi, bir tatlı eza, bir neşeli hüzün duyarım.

Sonbahar

Sonbaharın renklerinde esalet, havasında vakar vardır.

Bu mevsimde ilk bahardaki çiçeklerden daha kibar ve sanatkâr bir renk şaşaası başlar: Yapraklar sararır ve kızarır. Baharda çiy bir beyazlık, yahut düzgünlü bir pembelik arzeden, sonra başlarından zevksiz bir yeşillik cübbesi geçirip karşımıza dizilen ağaçlar, şimdi, tarihi renkler ve manalar almıştır. Kimisi defineler içinden çıkmış bakır sikkeler, kimisi yer altında elde edilmiş tunç şamdanlar, kimisi rutubetli duvarlarda asılı kalmış levhalar gibi yarı yosun, yarı pas, yarı leke, yarı yas, göz yormaz ve rengi tayin edilmez bir güzelliktedir. Bunlar eski türe kandilleri, kilise camları, fağfur kâseler ve mineli kutular gibi ışığı içinde gömülüp kalmış, renk midir, ziya mıdır, boya veya kan mıdır, anlaşılmayan birer sanat eseridir. Her yaprak sanki nadide bir madalyondur ve her dal bir antika camekânıdır.

Zaten yaz, bilhassa İstanbul gibi sahil memleketlerde hoşuma hiç gitmez. Yazın ekseriya, ardı arası eksilmeyen hırçın meltem rüzgârları ağaçları hışırtılarla, denizi çırpıntılarla yorar. Vapurlarla, dükkânların tenteleri mütemadiyen, lüzumsuzca şaklar, etekler kabarır, tüller havalanır, bayraklar dövünür ve direklerine sarılır, bahçelerde ve tarasalarda çamışırlar şişer, iplerinden kurtulmak isteyen masluplar[1] gibi ileri, geri uğraşır.

1 maslup: asılmış, asılarak öldürülmüş

Bu mücadeleden ara sıra bitap düşerek tekrar porsur, koflaşır, yassılanır, yine rüzgârla dolar; cesetsiz masluplar yine kaçmaya, uçmaya, ruhunu bulmaya can atar, didişmesinde devam eder.

Yaz fazla hareket, şamata ve titizlik mevsimidir. Denizin üstü kavgacı beyaz kedi sırtları gibi daima sinirli ve kabarıktır. Dalgalar milyonlarca koyundan mürekkep bir sürünün, efsane âleminde, başı yerde, ensesi çıkık ve yelesi dağınık ufuklara hücumunu resmeder; bir çılgın görüşü gibi ürkütücüdür. Göz, bu hudutsuz ve ölçüsüz gazoz fışırtısı ve karbonat köpürmesinden yorgun düşer; gönül dalmak için dibi görünen kırışıksız sular ve vücut uzanmak için ıslıksız köşeler arar.

Daimi bir kıpırtı ve daimi bir hışırtı...

Nihayet ilk yağmur, göz yaşları gibi bir buhranı dindirir ve sonbahar yatışmış çehresiyle bulutların ardından bir melek gibi görünür.

Artık deniz düz, ağaçlar dik, tenteler ve peçeler rahat, ipteki çamaşırlar hayata avdet heyecanından uzaktır. Suların dibi görünür; sessiz, kuytu ve emindir. Göğün rengi yerine gelir; berrak ve hareketsizdir. Tuzlu ve titrek bir gözlük ardından bakıyormuş gibi gördüğünüz manzara artık yıkanmış ve sedirine uzanmıştır.

Bahar, giyinmesini bilmez taze müsrif ve şımarık bir eğlence kızıdır; boya ve koku demeti, kahkaha ve fıkırtı kadehi... Yazın o, bir isteri nöbeti geçirir, hırçın ve hummalıdır. Fakat sonbahar şekline girince hırsını tüketmiş ve zevki kemaline ermiş bir yaşlı sultan kibarlığı alır; altın renkli şallara bürünüp sizi mozaik ve mine kaplı kuytu ve serin sarayına sokar ve gam süzülen gözleriyle, tunç kolu avizeler altında, mazi denilen rüyayı söyler ve istikbal dediğimiz kâbusu nakleder.

Bir Sonbahar Gezintisi

Bir buçuk aydan beri Paris'te Monmartre'i karış karış gezmekten baş alamamış ve zevke doyamamış iki arkadaştık. Bu kafeşantan senin, o bar benim, vur patlasın, çal oynasın, tanrının günü ve gecesi eğlencedeydik. Ağzımızda daimi bir şarap çeşnisi ile tükenmez bir havana dumanı, otomobilden otobüse, arabadan metropolitene atlaya sıçraya gülünç sinema şeridi aktörleri gibi pürtelaş ışık beldesinin ne altını bırakıyorduk, ne üstünü...

Bir sabah canımız kırları istedi, birbirimize "nereye?" diye sorduk ve nihayet Chantilly'de karar kıldık.

Sonbaharda bir orman gezintisi ilk baharda bir bahçe sefasına benzemez; alelhusus o günkü gibi yağmur fasıla verdikçe etrafı sis basar ve gök öğle üstü bir akşam alacalığını andırırsa... İstasyona çıktığımız zaman çisinti altında başlarımızı eğmiş, bir cenaze alayı dönüşünden gelir gibi mahzunduk.

Avrupa'nın büyük parklarını görmeyenlere kesilmiş, biçilmiş, budanmış, kılıfa, kıyafete, istife sokulmuş; mozaik gibi işlenmiş, şal gibi dokunmuş, ruh, mana, cazibe verilmiş olan ziynet ormanlarını anlatmak imkânsızdır. Bunu ne fo-

toğraf, ne levha, ne sinema ifade eder. Bodur iki sıra ağaçlığa girersiniz: Kendinizi Almanların hüsar alayını teftişe çıkmış bir general sanırsınız. Göğüslerini germiş, başları kalpaklı ve tüylü, sırma, çelik, rugan kaplı sanki bir ihtişam taburu arasındasınız; hepsi aynı intizamda, kalıp gibi safbestei[1] selam olmuştur. Garip bir gururla bunu geçer, bir meydanlığa çıkarırsınız. Ortada mermer bir havuz vardır, müsterih, durgun sularına girenbeha bir heykelin traşide gölgeleri aksetmiştir. Bu havuzu, uzaktan çepeçevrem asırlar yaşamış iri ağaçlar ihata eder. Bu ağaçlar o kadar rahatlık, refah, itina içinde yetişmiş, büyümüş, yaşamış, gençliğini geçirmiş, kocamıştır ki bir nevi aristokrat manzara almıştır; havuzun heykeli yaşlı saray dam donörlerinin ortasında yıkanan genç bir kraliçe gibi durur. Burasını da bırakır, artık asıl ormana dalarsınız. Fakat yeknesaklığı, loşluğu izale için ara sıra bir çemenzar, bir küçük göl, bir murabba aydınlık, bir âbide, bir heykel, bir av şalesi, bir bekçi kulübesi karşınıza çıkar. Sonra odundan yapılmış sıralara, kütüküten oyulmuş kanepelere, somaki sedirlere rast gelir, oturursunuz. Upuzun ağaçlar altında, o geniş meydanlıkta oturan herhangi bir adam öyle küçülmüş, küçülmüş, bu yaprak, dal, kütük bolluğu, coşkunluğu heybeti ve haşmeti arasında bir zerre, bir hiç olmuştur ki uzaktan baktığınız zaman onu sizin cinsinize mensup sanmazsınız. Bir cüce de değildir, böcekleşmiş bir mahluktur. O da sizi öyle görür.

Bu geniş parkların sabah, öğle, akşam ve gece güzellikleri nedir? Mehtapta, tulûda, gurupta, fırtına içinde, yağmur

---

1 safbestei: saf tutulmuş, sıra sıra dizilmiş

altında, gök gürler, şimşek çakar veya lapa lapa karlar dökülürken aldığı manzara nasıl şeylerdir, insana ne çeşit hisler, zevkler verir?.. Bunu bizzat gezip, ormanların ruha verdiği nezahat ile dindarane tevekkülü yerinde duymalıdır.

O gün Chantilly Parkı pus içinde idi, iki arkadaş ıslak "ale"lerden rastgele yürüdük. Muttasıl dökülen yapraklar şapkalarımızın kenarlarına doluyor, omuzlarımızdan serpiliyordu. Vücudumuzun bu loşluk, rutubet, sis veya yağmur altında yosunlaştığını, yumuşar, çürür gibi olduğunu, bir kurbağa pelteliği aldığını zannediyorduk. Bir buçuk aylık çapkınlıklarımızdan nedametle manastıra iltica etmiş iki papasçömezi gibi hiç konuşmuyor, ruhumuzdaki dindarane kaynaşmaları dinleyerek otura kalka vectli saatler geçiriyorduk.

Bu esnada dallarda birikmiş yağmur sularının birbirleriyle birleşerek irileşmiş kocaman damlaları fütur verici bir sesle mütemadiyen yüzümüze düşüyor, bizi hülyalarımızdan silkinmeye davet ediyordu. Bir zaman geldi ki gönlümüzün daldığı yeisten korktuk. Islak ormanın hüznü içinde boğulur gibi oluyor, havasız kalmışların nefes darlığını duyuyorduk. "Kaçalım!" dedik. Loşluğun içinde, balta ile cinayet yapmış iki oduncu gibi ürkmüş adımlarla acele acele yürüyor, aydınlığa, feraha, selamete koşuyorduk.

Kasabaya vardığımız zaman acıktığımızı anladık ve ilk gelen bir kapıyı ittik. Burası emsaline Avrupa'nın her tarafında tesadüf edilen yarı pansiyon, yarı randevu, yarı lokanta bir "Famili otel"di. Akşamın yaklaştığı bu saatte yemek istememize kır saçlı, fakat taze yüzlü ev sahibesi hiç şaşmadı.

Ütülü, parıl parıl bir örtünün başına geçtik. Tertemiz kadeh, sürahi, tabak ve takım parıltısı iştihamızı arttırdı; sonra güzel bir kotlet ve patates kızartması rayihası... derken başımızın üstünde bir elektrik avizesi tutuştu; büsbütün şevk içinde kaldık. Dışarıyı yağmur, pus kaplamıştı, daha ötede ormanın loşluğu, kasaveti hâkimdi. Bize burada ışık, mahremiyet, neşe sarılmıştı.

Tam o sırada salona bir kadın girdi. Bir âfet kadın ki ikindi uykusunun mahmurluğu gözlerinde ve çılgın bir gecenin şuhluğu elan vücudundaydı.

Ertesi sabah Paris'e o kadınla dönüyorduk.

O kim bilir bugün nerede, hangi bir küçük evin çardaklı bahçesinde, gözlüğünün ardından triko örmekle meşguldür.

Rüzgâra Hücum

Yunan efsaneleri arasında zikri geçer: Pandora'ya "sakın açma!" diye kapalı bir kutu verirler, meraka kapılır, tembih haricinde bunu açar ve açınca dünya yüzüne şerler, fesatlar ve felaketler yayılır. Benim fikrimce Pandora'nın kutusundan yalnız bir şey çıkmıştır: Rüzgâr!

Rüzgârın mevcudiyetindeki sebep ve hikmet nedir? Ben rüzgârı o kadar sevmem ki dört yıl değirmeniyle bir kaç çürük gemiyi çevirip sürüklemekten başka bir işe yaradığını aklıma kabul ettiremem. Zaten buhar ve motordan sonra bu faidesinden de beşeriyet müstağnidir.

Halbuki zararlarını her gün çekiyoruz. Bırakınız o fırtınaları, kasırgaları, girdapları ve tayfunları, alelade bir rüzgâr bile ne kadar müziçtir. Zavallı ağaçlar elinden neler çekerler? Onlara nasıl haince, sinsi, görünmez ve tutulmaz bir cisimle mütemadiyen yüklenir, nasıl dallarını birbirine karıştırır, yapraklarını altüst eder, çevirir, koparır, tirtir titretir ve necip bedenlerini inim inim nasıl bir işkenceci gibi inletir?

Rüzgâr zaife, düşkün ve felaketzedelere, yardımsızlara musallat olan ve hücumlarında zerre kadar asalet göstermeyen bir gaddardır. Ummanların ortasında, gece yarısı,

tek başına, onun zülmunden korkar gibi sessizce ve mahviyetle giden bir geminin tepesinde birden bire, pelenk gibi çöker; deniz zaten rüzgârın icraat aleti şer vasıtası esiri ve münkadidir![1] O da alttan alta kabarır, coşar, şaha kalkar, beriki yandan, yukarıdan, baştan veya kıçtan hamlelerini arttırdıkça, denizde tekneyi evirir, çevirir, döndürür ve gömmeye uğraşır. O iki haydut, gecenin korkunçluğu içinde, bu zulmu ve insafsızca, ne şiddetle ve ne lezzetle yaparlar!

Ve böyle, aynı gecede veya birbiri arkasında birçok günler ve geceler, binlerce âcizi ezdikten sonra rüzgâr sıvışıp gider, bir katil gibi gözden nihan olur; deniz ise tok bir sırtlan gibi uzanır, rahat rahat nefes alarak azapsız bir uykuya dalar.

Rüzgâr çölde kum dalgalarıyla birleşir, gökte dolu ve yağmur bulutlarıyla... Daima bir şeriki cürüm bulur. Bilhassa ateş ve alev onun mahbubesi, müşarikidir. Alev ve rüzgâr? Nasıl birbirlerine aşkla sarılırlar, nasıl birbirlerinin kucağında hırsa gelirler, öpüşürler, yaltaklanıp yalaşırlar ve nasıl mırıldanarak, uğuldayarak, boğuşur gibi sevişerek, çiftleşerek felaket doğururlar? Tehlikeli yer neresi ise, sahra ortası, dağ başı, boğaziçi, rüzgâr oralarda barınır, öyle yerlerde mekân tutar. Uyur, uyur, birden bire gözlerini açar, gerinir, yelelerini oynatır ve ileriye atılır; kırar, geçirir.

O bir fildir ki göze görünmez, fakat ağırlığını üstünüze çökertir; bir yılandır ki elle tutulmaz, fakat girmediği delik bırakmaz. Bir ejder tasavvur ediniz ki kuş gibi uçsun, kısrak gibi koşsun, balık gibi yüzsün ve alev gibi yaksın... Mesafeleri

1 münkadi: boyun eğen

uçarak, koşarak, yüzerek, yakarak arşınlasın ve bütün gayesi felaket, hedefi cinayet olsun!

İşte rüzgâr o dur.

Fakat rüzgâr sade cani değildir; müthiş bir gevezedir; durmayıp söyler; müziç hastadır: Biteviye inler... Bir saralı gibi titrer ve bir mecnun gibi de kükrer.

Durgun bir bahar gününün keyfini birdenbire bozan bu dirliksiz misafir ne kadar hissizdir; nasıl şiirden anlamaz ve nasıl asayişten zevk duymaz! Meyve ağaçlarının nazenin çiçeklerini yakar ve döker, sonra bir inkılapçı, bir komiteci gibi de havanı sükûnunu ihtirasla ihlal eder, ihtilale geçer.

Geveze rüzgâr, artık sus! Kulaklarım boş laflarınla doldu... Ey acuze öl! Öksürüklerinle, iniltilerinle evim sarsılıyor. Buradan, mamurelerden, insanlardan uzağa git, ey cisimsiz cüsse! Himalaya tepelerinde mekân tut ve bizi rahat bırak!

Sen olmasaydın belki insanlar da, lüzumsuz yere, insafsızca birbirlerini kırıp dökmek, yakıp yıkmak, izaç etmek dersini öğrenmemiş olurlardı.

Dünya sensiz bir cennete dönerdi!

Kar ile Yağmur

Tabiatın rengârenk tablosu üstüne sıvanan kaba bir badana...

Toprak, öldüğümüz zaman, bizi örter. O toprağı örter. Dünyanın omuzuna yüklenen boş bir ağırlık, kof bir yük, üşütücü bir kürktür. Bana beyaz rengiyle "kibarın düşkünü aklar giyer kış günü..." Sözünü hatırlatır. Kar niçin sıcak renkli, mesela altın sarısı değildir? O zamanlar ağaçlar som altından avizelere dönerdi ve pencerelerimizin kenarına kılaptan şeritler çekilmiş, saçaklarımızdan sırma püsküller sarkmış, başımızdan çil pullar serpilmiş, yollarımıza altın talaşlar serilmiş olurdu. Güneş vurunca da dünya yüzüne bir saray manzarası gelirdi; hepimiz Endülüs hazinesinde dolaşan Tarık'a benzerdik. Gönüller ve gözler avunurdu.

Halbuki kar, beyaz olmasına rağmen gönül karartır ve soğuk olmasına rağmen de göz yakar.

Kar mizaçsız bir şeydir: Yağışı ne kadar telaşlı, fakat çöküşü ne kadar ağır ve eriyişi ne derece miskindir. Kar tanesi, tek başına iken yüreği atan bir canlı zerreye benzer; lakin bir araya toplanınca ruhunu kaybeder: Öldürücü bir ölüdür.

Damları basan kar, cihana hâkim olmuş gibi durur; artık hükmü altındayız sanır; tepemize binmiş, sırtımıza çök-

müştür; bizi kof gururuyla ilelebet ezecek gibi kabarır, şişer, dolar, taşar, kabına sığmaz.

Fakat bir müddet sonra gözyaşları dökerek ayaklarımıza kapanır; çehresi süzgün, duruşu zelildir, sürüne sürüne âciz ve haysiyetsiz, karşımızdan çekilir, gider. Hani ya o hermin mantolu, kelli felli, kaba ve şiş hükümdar? Ne çabuk tahtından indi ve o heybetli cüsse ne çabuk mum gibi eridi, yok ve hiç oldu?

Karda beğendiğim iki hal: Ayaklar altında, ezilirken çıkardığı hem sert, hem yumuşak, hem kof, hem dolu; hem boğuk, hem gür ses ve üstünde kalan izler. Kar üstündeki izler? Manalı, okunaklı, zarif bir kitabe, bir hüsnü hattır ve o bir örnek, cansız, muammasız lavhaya ne kadar hayat ve esrar verir!

Kar güzeldir: Güneş vurunca... Bilhassa batının veya tan yerinin kızıllığı ona kan verince. Zira kar sade küreyvatı beyzadan[1] mürekkep bir cisimdir, yani cesettir. Kar üstünde kan? Ne korkunç durur. Lakin ne kadar yaraşır, ne kadar uyar, birbirini ne derece tutar!

Halbuki yağmur gözyaşları gibi ılık, insani ve lezzetlidir, canlıdır: Her damlasında, içinde bir ışık, bir hararet vardır; dosdoğru çırpınıp uçuşmayarak, kararsızlık ve havailik hissi vermeden yere iner. Rengi de yorucu değildir; ağırlığını bize yükletmez ve tepemizde birikip cismimize azap vermek istemez. Hemen çekilir, koşarak gitmek ister. Sakil bir misafir, düzgünlü ve mağrur bir kayın ana gibi, kar gibi barit

1 küreyvatı beyza: akyuvar

ve boğucu edasıyla karşımıza çöküp bize gitmesi için dua ettirmez.

Yağmura bakınız: İncimat ettiği[1] zaman da ışıklı, çıtırdılı ve endamlıdır. Halbuki kar ne kadar patapuf, hantal ve batıldır; ince eşyayı bile örterek kendisine çevirir, kaba eder.

Kefen beyazdır, kar gibi... Kar örter, kefen gibi... Kar ve ölüm? İşte kan donduran iki kansız! Ceset çürür, kar erir. İkisinin bu hali kirli ve iğrençtir.

İyi ki eriyen kar, ayrıca bir de çürük kokmaz!

Karın ilk manzarası hoştur; fakat bu hoşluk önümüzdeki bütün tablonun baştan başa rengini değiştirmesinden dolayıdır. Onun yerine kömür de yağsa olurdu! Zaten kışa siyah ve kömür daha yakışırdı... Ah, bilhassa gökten, yakmayan kıvılcımlar serpilse ve her yer, tutuşturmayıp sadece ısıtan korlara benzeseydi!

Yazın kar, kışın kor yağsaydı...

---

1 incimat etmek: donmak

Gökte Bahar

Güzel kadın, balkona, yanıma gel; omuzuma yaslan, elin elimde, sana gökteki baharı seyrettireyim:

Bak, bu akşamki grupta bir bahar bahçesinin coşkun şenliği var. Orada, sanki, ışıklar çiçek açıyor, çiçekler ışık döküyor. Bulut çardaklarından uzanan mor ziya salkımları yavaş yavaş solarken buğudan ağaçlar etrafa dal budak salıyor ve yaldızlı filizlerin ucunda yıldızların tomurcukları beliriyor.

Şimşekten sapanlarla sürülmüş olan şu tarlalarındaki feyiz nedir? Görüyor musun, oraya, galiba, tohum yerine kıvılcım ekmişler; onlar, şimdi şuleden başaklar vermiş; biraz sonra bu başaklar, tam batıda kordan bir ekin kümesi gibi yığılacak ve ufukta alevden harmanlar savrulacak!

Bak, bulutlar eriyerek rayiha oluyor, rayihalar donarak bulut kesiliyor...

Şu köşede, göğün teni henüz su altından çıkmış bir vücut gibi gıcır gıcır, tertemiz, serin ve pembe, caddenin üstünden kalkan tozlara bile güzelliği vurmuş: Sema, ufuktaki toparlak güneşi, el aynası gibi karşısına tutmuş, bir pudra ponponu kadar yumuşak, tüylü ve okşayıcı duran şu toz pembesi bulutu, yüzünde gezdirerek süsleniyor ve sanki şeh-

rin üstündeki tozlar, göğün o serin, pembe, yıkanmış teni-
ne sürünen bir pudra bulutundan dökülüyor. Döküldükçe havaya, giremeyeceğimiz odalarda, göremeyeceğimiz itinalı kadınların tuvalet yaparken tasavvur ettiğimiz rayihası, hayal imbiğinde hissin süzdüğü gönül çelici bir koku karışıyor!

Bak, renkler eriyip rayiha oluyor ve rayihalar renkleşip çiçek veriyor...

Göğün gizli yerlerinde, galiba, deste deste şebboylar yağmur yemiş; sıra sıra bademlere kırağı vurmuş: Sulanmış tarhların ıtırlı rutubetini duymuyor musun? Sema ne kadar temizlik hissi veriyor: Bir kadın sandığının sabun ve lavanta çiçeği kokan hoş havasını almıyor musun? Beni dinle: Nasıl, binlerce seneden beri sönmüş yıldızların aydınlığı hâlâ arzımıza süzülüp geliyorsa, binlerce yıl evvel arzda şöhret salmış bahçelerin, İsfahan, Şıraz, Versay bahçelerinin aksi de muhakkak, öyle, gurup vaktinde semaya vuruyor. Semadaki şu sonbahar bahçesinde gezinen beyaz başlı, atlas etekli, nazlı ve nazenin yürüyüşlü bulutlar sana Versayın Pompador'larını hatırlatmıyor mu? Ben sanıyorum ki gök gülistanlarında, hâlâ Hayyam'ın lale şeklindeki şarap kadehi yasemin ellerden kiraz dudaklara sunuluyor, bir tarafta güller toplanırken öte yandan kâküller dağılıyor; bir yanda nergisler açılırken öbür yanda gözler kapanıyor.

Bak, ufukta, mütemadiyen ışıklar çiçek açıyor, çiçekler ışık döküyor; şuleler demet gibi toplanıyor, demetler şule gibi serpiliyor.

Gökte bahar oluyor.

Olgun Kadın

Dantelleri bir süt köpüğü gibi bembeyaz ve tertemiz kabaran yatağının lavanta çiçeği sinmiş yumuşak kucağında kemale ermişti. Âşıklarının ılık nefesleriyle yakıcı nazarları, rüzgâr ve güneş gibi, ona feyiz, renk vermiş, çini kaplı hamamındaki duşun nisan yağmurları gibi, her gün serpilen coşkun ve mebzul damlaları altında yıkana yıkana taravet bularak böyle nadideleşmiş, bir tat muhafazası olmuştu. Ballanmış, yarılmış, düşmeye hazır, op olgun ve altın sarısı bir inciri andırıyordu.

Serepa lezzet kesilmiş, dolgun, doyurucu, kandıran ve besleyici bir şehvet meyvesiydi!

Vücudunun kadrini ve azasından herbirinin ayrı ayrı zevkini bilen bir kadındı. Onun mabedi aynası ve mabudu aynasına akseden kendi çıplaklığıydı. Dinine o kadar sadık, mabuduna o derece perestişkâr,[1] niyazlarına öyle devamlıydı ki ömrünün en uzun kısmını billur mabedinde, billur sanamına, kendisine, taparak ibadetle geçiriyordu. Kendi kıymetine kendisi ayar veriyordu: Hem elmas, hem o elmasın kuyumcusuydu. Kendisini kendi elleri büsbütün cilalı, tıraşıyla, giranbaha bir hale getiriyor, güderilerle silip parlatarak,

1 perestişkâr: tapınan, delicesine seven

süngülerle ovalayıp yıkıyarak kadife yastıklar üstünde teşhir ediyor ve kendisini yine kendisi seyirden hoşlanıyordu.

Belli ki her tarafı ayrı bir itina görmüş, tabiatın güzelliği sanatın yardımıyla aşılanarak şahsında menendsiz[1] bir cins yetişmişti. Öyle bir taamdı ki yenilirken lezzet ve iştiha verdiğini o da hissediyordu. Öyle bir çiçekti ki koklanırken ne tesir yaptığını biliyor ve o da müteessir oluyordu. Bir gök idi ki kucağında taşıdığı yıldızların göz kamaştırıcı aydınlıklarına, mesafelerin baş döndürücü boşluklarına, duman, sis, bulut, şimşek, yıldırım ve eleğimsağmaların güzelliklerine veya korkunçluklarına vâkıftı ve onları bile bile yapıyor yerinde yaratıyordu.

Hayran hayran ona bakıyoruz; sonra birbirimize bakıyoruz, şöyle demek istiyoruz: Acaba bu kadın nasıl soyunur? Üzerinden düşen kumaş parçalarına vücudundan ten, yasemin ve ter karışmış ne baygın, aynı zamanda ne diriltici bir koku yadigâr kalmıştır. Bu ince, ipek kumaşlar, işte birer birer, halı, yatak, sedir üzerine ıtırlı, rengârenk, çeşit çeşit darmadağınık dökülüyor... Her köşesinde sevgililerin çiçekler gibi açılıp saçıldığı ve dallar gibi kolların da ulu orta birbirlerine aşkla kucakladığı hür bir arzda bu soyunuş kudsî ve memnun bir ağacın yaprak dökümüdür? İnsan o ipek serpintisi altında saatlerce kalmak ve o nazenin vücudun sıcak ıtrını taşıyan nazlı çamaşır yapraklarına gömülerek rayihadan tıkanmış, zevk içinde boğulmak istiyor!

Tuvalet masasının üzeri alelacayip çiçekler yetiştiren bir kış bahçesi... Fakat bu çiçekler elyaftan ve usareden yapılmamış; onlar fildişinden, bağadan, gümüşten, atlastan ve

1 menendsiz: benzersiz

billurdan vücuda gelmiş: Itrıyat şişeleriyle tezyinat kutuları, makaslar, taraklar iğneler hepsi şirin... Ve ne kadar çiçekler gibi terütaze!

Otuz beşinden sonra, sinesinde hangi efsunlarla bu tazelik, bu gerginlik ve sertlik baki kalıyor. Acaba bu mazhariyetin gururuyla mıdır ki zencefilli akide şekeri katılığında, reginde ve lezzetinde tahmin ettiğim iki küstah ve yuvarlak baş, genç kız göğüslerine meydan okuyor? Baldırlarında ve kollarında taze, gürbüz bir kavağın sapasağlam ve cilalı sertliği var. Hangi muskanın nüfuzu bu bedene gün geçtikçe tazeliğini saklayabilen bir feyiz verebilmiş? Aynasında henüz hikmetine akıl erdirilememiş bir büyü mü saklı? Güzelliği, olduğu gibi duruyor. Bu vücut ne hamlaşıyor, ne geçkinleşiyor. Bir kararda dolgun kalmasındaki fevkaladeliktir ki herkesi ona meftun bırakıyor!

Onun bir busesini tadan için artık meyvelerin lezzeti var mıdır? Saçlarına sürünmüş bir adam artık hangi mabudenin önünde diz çöküp hâkipayine yüz, göz sürebilir ve hangi Meryemin önünde vecte gelebilir? Kabuklarından tertemiz soyulmuş bir Hindistancevizi beyazlığındaki sinesine temas eden ellerin hangi kumaş, maden, elyaf, ten ve cisimden hazedebilmesine imkân vardır? Bıkarınız bir dakika farzedeyim ki dizlerinin arasına başımı eğdim: Bildiğim kâinat gözümden silindi, yeni bir arza çıktım sanıyorum. Yumuk, iri, dolgun bir çiçeğin, siyah kehribar renkli muhteşem bir krizantemin açıldığı o kuytu, loş ılık bahçenin bir tarafına ruhum gömülsün, ruhum o krizantemi yetiştiren hayret verici nadide saksının yumuşaklığı içinde ebediyete kadar dursun. Bu tat mahfazası ruhuma mezar olsun!

Buğdaya Medhiye

Önümdeki geniş ekin tarlası şimdi, öğle güneşinin keskin aydınlığı içinde gözlerimi alıyor, tutuşmuş bir ispirto gibi alevinin rengi ışık altında belli olmayarak kavurucu bir sıcakla yanıyor... Orada, bu ışık ve ateş gölünde orakçılar sessiz hareketlerle biteviye çalışıyorlar, uzaktan bana kaynar suya düşmüş ufak, çelimsiz böcekler gibi görünüyorlar, sanki çırpınıyorlar, uğraşıyorlar, fakat kurtulamıyorlar. Dumanı göklere değil yerin altına çekilip giden deruni bir ateş dünkü usareli, ıslak ve körpe ekinleri ne tatlı bir cila vererek kızartmış kavurmuş... Bunları kucak kucak kesip deviren oraklardan gözlere, ara sıra, mil çeker gibi yakıcı, kızgın bir parıltı vuruyor, sararmış buğday tarlalarının bu beyaz ışıklı keskin şimşeklerini seyrede ede düşünüyorum:

Tarihin zaptedemediği devirlerden beri işte böyle, insanlar buğday peşinde esir ve hizmetkâr yaşadılar. Dünyanın en devamlı, en müstebit[1] bir tek sultanlığının tahtında itibarı düşmeyen, kıymeti azalmayan, ehemmiyeti eksilmeyen bir tek şehinşahı var: Buğday. Buğday kadar, insanların hayatında yokluğu veya çokluğu inkılaplar yapan hiçbir

1 müstebit: zorba

madde hatırlamıyorum. Hava ile sudan sonra dünyanın üçüncü ihtiyacı bu; yaşamak marifetinin ekanim[1] silsilesini buğday tamamlıyor. Harpte veya sulhte dostluk veya düşmanlıkta, ittifaklarda veya nifaklarda daima buğdayın bir tesiri vardır; buğday devletlerin hayatında kadın parmağıdır; her meselenin altından çıkar. Diyebilirim ki, denizlere, limanlara, mahreclere[2] ve menbalara asıl buğday yüzünden ehemmiyet veririz; çoğu işlerin kabuğu içinde bir buğday tanesi saklıdır. Milletlerin tarihi buğday taneleriyle yazılıyor. Devletin hayatında hiçbir hükümet adamı buğday kadar faideli olamaz: Devletinin ambarında buğday olsaydı, On altıncı Lui muhakkak tahtını kurtarırdı. Kışlalar kadar bir harpte buğday ambarları da ehemmiyetlidir; ordular kadar ekinler de çadırları bekler; bir orduya nefer kadar çuval da lazımdır. Hülasa harp, barut kadar buğday da demektir; buğday meselesi bir cihetten de dayanıp dayanmamak, yenilip yenilmemek meselesidir.

Buğdayın dikilmesi, biçilmesi, un haline getirilip pişirilmesi gibi ayrı ayrı şekillerine bakarak bir memleketin medeniyeti, sanatı; liyakati hakkında sağlam bir fikir hasıl edebiliriz. Köylüyü şehirliden ayıran sade elbise değil, biraz da ekmeği ve ekmeği yiyişidir. Bir köye en evvel kurduğumuz makine değirmen taşıdır; bir şehire yaptığımız ilk fabrika değirmendir; bir belde evvela buğdayını düşünür, bir aile ilk önce ekmeğini hazırlar, bir adam yemeğinde siftah ekmeğini arar; çocuklarımızı ekmeğe hürmete alıştırırız, gençlere:

1 ekanim: asıl
2 mahrec: çıkış yeri

"Ekmeğini çıkar!" nasihatini veririz, ekmek ve buğday hemen her dine karışmış, her akide ve imanda yer tutmuştur. Bu, içtimai meselelerin en şümullüsü[1] dünyayı alt, üst eden işlerin en esaslısıdır. Ekmek ve buğday için bütün cihan uğraşır; dağları delip uçurumları atlatan trenler sanki yalnız buğdayın nakli için yapılmış birer vasıtadır; beş kıtayı birbirine bağlayan teller, yollar, vapurlar için asıl maksat sanki buğday piyasası, buğday mübadelesidir. Buğdayın ekilip biçilmesi, un yapılıp yenilmesi için çalışan umumi nüfusa muadildir. Dünyada başka hiçbir sanat veya iş üzerinde bu kadar fazla adam çalışmaz, bu derece himmet sarfedilmez... Hiçbir amele, rençber ve işçi de çiftçi kadar hürmet ve takdis görmez. Hatta çift için çalışan hayvanlar bile nazarımızda sair mahlukattan fazla muhteremdir.

Buğday süründüğü yeri aziz eder, geçtiği ele bereket verir, bittiği toprağı şenlendirir, bollaştığı seneye şan bırakır. Altınsız, kömürsüz, kitapsız bir dünya mümkündür, buğdaysız cihan olamaz. Ekinleri ufka kavuşan ovalarda buğday başakları selamet timsali gibi görünür. Zaten dolgun ve kızarmış bir başak ziynet eşyasına, süse benzer, o kadar ince, zarif, çalışılmış bir iştir. Bolluk ve bereket timsali olan buğday başağı aynı zamanda servete, emniyete, kuvvete de alamettir.

Bir buğday tanesine bakarak insan bir cihan tahlil edebilir, bir buğday tanesinin hayatını düşünmekle gözlerimizin önünde çok canlı, çok hakiki ne levhalar açılır... Sonbaharın bol yağmurlarından sonraki temiz, durgun günlerinde

1 şümul: kapsama

bağıra haykıra çift sürenlerden başlayarak, kışın üzerlerinde kargalar dolaşan karlı tarlalar, sonra baharda o derin, dalgalı yeşillik, nihayet sıcak güneşlerle pişen ekin, harman yeri, döven... bunlar birer birer hatırımızda canlanır. Loşluk içinde kırmızı alevleri fışkıran fırınlar, çıplak ayaklı, çıplak kollu hamurkâr, tezgâhlara dizili sıcak, yumuşak ekmekler, bütün bu tahatturlar[1] ne kadar insanın hayatına bağlı, her günkü görgülerine dahildir. Su değirmenleri uğultulu gölgeli, basıktır; yel değirmenleri gıcırtılı, ışıklı, yüksektir, sonra bahar değirmenleri arzın heyecana tutulmuş yüreği gibi derinden çarparak ne kadar velveleli döner... İnsanlar buğdaya ait manzaraları muhakkak her şeye verdiklerinden fazla bir ehemmiyetle seyrederler, buğdayın her seneki hayatına gayet yakından alakadar olurlar. Bir ölçeklik tarlası, bir şenbellik tohumu bile olmayan derbeder yine "ekinler nasıl?" diye merak eder. Buğday hepimizin akrabası en ailesizlerin bile yakını, en düşüncesizlerin bile endişesidir.

Hülasa buğday meselesi kadar dünyada herkesin yüreğine dalbudak salmış bir mesele mevcut değildir. Medeniyetin kökü buğday tarlasında olduğu gibi, harbin kanlı pençesi de buğday ambarındadır. Dünyayı öküzün boynuzu üzerinde tahlil edenler haklıdır, lakin bu öküz bir: "çift öküzü" olmak şartıyla...

---

1 tahattur: hatırlama

Yatak ve Harp

Yatağınıza girmeden önce pencerenin perdesini, şöyle biraz ayırıp bakıyorsunuz: Korku vermeyen yağmurlar bir şehir gecesi.

Caddenin elektrik lambaları, sulanmaktan ve serinlemekten keyiflenen birer ışık krizantemi gibi içlerinden ve dışlarından parıltılı, hoş ve hoşnut. Damlalar canfes külotlarını giymiş, biteviye tekerleniyorlar, yuvarlanıyorlar... Lilipüt kızları cambazlık yapıyorlar!

Köşede, bir su birikintisi kenarında sopasına dayanıp bekleyen bekçi, gondolundan yeni inmiş, biraz sonra Saint-Marc Kilisesi avlusunda düşmanıyla meç kavgası yapacak olan bir Venedik markisini düşündürüyor.

Hava, belli ki, soğuk: Bekçinin ağzından, ara sıra, su ve ışık altında eleğimsağmalanan bir değirmi buhar açılıp kapanıyor.

Gülümsüyorum: Bu, bana, ağızlarının ucundan eğri bir çizgi halkası uzatılarak, içine, söylediği söz yazılan karikatürleri hatırlattı. Sanki bekçinin dediğini okuyorum:

"Ah, yatağımda olsaydım!"

Medeni adam için yatağı, yaşadığı dünya üzerinde, ara sıra yalnız kendisinin yaşaması için kurduğu ikinci bir dünyadır.

Hemen hemen yarı ömrümüzün geçtiği bu dünyayı, uyumak için uzanılan bir sedir sayamayız. Hayatın iğrençliğinden ve korkunçluğundan kaçıp sığındığımız zaman bizi kapan, örten, saklayan, koruyan bir kucaktır. Orada geçici ve tehlikesiz bir intihar devri yaşarız: Dışarıdaki hayatla ilişiğimiz kesilir.

Yatağında yalnız yatan bir adam, ahlakının bütün çıplaklığıyla yaşayan ve düşünen bir adamdır. Yatağımızda samimi olduğumuz kadar nerede samimi olabiliriz? Kendimizi olduğumuz gibi görmekten ve öylece görünmekten çekinmediğimiz yer de orasıdır.

Firenklerin tasavvurundaki bin bir kadının birikip keçi sakallı bir tek erkeği bekledikleri somaki mermerler ve tombul kalçalar serili harem, birçokları için sadece yatağında yastığında ve bu yastığa uzanan başının içinde yaşar. Yatak, renkli hayaller fideliğidir. Fakat bazı kere de, bu fideliğin en cılız korkuları Baevbap ağacı kadar büyültüp, hiçten yere azmanlaştıran bir goller ormanı kesilir ve buradan bizi sabahın taze ışıklı kolu kurtarır. Bu, öyle bir korkudur ki, biraz sonra gireceğimiz hakikat dünyasının üzüntülerini ufak göstermeye yarar, faydalıdır.

Odanız ne kadar ılık, hatta sıcak bile olsa çarşaflarınız bir yayla havası gibi serindir. Sıtma nöbetinden önceki tatlı iç katılmasını andıran bir üşüme verir.

Sonra sıcaklığı basar.

Yatakta, yatağınızdasınız. Şilteye iyice gömüldünüz, yorganınıza sımsıkı sarıldınız. Başınız, şimdi, yastığın yuvasına, bir yere çarpmasından, kırılmasından korkulan bir bulun-

maz yumurta gibi, özene bezene yerleştirilmiştir. Folluğa yeni düşmüş gibi ılık ve dolgundur.

Balkonun çinkolu bir yerine, yağmur borusundan damlalar dökülüyor.

Bu size, dışarıda kalanların ıslandığını hatırlatıyor. Kendinizi birçoklarından daha rahat buluyorsunuz. Korkunç bile olsa "yarın"a daha sekiz, on saat var...

Bu nikbinlikle uyursunuz.

Harp, sevgilimizi, sevdiklerimizi ve bizi bunların yokluğundan avutacak olan yatağımızı elimizden alır.

Şimdi, korku vermeyen bir yağmurlu ve ışıldak şehir gecesine yatak odamda, cam ardından bakarken, içinde mermer dişli kara ve kuru cinler kaynaşan habeş sınırlarının gecelerini, bu gecelere ve cinlere gözlerini dikerek nöbet bekleyen Avrupalı genci hatırladım. Yatak kıymeti nedir? Bunu, ta dantelalı beşiğinden bugünkü somyalı karyolasına kadar pek iyi bilen o sıcağı ve soğuğu az denizler ülkesinin çocuğu, ıslak kaputunun hararetsiz ağırlığına bürünmüş, çeneleri kilitli, yüreği burkulmuş ayakta, yalnız bir şey düşünüyor, bir şey istiyor, bir hasret çekiyor.

"Ah, yatağımda olsaydım... Yatağımda ölseydim!"

İstanbul'da Yaz

Mevsimlerini değiştirmeyen beldelerde yaşamak kimbilir, ne üzücü, ne bıktırıcı olmalı, ille bizim baharlarımızı, yaz ve kışlarımızı tattıktan sonra... Heyecanlı yüreklerimiz mevsimsiz duramaz; iklimsiz tabiatın ahret ve ademden farkı çok olmamalı. Daima yeşil ormanlarla daima yanık badiyeler, yahut, daima beyaz çamlıklarla daima soğuk ovalar karşısında artık gözler yorulur, nasıl daldığımız zaman baktığımız yeri görmezsek, oralarda da gördüğümüz tabiatı anlayıp doyamayız zannederim. Tepelerinde mevsimden mevsime karlar birikmeyen dağlarda ne kadar mutena güzellikler olsa yine bir eksiğin vardır, her zaman neşeli veya her zaman melûl adamlar ne kadar güzel olsalar yine bizi usandırdıkları gibi mevsimsiz tabiat da ne kadar muhteşem olsa yine insanı bıktırıyor. Daimi neşe, daimi hüzün sahipleri de nadiren bizi teheyyüç ederler. Neşeli kadınlarda ara sıra bir melal görmek isterim. Melül kadınlar ise neşelendikleri zaman fettan olurlar! Neşelerden sonra hüzün veya hüzünlerin arkasında neşe insanı yeni bir elbise gibi açar... Tabiat için de böyledir, mesela kışsız bir İstanbul'un yazı ne bıktırıcı, usandırıcı olurdu... İnsan ruhunun bu değişik haletine uymayan tabiat bizim tabii dünyamız, tabii ülkemiz değildir.

Mevsimler içinde ben yazı severim, fakat bizim yazımızı, İstanbul'un renkten renge giren hercai, serin ve sulak

yazını... Ne çöllerin boğucu sıcağı, ne gazalların[1] emsalsiz gözleri, ne sıra sıra develerin heyecan veren hayaletleri, ne nihayetsiz kumların kavurucu samları... Ben İstanbul'un yazını severim, hatırımda İstanbul'un yazından alınmış ne canlı, ne tesirli, fakat tarifi ne güç levhalar vardır...

Sahillerin sıcak bir sabahı olur, öyle bir sabah ki mahmurluğunu açamayacak, uyanamayacak, baygın, gevşek, sessiz, ta öğleye kadar yatacak zannedilir. Her şey durgundur: Ölgün sular üzerinde akşamdan geçmiş gemilerin beyaz izleri, çoktan uzaklaşıp kaybolmuş vapurların hava boşluğuna takılı silik dumanları, kıyıda yağlı bir parlaklıkla kırışıksız bekleyen yorgun sular, içinde yeşil bir fasulye kabuğu gibi daha henüz vücutları kılçıklanıp biçime girmemiş mini mini balıklar, dalyanın yüksek direğinde nöbet bekleyen gözcü, hepsi, sinemanın perdesine aksedip motoru hareket etmeyen bir levha gibi insana eza veren bir durgunlukla bekler, dururlar. İşte böyle sabahlarda sahil boyunca güneşten gözlerim kamaşarak, ayaklarımda kumsalın kızgın sıcaklığını duyarak bir başıma dolaşmak, bu her şeyin sindiği, kendinden geçtiği baygın tabiat ortasında yegâne canlı ve kudretli olarak yürümek bana ne garip bir zevk verir...

Sonra kırlarda, fırından çıkmış taze bir ekmek gibi sıcak ve rayihalı geceler vardır, öyle sıcak geceler ki, artık insanlarda konuşup gülüşmeye mecal kalmamış, artık lambaları sönen köşkler boş kale burçları gibi şevkini kaybetmiş, böcekler bile susup uyumuş... Fırtınadan evvelki derin bir boğuculuk içinde hiç ses yok, ne bir fısıltı, ne bir ah... Yalnız damla damla, ahenkli bir su sesi, uzak veya yakın, nerede olduğu anlaşılmayan bir çeşmenin yarı açık kalmış musluğundan yalağa dökülüyor ve tabiatın gergin asabı üzerine düşdükçe gergin

1 gazal: ceylan

telli bir saza vurur gibi inliyor, akisler, taninler, nağmeler yapıyor. Bu yanık ve susmuş gece içinde bu serin ve ahenkli su sesi bana ne sükûnet verici bir tesir yapar...

Sonra yine böyle durgun, yine sıcak, öğle üzerleri vardır, herkesin uykuya vardığı, araba seslerinin kesildiği, sokakların tenhalaştığı bomboş, çıplak öğle üzerleri... Kanepeme uzanır, fakat uyumam, dinlerim: Mecalsiz tabiat ortasında üç ses ruhuma eza verir, yüreğimi melal ile kabartır: Biri horozların durgunluk ve baygınlığa tezat olan şad, canlı sesleri, diğeri demir kapıların durgunluğu, baygınlığı besteleyen ezik, meyus gıcırtıları... Öbürü de uzak evlerin birinden aksedip, genç ve ihtiyar iki sada gibi durgunluğa, baygınlığa karşı gülüşen bakır ve bardak sesleri... Bu üç ses sayfiye önlerinin ne püryad bir nağmesidir ve beni bu sesler ne kadar üzer...

Bazen Beyoğlu'nun yüksek bir apartımanından altımdaki mahalle ve sokaklara bakarım: Loş odalarda uzanıp uyuşmuş yorgun kadınlar, tülleri inik pencereler ardında dikiş diken bitkin, harap kızlar vardır. Yazı Beyoğlu'nda temsil eden manzara, bence, budur: Apartımanımın taraçasına asılıp hafif bir rüzgârla canlı, vakur bacalara doğru oynak oynak kabaran ince, beyaz çamaşırlar... Yarı çıplak giyinen güzel kadınları yaz ne kadar açar! Fakat çirkinliğe hiç tahammülü yoktur, yaz kıyafetine sıhhi bir itina ve sağlam bir güzellik lazımdır.

Yaz akşamları bazı sokakların havasını, kana adi bir iştiha yayan ağır dumanlar boğar. İşte mahalle aralarının yazı budur, patlıcan kızaran tavalardan çıkma ve bu hava küçük sokak aralarında yazı bize ne mükemmel, ne iyi hissettirir...

Yaz sade durgun ve sessiz değildir. Bazen meltemler denizi köpüklere boğar, dağlara uçuk dumanlar yayar, başımıza uğultular sokar... Bu, bütün mevsimlerin en az sevdiğim havasıdır, bana uzlet, inziva arzusu verir.

Denizin aksiyle büsbütün keskinleşerek yakan bir aydınlık altında güneşe düşkün kediler gibi uyuşmuş Anadolu sahilinin yalıları ne hoştur, vapurların her geçişinde dalgalar rıhtımlarında fışkıra fışkıra şaklar, kayıkhanelerinin kopuk ve paslı demir parmaklıklarını vurup sarsar. Ah bu uyku ve hülya âşiyanları... Rahat bir ömürle orada zahmetsiz, çilesiz yaşanıldığı mesut devirlerde doğmamak ne talihsizlik!

İstanbul'un yazı deniz yazıdır. Yazı ben denize baktıkça anlarım. Zaten deniz hamamlarına ilk girilip de tuzlu sudan tadıldığı zaman yazın tadı alınmış. Kıvamı gelmiş demektir.

Halkın dediği gibi:

"Karpuz kabuğu denize düştüğü zaman..."

Nihayet, yaz da geçer: Bana ilk ayazlarla buğulanmış kınalı yapıncak salkımını uzattıkları sabah... Yaz da geçmiştir. Üzüm tanesi dilimin üzerinden soğukluğuyla sıcak gibi yakarak kaydığı ve dişlerimin arasında bir iri dolu parçası gibi çıtırdıyarak kırıldığı gün...

İnsan, İstanbul'da yazdan kanamayarak ayrılır. Halbuki nemli, puslu, fırtınalı kıştan bezmiş olarak yakasını kurtarmıştır. Bu, titiz, densiz bir kadınla talaka[1] benzer, ayrılış kurtuluştur. Yazdan ayrılış ise talak değil bir iftiraktır.[2]

Birisinde elvan elvan ağaçlara ve kuzu seslerine kavuşursun, çocuklaşırsın, ömründen bir şey kazandığını zannedersin. Diğerinde seni sonbaharın eski firkatleri bile tazeleyen tunç renkli vakur matemi kucaklar ve içleri gölge dolu yaşların, camlarda çırpınan ahengi karşılar. Ömründen bir şey eksildiğini anlarsın.

---

1 talak: boşanma

2 iftirak: dağılma, perişan olma

Kurbağalar

Bahar külhanbeyleri...

Belki zannediyorlar ki bahar kendileri için hulul ediyor; tabiat onların hatırı için gökte arzın yerini ve yerde toprağın rengini değiştiriyor. Hoş, sade onlar değil, ben de biraz bu fikirde gibiyim: Madem ki ılık ilk tutam çimenleri, nağme, keyif, sürur ve vect ile bütün mahlukattan fazla tesit eden onlardır.

Kurbağalar baharın sudan yardımcısı, kahve dövücünün hınk! deyicisidir. Güya onlar geceli gündüzlü haykırarak arzın yeşillenmesini teşci ederler;[1] bu inkıtasız[2] teşvik sadalarıyla ağaçlar çiçeklenir, dallarda tomurcuklar peyda olur ve sürülen tarlalar başaklarla kabarır, boş toprak otlarla dalgalanır. Güneş, gürültülerinden hiddetlenir, günbegün daha ziyade kızar. Kurbağalar sade tabiatı değil, insanları da harekete getirirler. Bu kafile kafile, çoluk çocuk, âşık ve maşuk bahar gezinticileri kimlerdir? Dere kenarlarından gelen davet ve şenlik seslerine icabet edenler değil mi?

Kurbağaları, bazıları intizamsız öter sanırlar; "Vakvaka..." derler. Fakat, bence, dere ve göl kenarlarında, bahar-

1 teşci etmek: cesaret vermek
2 inkıta: kesilme, kesinti

da muntazam bir musiki ziyafeti verilir, muntazam bir fasıl geçer; hatta bir opera ve operet oynanır. Dikkat ederim, evvela, bir tenor tek başına şarkısını okur, buna primadonna cevap verir, sonra bir düo yaparlar; derken binlerce gırtlaktan mürekkep bir muntazam kör heyeti taganniye başlar; bir kıyamettir kopar. En sonunda sanki şef dorkestrin değneği havada döner, bir sükût işareti verir, anı vahidde sulak sahneyi derin bir sessizlik kaplar. Sadece dereden, birer hıçkırık gibi beş, on çırpıntı, batıp çıkma hareketlerinden mütevellit sesleri kalır. O zaman, daha uzaktan bir yanık nağme, bir flüt enini duyulur. Bu belki de sudaki mahbubesine erişemeyen kırda kalmış bir sakat kurbağanın tazallumudur. Bütün kurbağalar, nefes almadan onu dinlerler. Lakin, birdenbire, yine işaret verilir, kör, primadonna ve tenor hep iştirak ederek sayısız perdelerden birini bitirirler.

Tabiatın en nazenin işlerinden, sanatkârlığından biri, bir şaheseri de kurbağa gözüdür. Kurbağa gözünde bir mücevheratçı camekânının bütün renkleri ve ışıkları vardır. O gözler yeşil altın üstüne platin teller geçirilmiş, yakut pullar serpilmiş, zümrüt kakmalar vurulmuş, inci revnaklığı verilmiş ve pırlanta cilası sürülmüş birer şehvet kandilidir. Bizim görmediğimiz mikroskobik şuleleriyle sular üstünde lale âyinleri yaparlar, birbirlerinin karşısına geçip haftalarca süren göz muhabbetleriyle, insanların nail olamadığı bir başka çeşit aşk istiğrakına girerler. Onlarda ömür, cüsselerine göre, çok uzundur ve sırt üstünde olan muaşakaları da ömürleriyle mütenasiptir; harap edici bir şeydir. Fakat o elektrikli vücutlardan her harikayı beklemek hakkımız değil

midir? Dünyadaki en esrarlı ve harikalı kuvveti insanlar evvela bu yumuşak yosun bedenlerde keşfetmediler mi?

Kurbağa, zahir vücudundaki bu kerametli kuvetten dolayı olacak bir harikadır: Aylarca yemezse de ölmezmiş; nefes almadan da yaşarmış; kırk, elli sene muammer olurmuş. Kurbağa yüzer, batar, yürür, sıçrar, taklak atar, ağaca çıkar, toprağa girer.

Kurbağalar galiba âlim ve şairdirler, o mizaçtadırlar: Sular kararırken kırlarda sofist bir filozof gibi derin düşünenler ve tek başına, romantik bir sanatkâr gibi dolaşanlara rast gelirim. Sonra kurbağaların Budaları, Sensimonları, itikâfa çekilen, ıstıraplarını tahfif için kafa patlatan pirleri de vardır: Bazen, ayak basmayan bir kovukta, gıdasız ve yalnız, inziva hayatı geçirenler görürüm; dünyadan elini ayağını çekmiş, dişi kaygusundan uzak, daima düşünür. Belki de hemcinslerinin hayatta bedenini ve mematta ruhunu koruyacak çareler aramaktadır; bir mezhep meşredecektir. Uzakta diğer kurbağalar, birbirlerinin sırtında, sulara batmış, cümbüş eder, bahar çapkınlığı yaparken o derin fikirlere batmış, istiğrak âlemindedir. İtseniz, ezseniz bile düşüncesinden ayıramazsınız.

Bırakınız Sakyamuni, yani Sakyalı münzevi, Nirvana'yı düşünsün!

Kurbağaların bize ne zararları vardır? Sularımızı içip bitirmezler, ekinlerimizi biçip yemezler, tohumlarımızı eşip kemirmezler. Yedikleri nedir, yosun mu, tortu mu? O kadar zarar vermemişler ki, ilmi hayvanat mütehassısı olmadıkça bunu bilemiyoruz. Sonra süslü bir yeşil yaprağa benzeyen

sırtları, cambaz donu giymiş gibi duran çevik ayakları, bir düğün gecesi gibi pullu ve sırmalı gözleri, bilhassa pamuk gibi karnı ile kurbağa bir nefisedir; yazı masasının üstüne kâğıt baskısı olarak konacak bir ziynettir. Çiftleşmeleri ne köpeklerinki gibi hayasızdır, ne de insanlarınki gibi riyalı... Dindardırlar da: Beşten fazla abdest alırlar ve gusülsuz de gezmezler. Evlerimize girmezler, yataklarımıza sokulmazlar, kurbağaya karşı ne cibinlik lazımdır, ne kapan, ne yelpaze, ne de tütsü!

Onu bulduğumuz en büyük kusur vakvakası değil midir? Fakat bir de kurbağaya soralım: Acaba cazbant ve çarliston için ne düşünüyor?

SON

Refik Halid Karay'ın Eserleri

Anı

1- Minelbab İlelmihrab

2- Bir Ömür Boyunca

Hikâye

1- Memleket Hikâyeleri

2- Gurbet Hikâyeleri ve Yeraltında Dünya Var

3- Memleket Hikâyeleri – Gençler İçin

4- Gurbet Hikâyeleri – Gençler İçin

Kronik

1- Bir Avuç Saçma

2- Bir İçim Su

3- İlk Adım

4- Makyajlı Kadın

5- Tanrı'ya Şikâyet

6- Üç Nesil Üç Hayat

7- Üç Nesil Üç Hayat – Gençler İçin

Mizah

1- Ago Paşa'nın Hatıratı

2- Ay Peşinde

3- Deli

4- Guguklu Saat

5- Kirpinin Dedikleri

6- Sakın Aldanma, İnanma, Kanma

7- Tanıdıklarım

Roman

1- Anahtar

2- Ayın Ondördü

3- Bu Bizim Hayatımız

4- Bugünün Saraylısı

5- Çete

6- Dişi Örümcek

7- Dört Yapraklı Yonca

8- Ekmek Elden Su Gölden

9- İki Cisimli Kadın

10- 2000 Yılın Sevgilisi

11- İstanbul'un Bir Yüzü

12- Kadınlar Tekkesi

13- Karlı Dağdaki Ateş

14- Nilgün

15- Sonuncu Kadeh

16- Sürgün

17- Yerini Seven Fidan

18- Yezidin Kızı

19- Yüzen Bahçe

Refik Halid Karay'a Dair Bir İnceleme

Refik Halid Karay – Ankara

Hazırlayan: Ali Birinci

Refik Halid Karay

Bir İçim Su

"Onun bulunduğu her yer aydınlık, süründüğü her şey cilalı, baktığı her taraf temiz, geçtiği her yol bahçe oluyordu; bana öyle geliyordu. Niçin konuşuşunda o güne kadar başkasında duymadığım bir şive seziyor ve neden yürüyüşünde ömrümde görmediğim bir süzülüş buluyordum?

...

Çirkin veya iğrenç hiçbir şeyi yok. Zahir, bundan dolayı olacak ki onu öpmek, kucaklamak, sarılıp taşımak veya ezip hırpalamak, hülasa hiçbiri kâfi gelmeyecekti. Yemek arzusu veriyordu. Hayır hayır, zarif bir kadeh içindeki berrak, ışıklı bir mukattar su gibi bir hamlede içmek yutmak istiyorum.

O bir içim su idi."

Refik Halid Karay, sürgün yıllarında kaleme aldığı kırk altı kısa hikâyeden oluşan *Bir İçim Su*'da aşkı, mekânı ve zamanı harmanlıyor, kuvvetli betimlemeleri ve duru Türkçesiyle okuyucunun zihninde adeta yağlıboya bir tablo oluşturuyor.

ISBN 978-975-10-3056-6

